

OTDK-DOLGOZAT

Csárdás Éva Anna

Kiss Melinda

MA

2013

**AZ ÓZDI KISTÉRSÉG REGIONÁLIS ELEMZÉSE
ÉS FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI**

**REGIONAL ANALYSIS OF ÓZD
AND ITS DEVELOPMENTAL OPPORTUNITIES**

Csárdás Éva Anna

Kiss Melinda

KÉZIRAT LEZÁRVA: 2012. MÁRCIUS 26.

TARTALOMJEGYZÉK

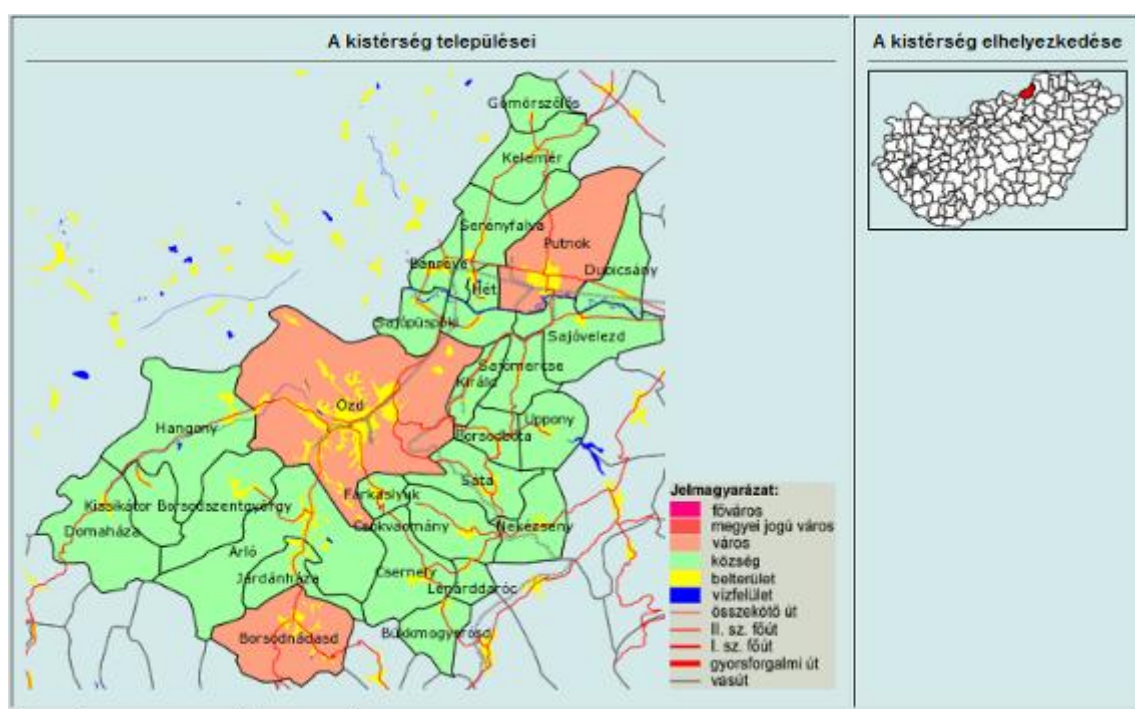
1.	BEVEZETÉS (Csárdás Éva Anna)	4
2.	HELYZETELEMZÉS	5
2.1.	Fejlesztéspolitikai előzmények a kistérségben (Csárdás Éva Anna)	5
2.2.	A térség munkaerőpiaca és foglalkoztatási helyzete (Kiss Melinda)	8
2.3.	Jövedelmi elemzések, segélyek (Kiss Melinda).....	13
2.4.	A vállalkozások helyzete (Kiss Melinda)	16
2.5.	A roma etnikum a kistérségben (Kiss Melinda).....	19
2.6.	Oktatási infrastruktúra és alternatív módszerek (Kiss Melinda)	22
2.7.	Infrastrukturális jellemzők (Csárdás Éva Anna)	26
2.7.1.	<i>Közüzemi ellátottság, kiemelt infrastruktúra léte</i>	26
2.7.2.	<i>Közlekedés</i>	28
2.8.	Környezeti jellemzők (Csárdás Éva Anna)	31
2.9.	Turizmus a kistérségben (Csárdás Éva Anna).....	33
3.	FEJLESZTÉSI PONTOK, KITÖRÉSI LEHETŐSÉGEK	35
3.1	Az eddigi elemzések legfontosabb következtetései (Kiss Melinda).....	35
3.2	A gazdasági fejlesztési tervek lehetséges centrumai (Kiss Melinda)	37
3.3	Lehetséges kitörési pontok, fejlődési lehetőségek.....	41
3.3.1	<i>Általános fejlesztési ötletek (Kiss Melinda)</i>	41
3.3.2.	<i>Konkrét fejlesztési ötletek (Csárdás Éva Anna)</i>	46
3.4.	Jelenlegi és jövőbeli projektek elemzése (Csárdás Éva Anna)	51
4.	KONKLÚZIÓ (Csárdás Éva Anna, Kiss Melinda)	60
5.	IRODALOMJEGYZÉK	63
6	EGYÉB FORRÁSOK	70
7.	MELLÉKLETEK	71

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. táblázat: Az Ózdi Kistérség alapadatai.....	3
2. táblázat: Néhány település adatai, a cigány lakosság, az álláskeresők és a támogatásokban és segélyekben részesülők lakosságához viszonyított aránya alapján, 2001	20
3. táblázat: Az egyes települések fontosabb mutatói, 2010.....	38
4. táblázat: Hazai Támogatások 2004-2009 évben	71
5. táblázat: Európai Unió támogatások NFT1 2004-2007 évben.....	71
6. táblázat: UMFT projektek 2004-2009 évben.....	72
7. táblázat: Támogatásokban és segélyekben részesültek száma településenként.....	74
8. táblázat: Oktatási intézmények száma, 2010	75
1. ábra: Az Ózdi kistérség elhelyezkedése	1
2. ábra: Az Ózdi kistérség népessége nemek és korcsoportok szerint(fő/korcsoport/nem) (2010).....	2
3. ábra: Az Ózdi Kistérségben az álláskeresők számának változása	10
4. ábra: Álláskeresők aktívakhoz viszonyított aránya, 2009	11
5. ábra: Álláskeresők iskolai végzettség szerinti megoszlása, 2010	12
6. ábra: Támogatásokra és segélyekre fordított összeg összesen, 2010 (Az összegek ezer Ft-ban értendők).....	16
7. ábra: Vállalkozástípusok megoszlása, Ózd, 2010	17
8. ábra: A kistérségi vállalkozások méretének megoszlása, 2010	18
9. ábra: Az ivóvíz. és szennyvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya (2010).....	27
10. ábra: Az Ózdi kistérség közúthálózata	29
11. ábra: Helyi vonalhálózat, Ózd (2012).....	30
12. ábra: Elmaradott térségek és perifériák (2005)	35
13. ábra: Az Ózdi kistérség kedvező mutatókkal rendelkező települései.....	40
14. ábra: A közlekedési hurok és egy lehetséges hálózatosítás	51

1. BEVEZETÉS

A versenyen alapuló piacgazdaság természetes velejárója, hogy a különböző régiók és kistérségek különböző fejlettségi szinttel rendelkeznek. A rendszerváltás után Magyarország térszerkezetében is jelentős differenciálódás ment végbe a fejlettséget tekintve. Dolgozatunkban a leghátrányosabb helyzetű kistérségek egyikének, az Ózdi kistérség gazdasági, társadalmi fejlettségének állapotát kívánjuk elemezni és ezek alapján lehetséges kitörési pontokat fogalmazunk meg. Választásunkat indokolja, hogy mikor magáncélú látogatást tettünk a térségben, lakóhelyünkhöz – Budapesthez – képest sokkalónak találtuk a térség elmaradottságát, amelyeket később statisztikai adatok is alátámasztottak főleg a foglalkoztatás és az infrastruktúra területén.

1. ábra: Az Ózdi kistérség elhelyezkedése

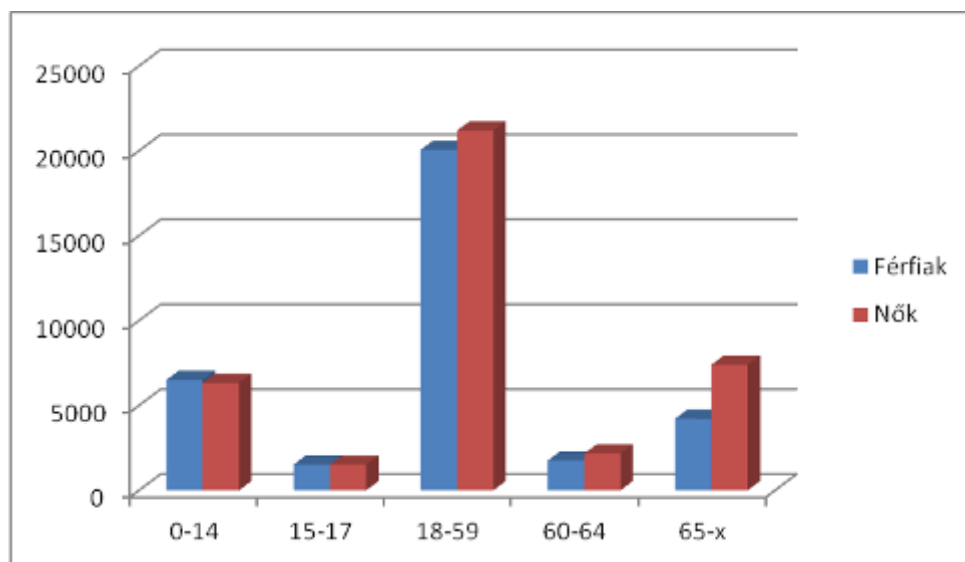
Forrás: TEIR, Váti

Ahogy az 1. ábrán is látszik, az új járásrendszer¹ kialakításáig 29 településből álló Ózdi Kistérség az Észak-magyarországi NUTS II-es szintű régióhoz tartozik és Borsod-Abaúj-

¹ 2013. januárjától a közigazgatási reform keretében járás-rendszert alakítanak ki. A tervezet szerint az Ózdi kistérség utódja az Ózdi járás lesz a maga 17 településével: Arló, Borsodbóta, Borsodnádásd, Borsodszentgyörgy, Bükmagyarósd, Csarnely, Csokvaomány, Domaháza, Farkaslyuk, Hangony, Járdánháza, Kissikátor, Lénárdaróc, Nekézseny, Ózd, Sata, Uppony. A kistérség további 12 települése (Bánréve, Dübicsány, Gömörszőlős, Hét, Kelemér, Királd, Putnok, Sajómercsze, Sajónémeti, Sajópüspöki, Sajóvelezd, Serényfalva) a Putnoki járás része lesz. (Járások.com, 2012)

Zemplén megye nyugati részén fekszik (NFÜ (1)). Határa több helyen ország- és megyehatár is. Északról Szlovákia határolja, keletről, délről Nógrád megye és Heves megye, nyugati szomszédja pedig Borsod-Abaúj Zemplén megye Kazincbarcikai kistérsége. A Kistérség a Putnoki-dombság, a Gömör-Hevesi-dombság és az Upponyi-hegység hegyes-völgyes vidékén terül el, s a települések a völgyekben, patakok mentén alakultak ki. A vidék mind felszíni, mind felszín alatti vizekben gazdag, legnagyobb folyója a Sajó, de ezen kívül kisebb-nagyobb patakok is behálózják (Cartographia, 2001). A kistérségi központon, Ózdon kívül két város található a térségben Borsodnádásd és Putnok, és a három városon kívül egy község lélekszáma haladja meg a 2000 főt (KSH), így az új önkormányzati törvény azon intézkedése, mely szerint a 2000 főnél kisebb lakosságú településeken összevont hivatal kezdi meg működését a legtöbb települést érinti (kormany.hu (1), 2011).

Az Ózdi kistérség népességszáma a Miskolci Kistérség után a legmagasabb a megyében. A kistérségben 2010-ben összesen 66 788 fő , Borsod-Abaúj-Zemplén megye népességének hozzávetőlegesen 10%-a élt, de lélekszáma folyamatosan csökken, utóbbi a természetes fogyás mellett az elvándorlásnak köszönhető. A nemek arányát tekintve a régiós átlagnál kisebb nőtöbbség jellemzi, a térség férfi és női lakosságának arányát korcsoportonként az 2. ábra tartalmazza. (KSH, 2010)

2. ábra: Az Ózdi kistérség népessége nemek és korcsoportok szerint(fő/korcsoport/nem) (2010)

Saját szerkesztés, KSH adatai alapján

A roma etnikumhoz tartozók aránya a kistérségben – ahogy az egész megyében is - viszonylag magas, de az utóbbi időben csökkent a romaszületések száma (KSH, Fürjes Pál, interjú).

Az Ózdi Kistérség, mint a leghátrányosabb helyzetű kistérségek egyike alacsony versenyképességi szinttel rendelkezik, melynek fő okozója az elmúlt két évtized lassú szerkezetváltásának köszönhető a nehézipar megszűnésétől a feldolgozóipar helyzetének erősödéséig és egy esetleges klaszteresedésig. A rendszerváltás előtt a térség nehézipara sokáig virágzott, eltartva Ózdot és vonzáskörzetét, azonban a kohászat és a bányászat összeomlása utána a gazdasági teljesítménye, valamint a foglalkoztatás jelentősen visszaesett. Ezen kívül a térségben már tradicionálisnak számító textilipari varrodák munkaerő-állománya is folyamatosan csökken. (ozdkisterseg.hu)

Az Ózdi Kistérség legfőbb adatait az 1. számú táblázat tartalmazza.

Terület (km)		550
Lakónépesség (fő, 2010)		66788
Kedvezményezett térség		Igen
Mérték szerint	Hátrányos helyzetű	Nem
	Leghátrányosabb helyzetű	Nem
	Komplex Program	Igen
Települések száma		29
Jogállás szerint	Város	3
	Község	26
Kedvezményezett települések száma		26
Típus szerint	Társadalmi—gazdasági szempontból elmaradott	26
	Országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott	26

1. táblázat: Az Ózdi Kistérség alapadatai

Forrás: TEIR, Váti

Dolgozatunk két fő részből tevődik össze. Bevezetőnk után a második fejezet egy leíró jellegű helyzetelemzés, mely alapján az olvasó információkat kap a kistérség gazdasági,

társadalmi és környezeti állapotáról. Ebben a részben főleg statisztikai adatokat dolgoztunk fel, valamint a releváns szekunder források alapján témakörönként feltártuk a térség legfontosabb jellemzőit, tulajdonságait. Kutatási munkánk során két interjút is készítettünk, egyet Fürjes Pál ózdi polgármesterrel, az Ózd Kistérség Többcélú Társulás elnökével és Vas Istvánnal, az Ózdi Önkormányzat Oktatási, Kulturális és Sport Bizottságának külső tagjával, valamint egyet Nagy Ignáccal, a kistérségben is működő Tanoda Program egyik tanárával. Az interjúk során gyűjtött információkat a már említett leíró részben és a fejlesztési lehetőségeket tárgyaló harmadik fejezetben is felhasználtuk. Dolgozatunk harmadik fejezetében a kistérség számára elérhető kitörési pontokat fogalmazunk meg, majd munkánkat egy a legfontosabb információkat és a lehetőségeket összefoglaló konklúzióval zárjuk.

A dolgozatban az alábbi hipotézisekkel élünk:

H1: Az Ózdi kistérség fejlődésének legjelentősebb gátja a foglalkoztatottság alacsony szintje.

H2: A fejlődés motorja a humántőke fejlesztésében keresendő.

2. HELYZETELEMZÉS

Ezen fejezetben részletesen tárgyaljuk az Ózdi Kistérség regionális fejlettségi helyzetét, tendenciáit, rámutatva az esetleges gyengeségekre és erősségekre és felkutatjuk annak legfőbb okait. A fejlesztéspolitika előzményeinek bemutatása után, a foglalkoztatottság, az oktatás és közlekedési, valamint infrastrukturális és turisztikai elemzésére kerül sor.

2.1. Fejlesztéspolitikai előzmények a kistérségben

Ahhoz, hogy megtaláljuk a lehetséges kitörési pontokat és kialakítsuk a területfejlesztés megfelelő stratégiáját, meg kell vizsgálni, hogy milyen fejlesztési projektek valósultak meg eddig a térségben – legyen az Európai Unió, állami támogatásból vagy önerőből megvalósult beruházás - és azok mennyiben indították el, illetve segítették elő az elmaradott helyzetből való kilábalást. Az alábbiakban a területfejlesztési politikát meghatározó törvények, programok számbavétele után ezeket a projekteket vesszük sorra.

A magyarországi vidékfejlesztést a rendszerváltást követően az 1990. évi Önkormányzati törvény határozta meg, s ezzel megszűnt a szocializmus időszakát jellemző hierarchikus viszonyrendszer az önkormányzatok és a megyei szint között. Létrehozásra került a Területfejlesztési Alap (TFA), valamint számos önkéntes szövetség is alakult települések (önkormányzatok) között. 1996-ban megszületett a Területfejlesztési Törvény, ami már Európai Unió alapelvekre épült, s nagyobb régiókat (NUTS II.) határozott meg, előkészítve a csatlakozási feltételek kielégítését. (Nemes, 2000) Az európai Unióhoz való csatlakozást segítő programok közül először a SAPARD Program (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) foglalkozott a leendő tagországok vidékfejlesztésének felzárkóztatásával, valamint ezen program keretében készítettek el egy bánya- és iparbezárásokat követő gazdasági depresszióból való kilábalásról szóló tanulmányt is (Nemes, 2003). A 2004-es tagországgá válást követően a Nemzeti Fejlesztési Terv alapján öt Operatív Program megvalósulása vette kezdetét (AVOP, GVOP, HEFOP, KIOP, ROP). Az Agrár és Vidékfejlesztés Operatív Program prioritásai közé tartozott többek között a vidéki térségek fejlesztése, ezen belül is például a LEADER+ Program, az alulról jövő kezdeményezések támogatására. Ezen program keretein belül Helyi Akciócsoportok (HACS) és Helyi Vidékfejlesztési Irodák (HVI) segítettek a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák megalkotását. (UMVP, 2007) A 2007-2013-as időszakra az Európai Unió források elosztása

az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) később az Új Széchenyi Terv alapján valósul meg (Halmi, 2007).

A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség Leghátrányosabb helyzetű Kistérségek Felzárkóztatási Programja a 47 leghátrányosabb kistérségek közül 33-at támogat – köztük az Ózdi kistérséget is. A program fő üzenetében - „Nem mondunk le senkiről” – megfogalmazódni látszik, hogy a támogatásra jogosult kistérségeknek is van lehetősége a gazdasági fellendülésre, a foglalkoztatás bővítésére és a társadalmi, valamint földrajzi mobilitásra. A 2008-as év elején több EU-s pályázat is kiírásra került, ami kifejezetten a leghátrányosabb kistérségek fejlődését hivatott elősegíteni, például a Gazdaságfejlesztési Operatív Program (GOP) egyes pályázatai kedvezőbb feltételekkel támogatják a kis- és középvállalkozásokat, nagyvállalatokat ezen térségekben, valamint központi programok indultak a foglalkoztatás növelésére („Lépj egyet előre!”, Start kártya). Más leghátrányosabb helyzetű kistérségekből érkező pályázatok pedig az elbírálás során részesültek előnyben. A 2009-2013-as időszakot tekintve 100 milliárd forint kerül elkülönítésre a 33 leghátrányosabb helyzetű kistérség fejlesztésére hetvenöt százalékban beruházásokra, a maradék huszonöt százalékban pedig képzési, foglalkoztatási és egészségfejlesztési célokra. (NFÜ (2))

Az Ózdi Kistérség területén számos beruházás valósult meg az utóbbi években, ezekből a legfontosabbakat az alábbiakban mutatjuk be, s a korábbiakat, illetve a legnagyobb támogatásúakat az 1. számú melléklet tartalmazza. Ahogy Vas István, az Ózdi Önkormányzat tagja elmondta, a már lezárult programok legtöbbje sajnos nem a gazdaság fejlesztése, a foglalkoztatás bővítése és azok infrastruktúrájának megteremtése felé mozdult el, hanem inkább városrehabilitációs, „szépészeti” beavatkozások voltak. Ezek azonban szintén nagy jelentőséggel bírnak, hiszen növelik a térség imázsát, árnyalja a vidék helyzetét az idelátogatók előtt. Ilyen projekt volt például Ózdon a nívós városközpont kialakítása (ÉMOP-3.1.2.) vagy éppen a Béke lakópark rehabilitációja (ÉMOP 3.1.1.)

A kistérség egyik sikerprojektje a Hangony községben létrehozott biomassa fűtőmű, aminek kezdeti lépései még 1999-ben valósultak meg, hiszen a helyi képviselőtestület ekkor hozott határozatot, mi szerint pályázatot nyújtanak be a Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztériumhoz a biomassa energetikai célú felhasználására szolgáló fejlesztési beruházásokhoz. A projekt fő célja az önkormányzati és magántulajdonú ingatlanok fűtési korszerűsítése volt. (Osztolján, 2011) A beruházást azért tartjuk fontosnak kiemelni, mert,

ahogy Fürjes Pál, a kistérségi társulás elnöke is elmondta, a térséget (ahogy az egész országot is) nagymértékű energiafüggőség jellemzi, ezenkívül a széndioxid-kibocsátás mértékének visszaszorítása is igen fontos, valamint a projekt munkaerőt is igényel, így anyagilag, társadalmilag és környezetvédelmi szempontból is kiváló megoldás a biomassza alapú tüzelésre való áttérés. A pályázat szerint 10 épület élvezheti az új fűtési rendszer hasznát, ezekből 2010-ben már kettőt vontak be a rendszerbe a Hangonyi György Általános Iskolát és a hozzá tartozó tornatermet. Az iskola épületének alagsorában egy 600 kW/h teljesítményű kazánt helyeztek üzembe, a tüzelőanyag forrásaként pedig erdei apríték, valamint egyéb lignocellulózok szolgálnak, amik a település közvetlen közelében fellelhetők. (Osztolyn, 2011) A projekt sikerességét az is mutatja, hogy az 5000 fő alatti települések Biomassza Bajnokságán Hangony az előkelő harmadik helyet szerezte meg, valamint az Önkormányzat az iskola fűtésén több, mint évi másfél millió forintot spórolt (ózd.hu, 2011).

A másik említésre méltó sikeres pályázat, mely nagyban hozzájárul a kistérség fejlődéséhez egy 2010-ben megnyert, az ÁROP keretein belül futó a kistérségi hosszú távú fejlesztési stratégiái elkészítésére vonatkozó projekt volt. A 22 262 000 forintos vissza nem térítendő támogatásból többek között elkészült az Ózd Többcélú Kistérségi Társulás foglalkoztatási, gazdaság-, közlekedés-, turizmusfejlesztési, szociális és egészségügyi, valamint oktatási stratégiája, melyek a társulás honlapjáról (www.ozdkisterseg.hu) letölthetők.

1. kép: Ózdi kistérség fejlesztési és együttműködési kapacitásainak megerősítése projekt szórólap (2008)

2011-ben pedig elkészült a Rombauer-terv, ami a kistérség középtávú cselekvési terve, mely szerint tizenkilenc kiemelt projekt mutatja majd azt a fő irányt, ami jelentősen meghatározza a terület fejlődését (Rombauer-terv, 2011). A Rombauer-terv részleteiről és kritikájáról a harmadik fejezetben bővebben foglalkozunk.

2.2. A térség munkaerőpiaca és foglalkoztatási helyzete

Már J. M. Keynes és K. Marx óta közgazdasági szempontból is megalapozott, hogy a munkanélküliség minden modernkori szabadversenyes gazdaságban előfordul, bizonyos mértékig kívánatos is. Azonban, amennyiben ez túl nagy méreteket ölt, az állami gazdaságpolitika egyik fő célja a munkanélküliségi ráta visszaszorítása, illetve a már munkanélkülivé váltak támogatása a munkába való visszakerüléshez, és az ő segélyekben részesítésük. Dolgozatunk egyik fő kérdésköre, hogy leghátrányosabb helyzetű kistérségek, mindenekelőtt az Ózdi Kistérség aktivitási rátáját és a dolgozók számát milyen módon lehetne növelni? Hogyan van lehetőség egy olyan társadalmi réteg munkába való visszaállítására, amely már a teljes tétlenséghez és különböző szociális segélyeken való tengődéshez szokott? A dolgozatnak ebben a fejezetében a kérdések megválaszolásához szükséges adatok és statisztikák elemzését mutatjuk be.

2. kép: Ózd régen; A gyár
Forrás: Ózd, Polgármesteri Hivatal

Az Ózdi Kistérség jelenlegi munkanélküliségi helyzetének megértéséhez a szocializmus alatti tervgazdaság és rendszerváltás utáni privatizáció politikáját és gazdaságát kell átlátni. A szocializmus alatt, a „vas és acél országává” válás jegyében Ózdon is folyamatosan üzemelt az egyre veszteségesebbé váló hatalmas kohászati üzem és bányái, és a mezőgazdaságban az alacsonyabb színvonalú földterületeken a gabonafélék termesztésére szolgáló területek aránya nőtt. Mátra-Bükk északi vidékén és Észak-Borsodban a mezőgazdaság hagyományos húzóterületei eredendően, a térség természeti adottságaiból kifolyóan az állattenyésztés – azon belül is a szarvasmarhatartás – és az erdőgazdálkodás voltak. (Bernát – Zoltán, 2002; Fürjes Pál, interjú)

A rendszerváltást követően az addig veszteséges vállalatok és a termelőszövetkezetek felszámolásra kerültek. Az Ózdon működő kohászati üzemek szívták el addig a térség munkaerejének döntő többségét, és annak privatizációját sajnos leállítások, leépítések követték. És bár az Ózdi Acélművek Kft. ma is él, pár száz főnyi dolgozója nem tudja kárpótolni az azelőtti 13 000 főt foglalkoztató óriásvállalatot. (Ózdi Acélművek Kft. honlapja)

A kistérségben a mezőgazdasági foglalkoztatottak száma is csökkent, a területek felaprózódása, és az alacsonyabb versenyképességű gabonafélék termesztéséből való átállás magasabb költségei miatt is. (Cégvezetés, 1999; Kukely)

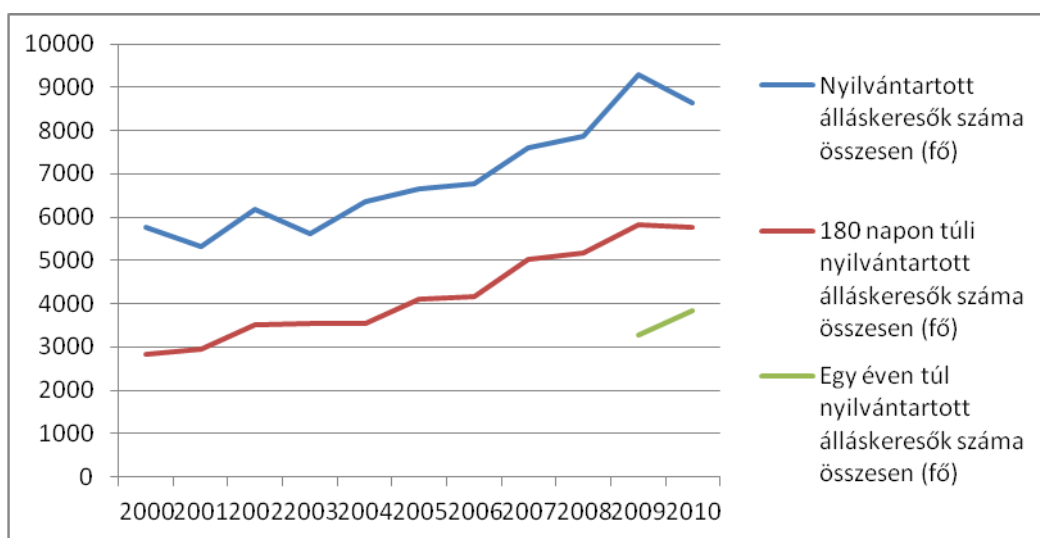
A térségbe két jelentős multinacionális vállalat érkezett 1999-ben a General Electric és a Saia-Burgess, üzemeket építettek, mellyel a városban jelentős, kb. 1500 új munkahelyet teremtettek, döntően betanított munkaerőt foglalkoztatnak (GE honlapja, Saia-Burgess honlapja).

Azonban az ipari létesítmények létszámleépítései, a bányák bezárása, az alacsony ingázási hajlandóság, és az új vállalatok csekély munkaerő-felszívó képessége miatt jelentős munkaerő-többlet keletkezett. Elsősorban ennek köszönhető a térség magas munkanélküliségi és foglalkoztatottsági rátája. Természetesen a 2009-es gazdasági válság sem járult hozzá a foglalkoztatás bővítéséhez.

A foglalkoztatási szerkezet jól tükrözi a gazdaság strukturális folyamatait, ugyanis az 1991-es népszámlálási adatokhoz képest a 2001-es eredményekben 5,1%-ról 1,9%-ra csökkent a mezőgazdaságban dolgozók aránya és az ipar területén 62,8%-ról 44,1%-ra

csökkent ez az arány. Ezzel szemben a tercier szektorban 32,2%-ról 54%-ra nőtt az ágazatban munkát vállalók aránya. (KSH, népszámlások)

A későbbiekben a fejezetben látható elemzésekhez, grafikonokhoz a Központi Statisztikai Hivatal területi statisztikaiból elérhető adatokat használtuk, és ezekkel végeztünk további kalkulációkat. A hivatalos adatok azonban minden esetben csak a nyilvántartott álláskeresők számát rögzítik, ami torzítja a valóságos adatokat. Ennek okai, hogy ahhoz, hogy valaki nyilvántartott álláskeresőnek minősüljön, számos kritériumnak meg kell felelnie², ezen túl sokan a 180 napot meghaladó, tartós munkanélküliek közül nem regisztrálják magukat a munkaügyi hivatalban, illetve sokan feketegazdaságban dolgoznak (Obádovics – Soto Hernández, 2008).

3. ábra: Az Ózdi Kistérségben álláskeresők számának változása

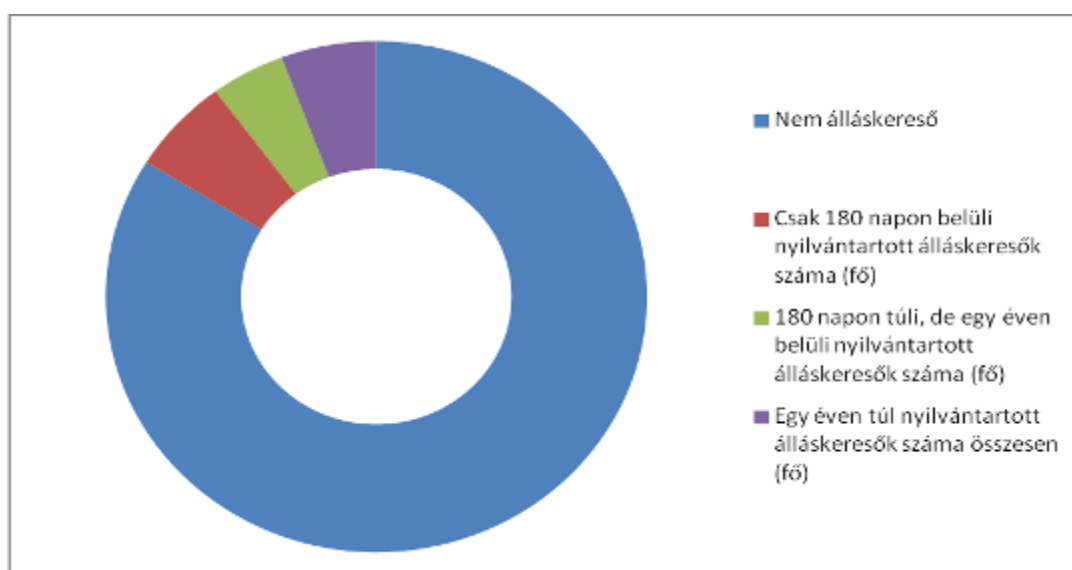
Saját szerkesztés KSH adatai alapján

A nyilvántartott álláskeresők kistérségi összesített számait mutatja az 3. ábra. A grafikonon látható, hogy 2000 óta folyamatosan nőtt a bejelentett munkanélküliek száma, csupán 2009-ről csökkent ez a szám, 9300 főről 8647 főre. Sajnos a 180 napon és az egy éven túli munkanélküliek száma is arányosan változik az összes álláskereső számával, amiből az következik, hogy sokan nem találnak munkát 180 napon vagy akár egy éven belül azon közül, akik már egyszer elvesztették. Mivel a térségben magas az aprófalvas települések aránya, ahol

² Nyilvántartott álláskereső az állami munkaközvetítő irodában nyilvántartásba vett személy, aki munkaviszonnyal nem rendelkezik; nem nyugdíjas; nem tanuló; foglalkoztatást elősegítő támogatásban nem részesül; munkát vagy önálló foglalkozást keres, munkavégzésre rendelkezésre áll és a Foglalkoztatási Szolgálattal álláskeresési megállapodást kötött. (Obádovics – Soto Hernández, 2008, 42. o.)

nem is lehetséges, a térségi munkaerő változását Ózd város önmagában is jól példázza, ott 2577 főről 4545 főre nőtt az álláskeresők száma.

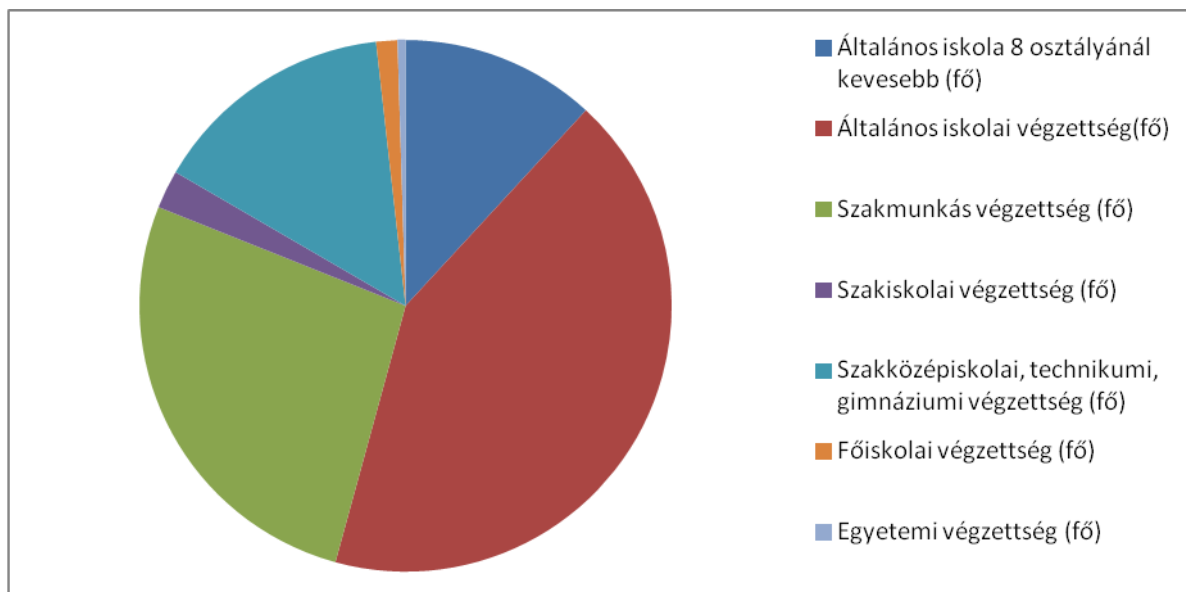
A kistérségen belül az aktívkorúak álláskeresőkhöz viszonyított arányát mutatja a 4. ábra, melyben 2009-es adatokat használtunk föl. Ez az arány közel 18%, ami magasan felülmúlja az országos 11,2%-os átlagot, de még az Észak-Magyarországi régió 16%-os rátájánál is magasabb.

4. ábra: Álláskeresők aktívakhoz viszonyított aránya, 2009

Saját szerkesztés KSH adatai alapján

Az 5. ábra azt szemlélteti, hogy a kistérségben – a megyéhez hasonlóan – a munkanélküliek több mint felének iskolai végzettsége sincs, vagy csak általános iskolát fejezte be. Sajnos ezeknek az embereknek a munkaerőpiaci visszavezetése nehézkes, hiszen közülük sokan funkcionális analfabéták és a továbbképzések igénybevételéhez szükséges minimális iskolázottságot sem érik el. Az inaktívak munkaerőpiacra való visszalépését nehezíti, hogy képzettségük nem illeszkedik a munkaerőpiac gyorsan változó igényeihez, a hosszabb ideje inaktivitásra kényszerülők korábbi szakképzettsége elavult. (Nagy Ignác, interjú)

5. ábra: Álláskereső iskolai végzettség szerinti megoszlása, 2010

Saját szerkesztés KSH adatai alapján

Bár a főiskolai és egyetemi végzettséggel rendelkező munkanélküliek aránya alacsony, ez még önmagában nem ad reményre okot. Hiszen a térségben csak egy felsőfokú szakképzést adó iskola, a volt Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (jelenleg Nemzeti Közszerológati Egyetem) Had- és Biztonságttechnikai Mérnöki Alapszaka és Védelmi Igazgatási Alapszaka működik (ozdolvaso.hu), továbbá a diplomával rendelkezők jellemzően elhagyják a térséget (Fürjes Pál, interjú) és a felsőfokú végzettségű munkanélküliek száma nagyobb arányban növekedett 2000 óta, mint a csupán általános iskolai végzettséget szerzett álláskeresőké.

Az iskolai képzettség tendenciáival összefügg, hogy az álláskereső között a szellemi foglalkozásúak száma 7829 fő míg a fizikai foglalkozásúak száma 818 fő volt 2010-ben.

A pályakezdő álláskereső aránya, a többi mutatóhoz hasonlóan kedvezőtlen képet mutat, 2000 és 2010 között a számuk folyamatosan növekedett (2010-ben 960 bejelentett pályakezdő álláskereső), és kismértékben az összes munkanélkülihez viszonyított arányuk is nőtt (2010-ben 11,1 %).

Látható, hogy a munkanélküliség minden lehetséges szempontból kedvezőtlen, és egyre romló képet mutat. Tovább színesíti a helyzetet, hogy a bejelentett foglalkoztatottak számának nagyrészt a helyi önkormányzatok és intézményeik töltik fel, a szellemi foglalkoztatás betöltésére szinte csak ezekben van lehetőség (Nagy Ignác, interjú). Az ilyen

típusú munkalehetőségen kívül természetesen gyakori a közmunkát, alkalmi munkát, vagy mezőgazdasági idénymunkát végzők aránya, ami évközi ciklikusságot mutathat a munkanélküliek számának változásában.

Egy ilyen gazdasági talapzatú régióban a megfelelő humán tőkével rendelkező társadalom lehetne a táptalaja a későbbi fejlődésnek, azonban mint ahogy már bemutattuk, a térség népessége folyamatosan csökken, (és a csökkenés mértékének lassulását is elsősorban a mobilizálható népesség fogyása idézte elő), és a későbbiekben még részletesebb megvizsgált oktatási helyzet, közlekedési infrastruktúra és a roma etnikum növekvő számából fakadó konfliktusok is problémát jelentenek.

Szociális szempontból a hátrányos helyzetű kistérségekben egyre jobban teret hódító sérült családmódban nevelkedő fiatalok száma, a családi és közösségi nevelés hiánya, a munkához való rossz attitűd és a gyakran csak a szociális segélyekre mint bevételi forrásokra épülő élettervezés sem járul hozzá a foglalkoztatási helyzet javulásához (Nagy Ignác, interjú).

A dolgozat előző fejezetében kitértünk az eddigi fejlesztésekre, pályázatokra és jövőbeli fejlesztési lehetőségekre is. De vajon az ország leghátrányosabb helyzetű kistérségei, köztük az Ózdi Kistérséggel fel vannak készülve az Unió pályázatokból befolyó összegek foglalkoztatás-bővítésben, gazdaságfejlesztésben való alkalmazására? Többek között erre a kérdésre keresi a választ Laki László A rendszerváltás, a krízishelyzetű kistérségek és az Európai Unió című tanulmányában is. Sajnos az ő válasza nem pozitív, véleménye szerint az uniós „pénzek felhasználása nem segíti elő a krízis felszámolását, amit az itt élő marginalizálódott népesség hordoz – már pedig ez az ő részvételük nélkül nem megvalósítható –, akkor ezeket jó esetben is csupán olyan segélyeknek minősíthetjük, amelyek a már kialakult helyzetet konzerválják.” (Laki, 2008, 142. o.)

Mi mindenesetre bízunk benne, hogy megvalósíthatóak egész közösségek bevonásával és nevelésével olyan projektek, melyek a térség foglalkoztatásának és gazdaságának fejlesztését segítik elő, dolgozatunkban e lehetőségek körüljárására törekszünk.

2.3. Jövedelmi elemzések, segélyek

A kistérség jövedelmi helyzetét tekintve mind az önkormányzatok, mind a lakosok szempontjából jóval elmarad az országos átlagtól. Úgy véljük, hogy mivel a magas a

munkanélküliség, az ott élők jövedelmei elmaradnak az országos átlagtól, ezért az államtól átengedett adókból befolyó bevételek, mint például a gépjárműadó vagy a személyi jövedelemadó egy része relatíve alacsonyak. Az önkormányzatoknak továbbá bevétele származhat az idegenforgalmi adóból, de mivel nem jellemző a térségbe irányuló turizmus, alacsony az ott töltött vendégéjszakák száma – erről még egy későbbi fejezetben részletesebben is írunk –, ezért az ebből befolyó bevételek nem jelentősek. Valamint az önkormányzatoknak komoly bevételeik származhatnak az iparüzési adóból, de a helyi vállalkozások alacsony számának, és a meglévő vállalkozások foglalkoztatottjainak alacsony létszámának köszönhetően ezek az összegek sem rúghatnak magasra (1990. évi C. törvény a helyi adókról)

Lényegében az önkormányzatoknak két fő bevételi forrás marad, mégpedig a normatív támogatások, és a kiegészítő, például pályázatok útján szerezhető bevételek. Az előbbiről érdemes megjegyezni, hogy a 2011 decemberében elfogadott új önkormányzati törvény lényegesen lecsökkenti az önkormányzatok bevételeit, hiszen a közoktatási intézmények fenntartása és a kórházak is állami fenntartás alá esnek, amivel például az iskolákban tanuló diákok után járó normatív támogatásoktól az önkormányzat eszik (kormany.hu (1), 2011). A pályázati lehetőségekkel viszont élnek a helyi önkormányzatok, a kistérség mindegyik települése leghátrányosabb helyzetű település kategóriába esik, és ez számos, elsősorban az Európai Uniótól lehívható támogatás pályázásának nyit zöld utat.

A kistérség lakosainak jövedelmi helyzetének vizsgálatához egyrészt a magas munkanélküliségi arányt és általánosan rossz egészségügyi helyzetet, másrészt a tényt, hogy munkahelyüket elvesztett emberek széles körben vehették igénybe a különböző jövedelempótló ellátásokat érdemes látni. A 2008-as Helyi Vidékfejlesztési Stratégiákban leírtak alapján kiszámítottuk, hogy Ózd kivételével a kistérségben az átlagos egy főre jutó személyi jövedelemadó alapot képező jövedelem alapja 320 400 Ft, ami jóval az országos átlag alatt van (831 ezer Ft, (Hogyor, 2011)).

Magyarországon szociális alapon számos segély vehető igénybe, ilyenek például a rendszeres szociális segély³, rendelkezésre állási támogatás⁴, rendszeres gyermekvédelmi segély⁵ vagy lakásfenntartási támogatás⁶. Ezek közül a térségben a legmagasabb a rendszeres gyermekvédelmi ellátásban (11804 fő), majd a lakhatási támogatásban (6509 fő), végül a rendelkezésre állási támogatásban (4432 fő) részesültek száma. Összesen 2010-ben a térségben a 29 206 személy kapott valamiféle segélyt vagy támogatást az önkormányzattól, de ebben a számban olyan egyének is lehetnek, akik egyszerre több típusú segélyt is kaptak, tehát valószínűleg az összeg kisebb. A településenként és segélytípusonként bontott kimutatásainkat az 2. melléklet tartalmazza (KSH).

A táblázatból továbbá leolvasható, hogy amennyiben településenként összeadjuk a segélyezettek számát, és azt a települések össznépességéhez viszonyítjuk, akkor a legtöbb település esetében ez az arány harminc százaléknál magasabb, és négy település (Arló, Farkaslyuk, Kelemér és Sajómercse) esetében ötven százaléknál is magasabb.

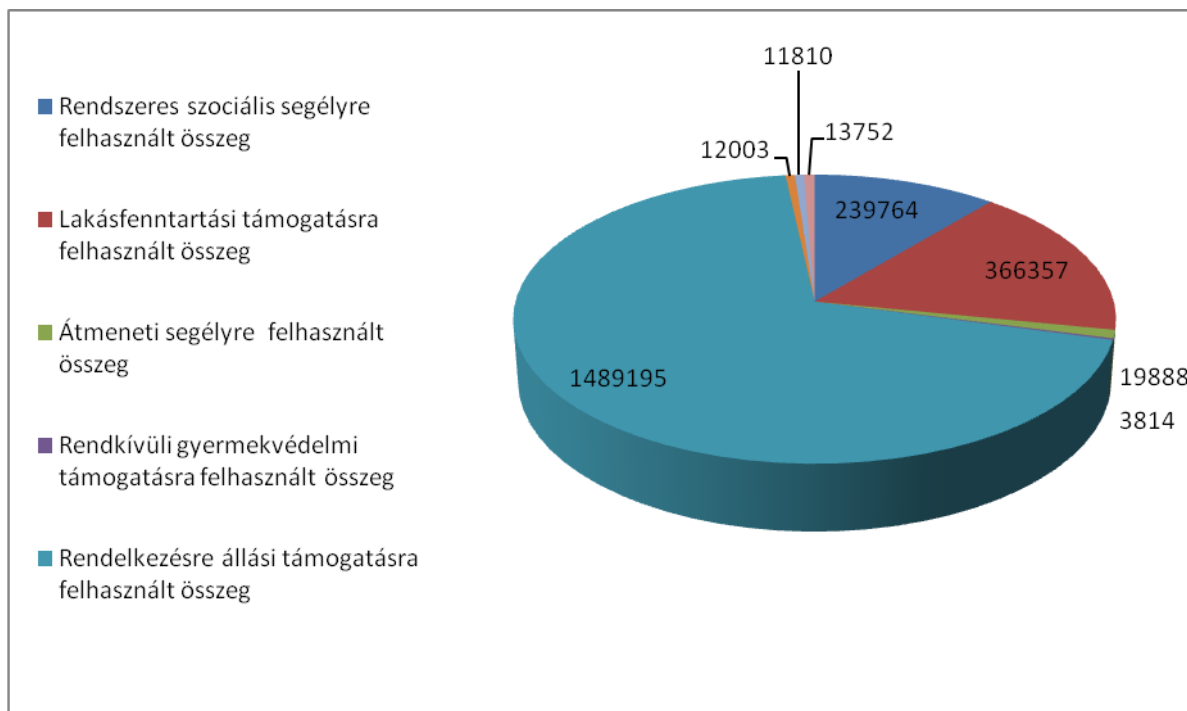
Bár ez utóbbi adatok 2010-esek és a jövedelmekre vonatkozó adataink 2008-asok, a trendek és arányok feltehetően nem változtak sokat, vagy ha mégis, a népességfogyás és gazdasági válság miatt valószínűleg negatív irányba. Ezért ha következtetéseket vonunk le ebből a két adatsorból, azaz ha a településenkénti segélyezettek és támogatottak számát összevetjük a személyi jövedelemadó alapját képező jövedelem nagyságával, láthatjuk, hogy azokon a településeken ahol magas a támogatásban részesültek száma, a személyi jövedelemadó alap jóval alacsonyabb a kistérségi átlagnál. Például Arlón átlagosan 207 000 Ft, Farkaslyukon 196 400 Ft, Keleméren 262 600 Ft és Sajómercsén 268 800 Ft, míg az ellenkező esetben, például Lénárdarócon a személyi jövedelemadó alapot képező jövedelemadó alap 390 200 Ft. Még említésre méltó, hogy a legmagasabb egy főre jövedelemmel Dubicsány rendelkezik, ott ez 507 500 Ft átlagosan.

³ Az „Út a munkához” program miatt csökkent a számuk, többségük támogatása rendelkezésre állási támogatásra változott (Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat honlapja).

⁴ A támogatást az a munkáltató kaphatta, aki létszámbővítés keretében vállalja a rendelkezésre állási támogatásra jogosult személy teljes munkaidőben és munkaviszony keretében történő foglalkoztatását, 2011-től ennek kerete megváltozott, bérpótló juttatás formájában lehet igényelni (mfor.hu, 2010).

⁵ Szociális alapon kapható gyermekékeztetési támogatás (Kézenfogva Alapítvány (1))

⁶ Jövedelmi alapon lakás fenntartásával kapcsolatos rendszeres kiadásaiak viseléséhez nyújtott hozzájárulás (Kézenfogva Alapítvány (2))

6. ábra: Támogatásokra és segélyekre fordított összeg összesen, 2010 (Az összegek ezer Ft-ban értendők)

Saját szerkesztés a KSH adatai alapján

Azok után, hogy a lakosság ennyire magas, átlagosan 44%-a részesül valamilyen önkormányzati támogatásban, nem meglepő, hogy az önkormányzatok hatalmas összegeket költenek a segélyek kifizetésére. A 6. ábra a kistérségben összesen a különböző típusú támogatásokra fordított kiadásokat ábrázolja, és látható, hogy a rendelkezési állási támogatásra kerül kifizetésre a támogatások közel háromnegyede.

Mindezekből látható, hogy a magas munkanélküliség a munkanélkülieket sújtó anyagi és szociális problémákon túl az önkormányzatokat is hatalmas kiadásokba taszítja. Valamint láthatjuk, hogy a kistérség településeinek jövedelmi viszonyai között vannak eltérések, így talán a jobb jövedelmi viszonyokkal bíró települések elő lesznek képesek teremteni a saját fejlődésükhöz szükséges háttér, és ezáltal az egész kistérség fejlettségére is hatva, a rosszabb gazdasági vagy szociális adottságokkal rendelkező településeket is a magukkal húzhatják.

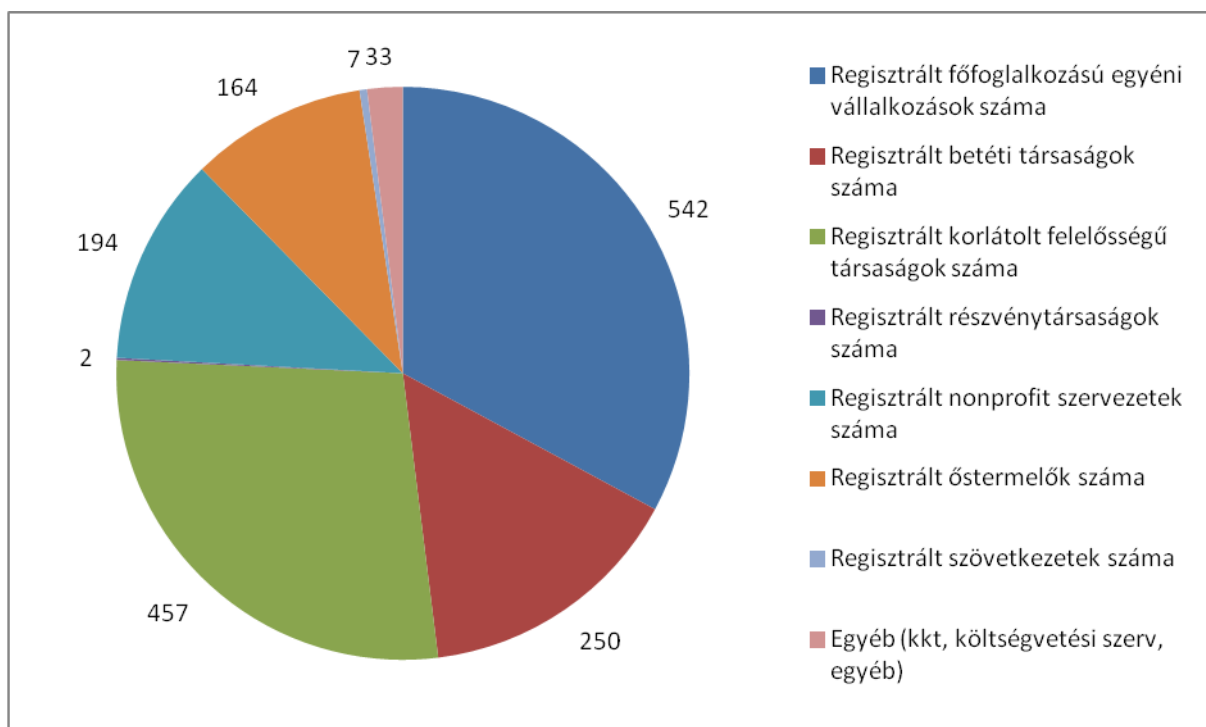
2.4. A vállalkozások helyzete

A foglalkoztatással foglalkozó fejezetünkben a rendkívül rossz munkaerőpiaci helyzet és munkanélküliségi ráta okainak boncolgatása miatt már feltártuk, hogy a térség gazdasági helyzetét nagyban meghatározza az nehéziparnak való kiszolgáltatottság és a nehézipari

létesítmények bezárása miatt felszabadult munkaerő céltalansága. És bár a szocializmus előtti pár évtizedben Ózd, és a város térségre gyakorolt befolyása miatt az egész kistérség, polgáris jegyeket mutatott, az emberek jól éltek, számos vállalkozás alakult, az egész gazdaság motorja a kohászati üzem és a bányászat volt.

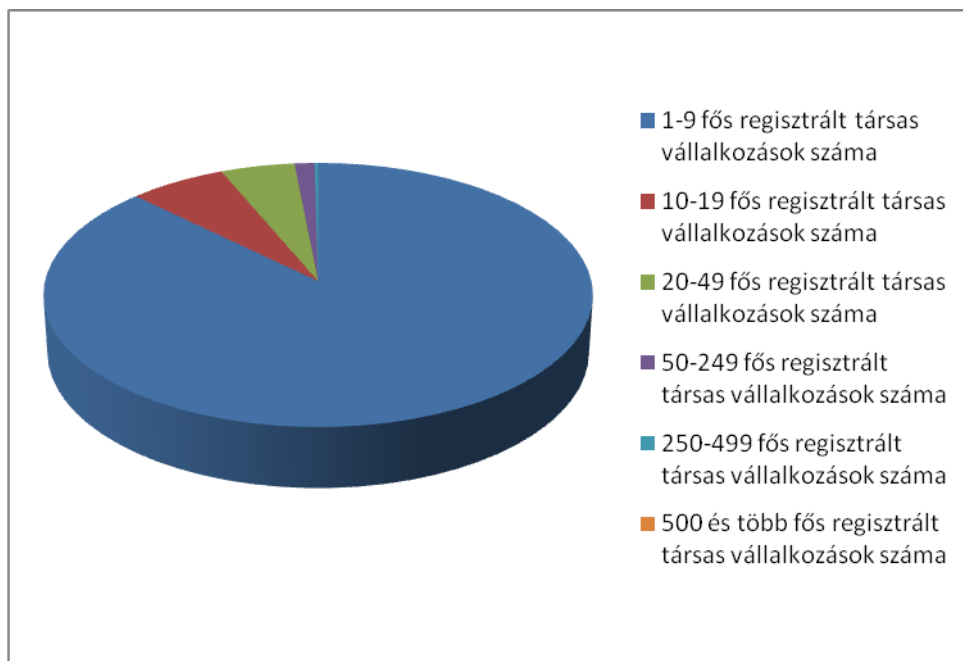
A kistérségben a KSH adatai szerint 2010-ben 4042 db vállalkozás működött, melynek közel negyede társas vállalkozás. Így az ezer lakosra jutó vállalkozások száma 60 db, amely sajnálatos módon nem hogy az országos (164 db), hanem a régiós és megyei átlagtól is elmarad. A jelenség okai között szerepel az imént említett nehézipari függés, és az azóta elszegényedett népesség vállalkozások indítására fordítható pénzügyi háttér és a fizetőképes kereslet hiánya is.

A kistérségben a vállalkozások 55,8%-a Ózdra van bejelentve, közülük 709 db profitorientált társas vállalkozás. A Vállalkozástípusok megoszlása című ábrán látható az egyes vállalkozás típusok eloszlásának aránya, és száma, míg a 8. ábráról az egész kistérségben a különböző méretű társas vállalkozások megoszlása olvasható le.

7. ábra: Vállalkozástípusok megoszlása, Ózd, 2010

Saját szerkesztés a TEIR, Váti adatai alapján

8. ábra: A kistérségi vállalkozások méretének megoszlása, 2010

Saját szerkesztés a TEIR, Váti adatai alapján

A vállalkozások alkalmazottainak a számát tekintve egyértelműen látszik, hogy az 1-9 főt foglalkoztató vállaltok dominálnak, ez az egész országra nézve igaz, ám a nagyobb vállalatok teljes hiánya eltér az országos átlagtól, és egybevetve az 1000 lakosra jutó vállaltok számával, sugallja, hogy a térség foglalkoztatási problémákkal küszködik – hacsak az önkormányzat és az állam fel nem szívja a fennmaradó munkaerőt.

A kistérség második legnagyobb városa Putnok, mely a helyi vállalkozások számából és méretéből is látható. A 2008-as Helyi Vidékfejlesztési Stratégia adatai alapján Ózd után, csak Putnokon található nagyobb, 250-499 főt alkalmazó vállalat. Az 50-249 főt foglalkoztató vállalkozás csoportba pedig Ózdot leszámítva a kistérségben csak 5 vállalkozás működik, mégpedig Bánrévén, Borsodszentgyörgyön és Putnokon (Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák, 2008). Továbbá a térség településeinek kétharmadában csak 1-9 fős vállalkozások találhatók, amely sok esetben a település alacsony népességszámának tehető be, de például Domaháza, Hangony, Járdánháza és Sata 1000 főnél magasabb létszámú települések, és mégis csak 1-9 főt alkalmazó vállalkozások találhatók ott.

A vállalkozások ágazati megoszlását tekintve, melyet Ózdi Polgármesteri Hivataltól kapott információink szerint is megerősíthetjük, hogy az országos átlaghoz hasonlóan a vállalkozások többsége a terciér szektorban tevékenykedik.

A térségben általában a legtöbb vállalkozást adó szektor a kereskedelem és javítás szektor, azonban a legnagyobb foglalkoztatású szektor a bányászat, feldolgozóipar, villamosenergia, gáz-, gőz-, vízellátás szektor, melyet azonban a térségek döntő többségében a közsféra követ, sokszor meg is előzve azt. A településenkénti öt legnagyobb foglalkoztató vállalkozás szektor megoszlása a fentiekhez hasonló, annyi különbség van csak, hogy sok településen a mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás szektor is kiemelt szerepet kap (Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák, 2008).

A kistérségi vállalkozások zöme kereskedelmi üzlet, melyeknek felét az élelmiszer, az iparcikk és a ruházati szaküzletek adják. Ebből látható, hogy az üzletek legnagyobb része a lakosság mindennapi étellellátását, ruházzkodását, kisebb szerelő munkák elvégzését biztosítja, a jelentős foglalkoztató vállalkozások közül a tartós fogyasztási cikkek árusítására berendezkedett vállalkozások száma alacsonyabb.

A feldolgozóiparon belül az elektronikai ipart érdemes kiemelni, ez a tudás- és technológiaintenzív ágazat indult fejlődésnek az utóbbi évtizedben, mégpedig azzal, hogy az ezredforduló előtt a General Electric és a Saia Burgess Ózdon létrehozott elektronikai eszközöket összeszerelő és gyártó üzemeket. A vállalatok megjelenése egyrészt jelentős külföldi tőke beáramlást jelentett, másrészt alkalmasak lehetnek további külföldi elektronikával foglalkozó nagyvállalatok bevonására, vagy az itteni üzemek kibővítésére, mely e a térség fejlődésének is a kulcsa lehet.

Enélkül egyelőre azonban csak az önkormányzati, állami vagy uniós beruházások valósulhatnak meg és segíthetik a kistérség fejlődését a közeljövőben.

2.5. A roma etnikum a kistérségben

Köztudott, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a cigány kisebbséghez tartozó népesség aránya magasabb az országos átlagnál, és az Ózdi Kistérségben még magasabb ez a százalék. Az állítás bizonyítására pontos adatok nem szolgálnak, mivel egyrészt a kisebbségi hovatartozásról legutóbb a 2001-es népszámlálás során történt felmérés, másrészt az akkori kérdőívekben a nemzetiség, a nemzetiség kulturális értékeihez kötődés, az anyanyelv és a családi, baráti közösségben használt nyelv kérdésekre a válasz önkéntes volt, és nincs feltétlenül személyi egyezés a nemzetiséghez való tartozás a kulturális értékekhez való kötődés kérdésekre adott igenlő válaszok között (KSH.hu). Harmadrészt a romák aránya nőtt

2001 óta a roma családokra jellemző nagyobb gyermekszám, és magyar előregedő, kisszámú gyermekvállalás tendenciájának kettőssége miatt. Mindezeknek dacára az Ózdi Kistérségben élő és dolgozó emberekkel folytatott beszélgetéseink alapján fontosnak tartjuk, hogy röviden felmérjük a KSH adatai alapján a cigánysággal kapcsolatos statisztikákat, illetve, hogy a közelítőlegesen becslésekből, tanulmányokból következtetéseket vonjunk.

Település	Cigány kisebbség aránya	Álláskereső aránya	Segélyekben és támogatásokban részesülők aránya
Arló	30%	12%	65%
Domaháza	22%	15%	58%
Járdánháza	19%	11%	48%
Sajónémeti	28%	9%	53%
Bánréve	1%	4%	21%
Csokvaomány	1%	5%	34%
Hét	0%	9%	49%
Sajómercse	0%	9%	46%

2. táblázat: Néhány település adatai, a cigány lakosság, az álláskereső és a támogatásokban és segélyekben részesülők lakossághoz viszonyított aránya alapján, 2001
Saját szerkesztés KSH adatok alapján

A KSH 2001-es adatai szerint a cigány kisebbség országos aránya 2%, Borsod megyében 6% és az Ózdi Kistérségben átlagosan 8%. A KSH adatbázisában nem találtunk információt Bükkmogyorósd, Dubicsány, Gömörszőlös, Királd és Kissikátor településekre vonatkozóan, de a fennmaradó települések közül a kisebbség rendkívül magas aránya miatt érdemes tartjuk kiemelni Arlót (30%), Domaházát (22%), Járdánházát (19%) és Sajónémetit (28%). A dolgozat előző fejezeteinek elemzéseivel összevetve az álláskereső arányának és a különböző segélyekben és támogatásokban részesülők arányának tekintetében is kiugróan magas értékeket kapunk. Bár szinte a kistérség összes településén az álláskereső és segélyeket kapók száma a népességhez viszonyítva magasabb az országos átlagnál – az országos átlag az előbbi esetben 7% volt 2001-ben, a másik mutató esetében pedig 19,6%⁷ –, az említett négy településen ezek az értékek is kiugróan magasak. A 2. táblázatban

⁷ KSH adatok alapján történt számítások

összefoglaltuk a kapott eredményeket, és ellensúlyozásként négy olyan települést is beleraktunk, ahol a cigány lakosság aránya alacsonyabb volt az országos átlagnál.

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy bár az egész kistérségre jellemző rossz foglalkoztatottsági mutatók és magas szociális támogatásokra szánt kiadások jellemzők, azokon a településeken, ahol 2001-ben a népszámlálás alapján kiugróan magas volt a roma lakosság aránya, a másik két érték is szignifikánsan magasabb az alacsonyabb számú kisebbséggel rendelkező településeknél.

Az Ózdi Kistérség egészére jellemző a társadalmi és gazdasági leszakadás, elszegényedés, azonban a térségben található települések némelyike, és a települések legtöbbször a cigány lakosság kirekesztettsége egy olyan probléma, amit a terület átfogó megértéséhez érdemes néhány bekezdésben taglalni. Jász Krisztina szociológus (Jász, 2003, 79-93. o.) munkájában úgy jellemzi a kirekesztetteket, hogy az ő esetükben a szegénység egy éveken keresztül tartó folyamat során alakult ki, mely során a társadalomhoz fűződő kapcsolataikat is jóformán elvesztették. Az ilyen emberek gyakran tartósan munkanélküli, vagy csak ideiglenes munkákban dolgozó családból származnak, és a segélyeken való tengődés határozza meg mindennapjaik anyagi háttérét. A tanulmányban továbbá szó esik arról, hogy a kirekesztettség teljesen etnikai alapon is kialakulhat, a kisebbségi önkormányzatok létrehozásával is végeredményben a problémákkal küszködő cigány kisebbség leválasztása volt a célok egyike.

De mégis milyen folyamatok járulhattak ennek az állapotnak a kialakulásához, a leszakadáshoz? Mindenekelőtt a cigányság lakóhely-szerinti elkülönülése, szegregátumokban való élése járul hozzá a társadalmi leszakadáshoz. Az ipari központok leépülésével a romák elsőként szorultak ki a munkaerőpiacról, az alacsonyabb költségű településekre vagy azok határába költöztek, ahonnan a magasabb státuszú vagy képzettségű romák és nem cigányok elköltözése indult meg. Bár találhatóak vegyes lakóközetek is a térségben, Ózdon és a többi településen is a periférián számos szegregátum – illetve a helyiek szavaival élve telep – alakult ki (G. Fekete Éva, 2003; Romacentrum.hu).

A leszakadás további okai és következményei a Romacentrum.hu-n⁸ talált kutatás alapján szociális és kulturális jellegűek – ugyanis a romák esetében a családalapítás egy igen fontos cél, és a lányok csak addig járnak iskolába, amíg meg nem születik az első gyermekük, ez viszont általában fiatalon történik. Tehát a lányok nem fejezik be akár az általános iskolát sem, továbbá a gyermeknevelés miatt a férjeknek munkába kell állniuk akár fiatalon is. Az alacsony iskolázottság⁹ és szakképzettség tehát komoly probléma a térségi cigány lakosság körében, mivel ez a munkaerőpiacon való nehezebb elhelyezkedési lehetőséget vonja maga után.

A családokban a gyerekszám növekedésével azonban a kutatás szerint a férfiak fokozatos munkaerőpiacról való kivonódása figyelhető meg, mivel a társadalmi juttatások és segélyek elérésének lehetősége nő.

Következésképpen mindenekelőtt cél a cigány gyermekek nevelése – különösképpen a lányoké – és minél szélesebb körben minél korábbi bevezetése az oktatási rendszerbe, hogy ezáltal csökkenjen az alulképzettség, a munkaerőpiaci hátrány (Nagy Ignác, interjú), újraéledjen a saját kultúra és növekedjen a társadalmi befogadás, ami a kirekesztett állapot megszűnéséhez is vezethet.

2.6. Oktatási infrastruktúra és alternatív módszerek

Dolgozatunkban már többször hangsúlyoztuk, hogy egy terület gazdasági mutatóit nagyban meghatározza a humán infrastruktúrája, vagyis például a munkanélküliség csökkenéséhez, a jövedelmi viszonyok rendeződéséhez vagy a cigány kisebbség integrációjához elengedhetetlen a megfelelő minőségű és mennyiségű oktatási hálózat jelenléte.

Az óvodai, általános és középiskolai helyek kapacitásai nagyjából fedik az évente csökkenő létszámú gyerek számát. A KSH adatai alapján bár az óvodák férőhelyek száma 2010-ben Ózdon és Keleméren alacsonyabb volt, mint az óvodások száma, a többi település

⁸ Mivel a legutolsó népszámlálás óta nincsenek megbízható adatok a roma etnikumról, és más tanulmányban sem találkoztunk ennyire részletes, kérdőíves kutatáson alapuló tanulmányról a kistérségről, ezért választottuk a Romacentrum.hu-n talált kutatás főbb gondolatainak a bemutatását.

⁹ A KSH adatait alapul véve bár 2010-ben az általános iskolát befejezettek 14 évesekhez viszonyított aránya közel megegyezett, a sikeres érettségi vizsgát tett diákok száma (358 fő) rendkívül elmaradt a 18 évesek számától (1029 fő).

közül kevés helyen működnek az intézmények teljes kapacitáskihasználtsággal, tehát az óvodai intézmények mennyiségével nincsenek problémák. Valamint a 3-5 évesek száma is csak 9 fővel volt magasabb 2010-ben a férőhelyek számánál.

Az általános iskolákkal kevésbé kedvező a helyzet, a KSH adatai alapján 2010-ben 6 és 14 év közötti gyerekekből 7962 élt a kistérségben, és az általános iskolákba körülbelül 7100 járt. Azonban középiskolába, gimnáziumba és szakiskolába járók tekintetében ismét nagyjából kiegyenlített az arány, közel 4800 főnyi 15 és 18 év közötti fiatal közül nagyjából ugyanennyi tanul a középiskolák valamelyikében. Látható, hogy az oktatási intézményrendszer mennyiségi oldaláról vizsgálva nincsenek problémák. Azonban az interjúalanyainkkal való beszélgetések során kiderült, hogy rendkívül nagy arányú az iskolákban a hátrányos, vagy halmozottan hátrányos helyzetű diákok aránya, akik oktatása kiemelt odafigyelést, szakértelmet és akár alternatív módszerek alkalmazását igényli. Valamint Fürjes Pál Polgármester Úr szerint a hátrányos helyzetű gyerekek osztályaiba maximum 18 fő kéne, az elvárt 28-30 fővel szemben, ami további infrastruktúra és pedagógus igényt jelentene. Az ózdi iskolák között a Polgármester szerint 6 olyan iskola is van, ahol a cigány gyerekek aránya bőven meghaladja a tanulók létszámának 60%-át. Ezekben az iskolákban sajnos szintén nagyon nehéz a pedagógusok dolga, a roma gyerekek rossz magaviselete, egészségügyi problémái és akár hétfő reggeli borzasztó éhségük miatt is.

A felsőoktatással kapcsolatban már írtuk, hogy a térségben csak Ózdon működik felsőoktatási szakképesítést adó intézmény, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Had- és Biztonságtechnikai Mérnöki Alapszaka és Védelmi Igazgatási Alapszaka. A térség népességét és jelenlegi munkakeresleti lehetőségeit tekintve azonban ennél nincs feltétlenül szükség többre, hiszen a Miskolci Egyetem is elérhető távolságban van, és felsőfokú szakképzési lehetőségek széles palettája közül válogathatnak a diákok.

A 3. mellékletben látható, hogy pontosan melyik településen hány darab és milyen típusú oktatási intézmény működik. A táblázatból kiolvasható, hogy mérten Ózd kistérségi központi szerepéhez ott működik a legtöbb óvoda, iskola és gimnázium, míg például Bükkmogyoródon, Dubicsányban, Gömörszőlősen, Héten, Kissikátorban, Lénárdarócon, Sajómercsén és Upponyban egyik sincs. Ezeken a településeken azonban nagyon alacsony a gyerekszám, közülük egyedül Héten volt körülbelül 90 iskoláskorú gyermek 2010-ben, azonban ilyen kevés tanulóért sem lenne érdemes önálló intézményeket működtetni.

Iskolarendszerű szakképzés a térségben Ózdon működik hat iskolában, melyek a Sajómenti TISZK alá tartoznak. Ezek az iskolák a következők: Árpád Vezér ÁMK; Bolyai Farkas Szakképző Iskola; József Attila Gimnázium, Szakközépiskola, Kollégium és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény; Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Diákotthon és Egységes Pedagógiai Szakszolgálat; Széchenyi István Közgazdasági Szakközépiskola (Sajómenti TISZK honlapja). Az iskolarendszeren kívüli szakképzéseket az ózdi és putnoki munkaügyi központok, valamint az Türr István Képző és Kutató Intézet Miskolci Igazgatósága szervezik (TKKI honlapja).

Összességében láthatjuk, hogy az oktatási infrastruktúrával nincsenek hiányok, de mivel az országos átlagtól bőven elmarad az iskolázottság, és egy térség oktatásának minősége befolyásolja a gyermekek fejlődését, későbbi munkaerőpiaci elhelyezkedésüknek lehetőségét, hozzájárulhat a területről elvándorlók számának csökkenéséhez, ezért a hangsúly a minőség javítására, és a diákok, akár a tankötelezettség lejártá után való iskolában tartására helyeződik. Fontos, hogy a gyerekek megszeressenek tanulni, tudást szerezzenek, és egyéb, nem kötelező tananyagban leírt tudással is bővíljenek, nevelésben is részesüljenek.

Pontosan ezek miatt jött létre a buddhista Dzsáj Bhím közösség alapításában a Dr. Ámbédkár Gimnázium, Szakképző Iskola, Szakiskola és Általános Iskola majd TÁMOP támogatással Tanoda program (Dr. Ámbédkár Gimnázium honlapja). A Dr. Ámbédkár Gimnázium négy településen folytat főleg hátrányos helyzetű diákoknak, közülük is elsősorban cigányoknak oktatási tevékenységet, a délelőtti órákon túl délutánként foglalkozásokkal. Mind a négy gimnázium Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található, de csak egy működik az Ózdi Kistérségben, mégpedig Ózdon. A Tanoda program iskoláiban – vagy bérelt tantermeiben – 5.-től 8. osztályos, hasonló helyzetű gyerekek oktatása folyik, a kistérség 13 településén. Az iskolahelyiségek bérléséhez és a program folytatásához hat településen a helyi cigány önkormányzatokkal kötöttek egyezségeket, és velük együtt dolgoznak. A programban körülbelül 300 diák tanul. Mindkét iskolarendszer a diákok azon túl, hogy a kötelező tantárgyakat tanulják, utazásokon, múzeum- és színházlátogatásokon, kirándulásokon vesznek részt. Nagy Ignác, az iskolák angol tanára szerint további fontos különbségek a hagyományos oktatással szemben, hogy gyakoriak a tanárok részéről a családlátogatások, utánajárnak a hiányzásnak, türelemmel tanítanak. Ha fegyelmezni kell, nem emelik fel a hangjukat, nem ütlegetnek, biztatják a diákokat, hiszen a gyerekeket fejleszteni kell, nem csak tanítani, sikerélményt kell építeni (Nagy Ignác, interjú). A Dzsáj

Bhím közösség áldásos tevékenységének azonban a jövőben az magyarországi, hivatalosan elfogadott egyházak számának csökkenése – a buddhista egyház nem tartozik a hivatalos egyházak közé –, és a Tanoda program finanszírozását biztosító TÁMOP pályázatból kapott támogatás lezárása szinte biztosan a program részleges, vagy teljes végét fogja jelenteni.

Természetesen a térségben nem csak a buddhista egyház ért el sikereket a hátrányos helyzetű diákok felzárkóztatásában. Fürjes Pál Polgármester Úr szerint a keresztény kisegyházak, mint például a Pünkösdista és Missziós egyházak is intenzíven és hatásosan foglalkoznak a hátrányos helyzetű és cigány gyerekek nevelésével, segítik őket az iskolába járásban, mindennapi életükben, és eközben javul a magatartásuk és nő a tudásuk. A kisegyházakon túl a történelmi egyházak is missziós tevékenységbe fogtak, ugyanis az újonnan alakult II. János Pál iskola szintén 75%-ban cigány gyerekeket tanít, és a fentiekhez hasonlóan jó eredményeket ér el.

A fenti leírt pozitív helyzet és kedvező tendenciák ellenére azonban 2013. január 1-jétől az új önkormányzati törvény hatályba lépésétől kezdődően az általános iskolákba járó diákok után kapott normatíváktól az önkormányzatok elesnek, és a kikerülnek közoktatási intézmények az önkormányzati fenntartás alól. (kormany.hu (1), 2011) Ez a változás így sajnos korlátokat szab a kistérségi szintű oktatáspolitikai módosításának. Továbbá az új Köznevelési törvényben megszabott tankötelezettségi kor 18 évesről 16 évre csökkent. A változás például az iskolabajjárásra amúgy is nehezen roma gyerekek esetében valószínűleg azzal fog járni, hogy még jobban csökkenni fog az érettségit szerzettek aránya. Bár a törvény szerint „a sajátos nevelési igényű tanuló¹⁰ tankötelezettsége meghosszabbítható annak a tanítási évnél a végéig, amelyben a huszonharmadik életévét betölti” (Magyar Közlöny, 2011/162.), és magas a hátrányos helyzetű diákok aránya a kistérségben, ez önmagában nem lesz elég a fiatalok későbbi munkavállalási esélyeinek növelésére.

¹⁰ Az enyhe értelmi fogyatékos, beszéd-fogyatékos vagy pszichés fejlődési zavarral küzdő sajátos nevelési igényű tanulókat két gyermekként, a mozgásszervi, érzékszervi, középsúlyos értelmi fogyatékos, autizmus spektrum zavarral küzdő vagy halmozottan fogyatékos gyermeket, tanulókat három gyermekként kell figyelembe venni az óvodai csoport, iskolai osztály, kollégiumi csoport létszámának számításánál, ha nevelés-oktatásuk a többi gyermekkel, tanulóval együtt történik. (Magyar Közlöny, 2011 évi 162. szám)

2.7. Infrastrukturális jellemzők

2.7.1. Közütemi ellátottság, kiemelt infrastruktúra léte

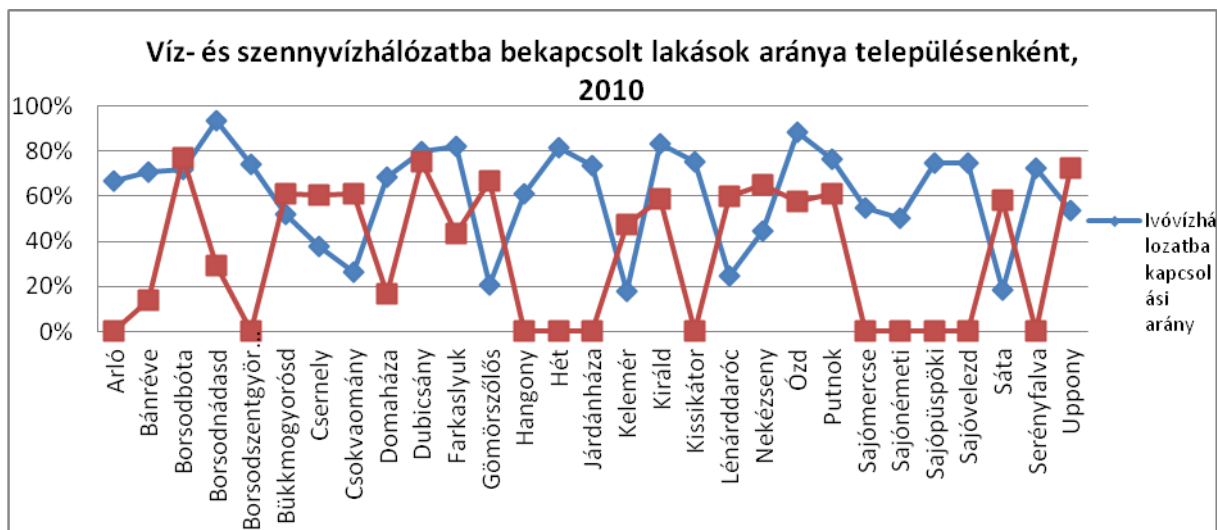
Egy térség társadalmi-gazdasági fejlettségének egyik állapotjelzője a közüzemi ellátottság aránya, melynek környezetvédelmi szempontból is fontos aspektusai vannak, úgy, mint a szennyvíz vagy hulladékkezelés kérdése. Az alábbiakban is a KSH Területi statisztikáinak idősoraival, illetve 2010-es adataival dolgoztunk.

Az Ózdi kistérségben a közműhálózat, vagyis a vízhálózat és a szennyvízcsatorna hálózat kiépítettsége, a bekapcsolt lakások száma alacsonyabb, mint Borsod-Abaúj-Zemplén megye, az Észak-Magyarországi régió, vagy Magyarország átlagos értéke: a lakások 78,53%-a van bekapcsolva a közüzemi vízhálózatba, míg csupán 46,22%-a a közüzemi szennyvízcsatorna hálózatba. Ezek az értékek átlagosan, megyei szinten rendre 87,56% és 65,79%, regionálisan 89,49% és 66,26%, valamint országos szinten 95,03%%, illetve 72,53%.

A háztartások vízellátása kiemelkedően rossz helyzetben van Gömörszőlősen, Keleméren és Sátán, ezeken a helyeken a vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya mindössze 17,68 és 20,83% közötti, sokkal jobb viszont a helyzet Borsodnádason, Királdon, illetve Ózdon, ahol ugyanez az arány rendre 93,65%, 83,29% és 88,61%. A kistérségben a 29-ből 11 településen egyáltalán nincs szennyvízhálózat, de meglepő, hogy az alacsony vízhálózatba kapcsolással jellemzett Gömörszőlősen a lakások nagyobb része, mintegy százaléka rendelkezik szennyvízelvezetési lehetőséggel. Szennyvíz-csatornára kötöttség tekintetében a legmagasabb arányszámmal Borsodbóta és Dubicsány rendelkezik, ahol a lakások több, mint 75 százalékában megoldott a szennyvíz elvezetése, meghaladva ezzel a 72,53 %-os országos átlagot.

Ha azonban az egész térségre jellemző közműellátást¹¹ vizsgáljuk, látható, hogy az nyitottabb, mint az országos átlag, ami a természetbe elfolyó szennyvizet jelent és komoly környezeti kockázattal jár. A 2010-es ivóvízhálózatba és szennyvízhálózatba kapcsolt lakások arányát településenként mutatja a 9. ábra.

¹¹ A vízhálózatba és a szennyvízhálózatba kapcsolt lakások közötti különbség idősoros vizsgálata. Forrás: KSH

9. ábra: Az ivóvíz- és szennyvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya (2010)

Saját szerkesztés a KSH adatai alapján

Ami a villamosenergia ellátást illeti, a hálózatra bekapcsolt lakások aránya nem mindenhol 100%. Borsodbótán például a hálózatra kapcsolt lakások aránya csupán 68,9%, s ezen kívül még 11 településen nincs minden háztartásban áram. A kistérség összes lakásának pedig 60,9%-a csatlakozik gázhálózathoz, s kiemelnénk, hogy a távfűtésbe bekapcsolt lakások aránya a maga 21,07%-ával meghaladja mind a megyei, mind a regionális, mind az országos átlagot.

A hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya szintén magasabb a megyei, régiós és országos átlagnál, 17 település minden lakásból elszállítják a szemetet, s sok helyen 90% feletti az arány, így a kistérségi átlag 98,53%. Hasonló a helyzet a szelektív hulladékgyűjtésbe bevont lakások arányszámainál is, a kistérségi 58,97%-os érték bőven meghaladja a kapcsolódó térségek átlagát köszönhetően annak, hogy nyolc településen 100%, de sok helyen 90% fölötti ez az arány.

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégiákból kiderül, hogy 2008-ban a települések többsége rendelkezett szélessávú internettel, Borsodbótán, Járdánházán és Sajónémetin kívül, mindenhol ki volt épülve a szolgáltatás. Mindhárom mobilhálózat már kevesebb helyen volt elérhető, csupán a települések kétharmadában, ipari parkkal pedig csak Ózd rendelkezik. (HVS)

2.7.2. Közlekedés

Egy térség elérhetősége, a közlekedési lehetőségek nagyban befolyásolják fejlettségi szintjét, hiszen hatással vannak a regionális kapcsolatokra, a tőkevonzásra, új munkahelyek teremtésére, a lakosság ingázására, így a jövedelmek alakulására is. A megfelelő, illetve jó közlekedési lehetőségek az előbbiek javításával fejlesztő hatással bírnak mind a kereskedelemre, mind a szolgáltatásokra és a lakóhely minőségét javítani képesek, tehát fontos a helyi gazdaság hálózatba kapcsolásához. Érdekes kérdés lehet, hogy az infrastruktúra megléte generálja a gazdasági növekedést vagy éppen fordítva: a gazdasági növekedés segíti elő a megfelelő infrastruktúra megépülését? Az Ózdi kistérség a fenti előnyöket kevésbé érzékeli, megközelítése nehézségekkel jár, a hozzá vezető utak nem megfelelő minőséggel és számmal rendelkeznek, és a vasúti kapcsolatok is rosszak. Fontos kérdés a téma vizsgálatakor annak tárgyalása, hogy milyen típusú infrastruktúra tesz a legjobb szolgálatot a fejlődés érdekében.

Ahogy a bevezetőben már említésre került, az Ózdi kistérség hegyes-völgyes területen fekszik, így közlekedés-földrajzára jellemző, hogy például mivel az ózdi településcsoport az Uppony-hegység és a határ közé szorult, ahhoz, hogy közúton megközelíthessük - a Sajó völgyi irányon kívül – hegyeken kell átkelnünk. Ez igencsak lassítja az odaérkezést, pedig a régió három megyeszékhelyétől csupán 50-60, Budapesttől 160 kilométerre fekszik. A terület nem esik közel egyetlen transz-európai közlekedési hálózati útvonalhoz (TEN-T) sem, így az európai áruszállítási keringésből kimarad (KTI, 2012). Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a gyorsforgalmi utak közül az M3-as és az M30-as autópályák futnak (utóbbi Miskolcon ér véget), a megye elérhetősége tehát jó, azonban ezen utak az általunk vizsgált kistérségtől szintén távolabb esnek, nem rendelkezik közvetlen autópálya kapcsolattal és sem autóút, sem elsőrendű főút nem érinti. A 25. és 26. számú másodrendű főutak, azok, melyek keresztülhaladnak a területen, előbbi Egerrel, utóbbi Miskolccal köti össze. Az Ózdi kistérség közúthálózatát szemlélteti az 10. számú ábra. (ÚtAdat, 2012)

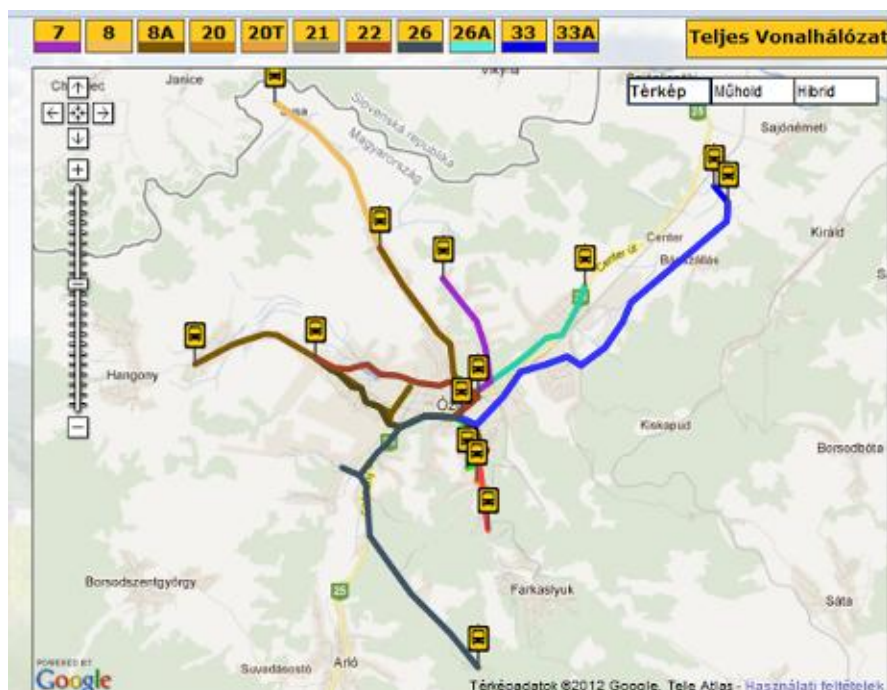
10. ábra: Az Ózdi kistérség közúthálózata

Forrás: www.utadat.hu

Az Ózdi kistérségben tett látogatásunk során szembeötlő volt, hogy az utak mennyire igazodnak a domborzathoz, leginkább a völgyekben futnak, s igen keskenyek, kicsi a látótávolság, ezért előzni sok helyen nagyon veszélyes vagy nem is lehet. Községeket kikerülő útvonallal sem találkoztunk, így az áthaladó forgalom okozta zaj és a légszennyezés terhelheti őket. A minőséget tekintve a burkolat sok helyen igen kátyús, illetve az utak széle letöredezett, ami a biztonságos maximális sebességet jelentősen lecsökkenti, valamint az autónak sem tesz jót.

A közúti közösségi közlekedés a kistérségben a BorsodVolán személyszállítási Zrt. autóbuszai által megoldott, a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiákból kiolvasható, hogy minden település rendelkezik helyközi buszmegállóval. A kistérségi központból mind Budapestre, mind a régió megyeszékhelyeire könnyű és kényelmes az eljutás busszal. A fővárosba egy átlagos keddi munkanapon tizennégy közvetlen buszjárat indul Ózdról, s a menetidő kevesebb, mint három óra, Miskolcra tizenkilenc, kb. másfél órás menetidővel, Egerbe tizenhárom busz közül választhat, aki átszállás nélkül szeretne odautazni és 80 perc alatt meg is érkezik a célállomásra, míg Salgótarjánba naponta két járat indul, ami közel két óra alatt érkezik meg. (Volán Menetrend, 2012) A buszok menetrendjéből látszik, hogy a helyközi járatok a kistérség központjához, Ózdhhoz vannak igazítva, megkönnyítve a vonzáskörzetben

élők utazását, ha ügyintézés vagy munkavégzés, iskolába járás miatt a városba kell utazniuk. Ahogy a 11. ábra mutatja az ózdi helyi vonalak megfelelően hálózzák be a várost és a környező települések is könnyen elérhetők vele.

11. ábra: Helyi vonalhálózat, Ózd (2012)

Forrás: Borsod Volán

Ami a vasúti közlekedést illeti gyökeres változás van kialakulóban, ami sajnos nem a kistérség fejlődésének kedvez. Az állam költségmegtakarítási okokból ugyanis járatritkítást tervez a MÁV-nál, ami Ózd környékét is érinti, így április közepétől a térséget érintő vonalon is vonatok állnak le. Jelenleg a 92-es Miskolc-Ózd vonalon közlekednek szerelvények, ami kétvágányú vasútvonal, s csak Miskolc és Kazincbarcika között villamosított, a 87-es Eger-Putnok vonal kistérségre eső részét 2009 végén zárták be. (www.vasutallomasok.hu) A járatritkítási – és később talán vonalbezárási – terv szerint a 92-es vonalon Kazincbarcika és Ózd között a jelenleg közlekedő 12 járatból nyolc vonatot törölnek, hármat módosítanak. (Index, 2012; Elvira, 2012) A kérdés az, ha elfogadják az új személyszállítási törvényt, hogy a megmaradó négy vonat milyen időszakban fog közlekedni? Igazodni fog-e az iskolába, munkába járás idejéhez, vagy kihasználatlanságra hivatkozva később azokat is megszüntetik? Az INDÓHÁZ online kapcsolódó cikke szerint a törölt vonatok nem pótolják buszokkal, ilyen felkérés ugyanis még nem érkezett a Volán-társaságokhoz. Ha ez megvalósul, az egykori utasok kénytelenek lesznek autóval, motorral vagy kerékpárral eljutni célállomásukra.

Jelenleg még Ózdról a megyeszékhelyre, Miskolcra 13 vonat indul naponta, négy kivételével kazincbarcikai átszállással, 78-79 perc menetidővel. A fővárosba való vasúton történő eljutás csak úgy lehetséges, hogy az előbb említett járatok egyikén előbb Miskolcra, s onnan Budapestre vonatozik az ember. Naponta 19 vonatkombináció közül választhatunk ebben a viszonylatban, s a menetidő, attól függően, hogy Személyvonattal, vagy Inter-Cityvel közlekedünk, három és fél, valamint négy óra között mozog. A kistérségben tehát a vasútvonal csak részben kiépített, a pálya lassú, kevés település rendelkezik vasúti megállóhellyel és a járatritkítás kapcsán a vasúti közlekedés fejlődése nem prognosztizálható. (Elvira, 2012)

A vasút és a közút kapcsolatáról elmondható, hogy a fő közlekedési útvonalak (25. és 26. számú utak) több ponton is szintbeli vasút-kereszteződéseken vezetnek keresztül, ami egyrészt balesetveszélyes, másrészt lassíthatja a közúton közlekedőket. (Rombauer-terv, 2011)

A kerékpárutakat tekintve a kistérség nem rendelkezik minden települést összekötő hálózattal, pedig a vasúti járatritkítások miatt a biciklizés – ha az biztonságosan megoldható – egy fenntartható alternatívája lenne a munkába, iskolába járásnak. A már említett 25. és 26. számú másodrendű főutak keskenyek, a burkolat szélei letöredezettek, így azok kerékpározásra nem alkalmasak, a biciklizők jelenleg az alacsony forgalmú mellékutakon kénytelenek közlekedni. Az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény Országos kerékpárút törzshálózat kialakításáról szóló 1/6. számú melléklet 2. pontjaként szerepel egy a kistérséget is érintő bicikliút megépítése, ennek kiépülése azonban még várat magára.

Összességében elmondható, hogy a Borsod Volán autóbuszainak köszönhetően a térségen belüli közösségi közlekedés jól szervezett, Ózd a legtöbb településről könnyen megközelíthető, a MÁV-nál véghezvinni kívánt járatritkítás viszont sok ingázó életét negatívan befolyásolja majd. Az, hogy a kistérség az autópályától és a vasúti fővonalaktól messze fekszik, sok vállalkozást elrettent a letelepedéstől a legközelebb levő logisztikai központokat és megyeszékhelyeket csak rossz minőségű, ezáltal alacsony sebességet megengedő utakon lehet megközelíteni, s a főváros is több óra utazásra található.

2.8. Környezeti jellemzők

Manapság fontos szempont egy ország vagy térség vizsgálatakor, hogy mekkora hatást gyakorol környezetére, milyen elemek növelik nagy mértékben vagy éppen csökkentik le ökológiai lábnyomának méretét. Mivel a térségre vonatkozó környezeti statisztikákkal nem találkoztunk, ezért az alábbiakban saját tapasztalatainkra, ismereteinkre és a Fürjes Pállal és Nagy Ignáccal készített interjúkon elhangzottakra támaszkodunk.

Az Ózdi kistérségben, a már korábban említett, a vas- és acélkohászat által okozott légszennyezés jelentette a gazdaság részéről a legjelentősebb környezetterhelést, azonban – ahogy Fürjes Pál elmondta - az ipari termelés visszaesésével a térség levegőminősége sokat javult. Ahogy viszont az ipari eredetű légszennyezés csökkent, a fosszilis energia alapú fűtés és villamosenergia felhasználás mellett valószínűleg a közúti közlekedés növekedésével a személy- és áruszállítás vált a szennyezés fő okozójává. Ugyancsak a közlekedésnek köszönhető a határértéknél esetlegesen magasabb zajszennyezés a forgalmas utak (25. és 26. számú út) és a városok környékén.

A térség felszíni vizekben gazdag, de vízgyűjtő területük a szlovák határon túl is tart, ahol az ott működő üzemek szennyezése a térségben is környezeti kockázattal járhat. Az Észak-Magyarországi Operatív Program (2007) leírása szerint a felszíni vizek minősége javult a régióban, ezáltal feltételezhető, hogy az Ózdi kistérségben is. A dokumentumban az is olvasható, hogy ez a vízminőség-javulás a szennyvíztisztítás mértékének növekedése helyett csupán annak tudható be, hogy több szennyező üzem csődbe ment, illetve termelésük csökkent.

Nagy Ignác, a Tanoda Program tanára interjúnk során elmondta, hogy meglátása szerint a lakosság magatartására nem jellemző a környezettudatosság, sokan szemetelnek, a hulladékot illegálisan rakják le.

Mivel az Ózdi kistérség erdőségeiben gazdag, így a talaj védve van az eróziótól, s a terület biomassza célú növénytermesztésre is alkalmas, aminek felhasználásával nőhet annak környezeti teljesítménye. A megújuló energiaforrás használatával csökkenhet a széndioxid-kibocsátás, az élő növények pedig abszorpciós képességüknél fogva a maradék széndioxid nagy részének elnyelésére képesek. A térség több része is természetvédelmi terület, ezért feltesszük, a biodiverzitás szempontjából is gazdag.

A Váti kistérségi riportja szerint 2004 és 2011 között kettő hazai támogatású, környezetvédelmi célú projekt valósult meg a kistérségben és ugyanennyi Uniós pénzből 2007 és 2011 között. Ez azonban a gazdaságélénkítő programokhoz képest elenyésző szám, persze nem is prioritás.

2.9. Turizmus a kistérségben

Számos térség legfőbb fejlesztési pontja, jövedelmének legnagyobb előidézője a turizmus fellendítéséből származik. Kérdéses azonban, hogy ez minden térség esetében lehetséges-e? A turizmus növekedését befolyásolja a látványosságok, kirándulóhelyek, szórakozási lehetőségek száma, a szálláshelyek mennyisége, a közlekedési infrastruktúra és a fizetőképes kereslet megléte is. Az Ózdi kistérség közel fekszik olyan kedvelt turisztikai célpontokhoz, mint Aggtelek vagy Szilvásvárad és a Szalajka-völgy, de tud-e valami olyat nyújtani, ami helyben tarthatná az odalátogatókat?

Ózdon tett látogatásunk során tapasztaltuk, hogy a kistérség hegyes-völgyes környezete természeti szépségekben igen gazdag, természetjárásra, túrázásra és pihenésre alkalmas, ugyanakkor népszerűsítésének hiánya miatt nem ismert. A kistérség területén található a Tarnamenti Tájvédelmi Körzet, a Lázberci Tájvédelmi Körzet (Utikönyvem.hu), a NATURA 2000 területek közül Különleges Madárvédelmi Területek, Különleges Természetmegőrzési Területek, illetve a Keleméri Mohos-tavak Természetvédelmi Terület és a Kelemér – Serényfalva Természetvédelmi Terület (NATURA 2000, Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság). Az Ózdi kistérségben Tourinform iroda nem működik ugyan (Tourinform), de honlapjáról megfelelő mértékben tájékozódhat az odalátogatni kívánó.

A kistérség jelzett turistautak által jól bejárható, köztük van az Országos Kéktúra útvonal, amely érinti Gömörszőlőst, Putnokot, Kelemért, Sajóvelezdet és Upponyt, a Kohászok Útja, a kék kereszt túrajelzéssel, ami az ózdi vasútállomásról indulva vagy a Csernely-patak völgyében fut, majd Uppony után csatlakozik a Kéktúrához vagy pedig Salgótarján felé halad Arlón, majd a Heves-borsodi dombságon keresztül. A kistérségi központ vasútállomástól indul a sárga jelzésű útvonal is a Palina-völgyön keresztül Domaházára, és ehhez kapcsolódik a P+ jelzésű út a Hangonyi-tóhoz, majd Borsodnádásra. (Turistautak.hu, Ozdkisterseg.hu)

A természetjáráshoz szorosan kapcsolódik az ökoturizmus, vagy éppen a lovas turizmus, utóbbi a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák szerint sok településhez kapcsolódik, a térségben több lovas klub található, illetve panziók, vendégházak is szerveznek lovastúrákat, lovaskocsizást, illetve a gyermekeknek lehetőségük van lovastáborokban nyaralni. Az ökoturizmus kapcsán Gömörszőlös említésre méltó, a fenntartható ökofaluban a organikus mintagazdaság, valamint egy oktató és bemutató központ is működik (Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány). A lovas turizmuson kívül, a vadász turizmus szerepel sok település Helyi Vidékfejlesztési Stratégiájában, mint turisztikai potenciállal rendelkező adottság. Az erdős területeknek köszönhetően a térség inkább nagyvadak elejtésére alkalmas, úgy mint gímszarvas, őz, vaddisznó, a vadásztársaságok lefedik a térség teljes területét (VMI, Preisz). A kulturális turisztikai látványosságok közé kastélyok, várak, múzeumok, templomok és különböző rendezvények tartoznak, ezeken kívül sok településen tájház is üzemel, ahol a népi építészet és művészet megmaradt emlékeit mutatják be. A kistérségben néhány tematikus út is található, ahol az egymáshoz kapcsolódó érdekességeket, látványosságokat egy út mentén fűzik fel. Ilyen tematikus útvonalak például a Vaskultúra útja vagy a Gótikus út. (Ozdkisterseg.hu)

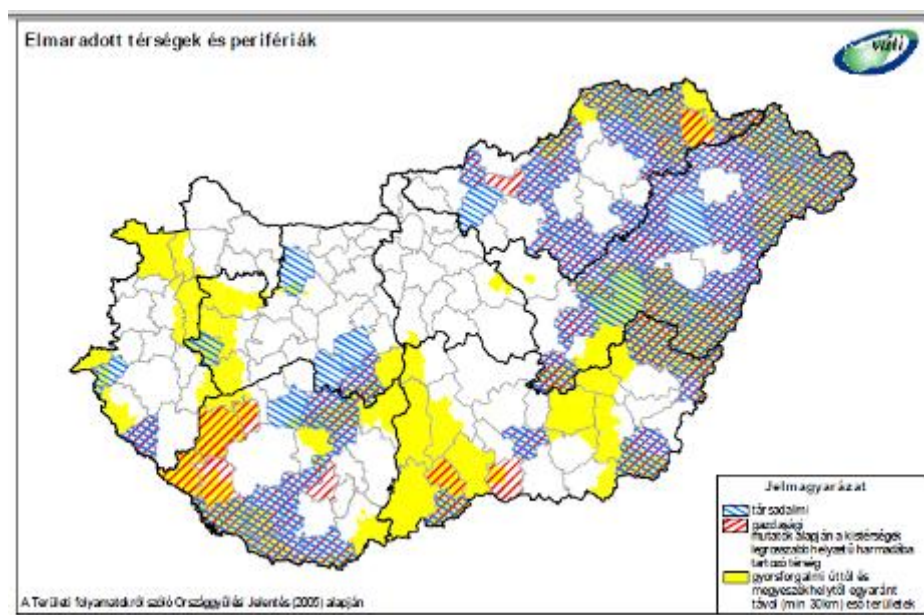
A Helyi Vidékfejlesztési Stratégiákból kiderül, hogy a térségben az egy főre jutó vendégéjszakák szám nem éri el az egyet, magas kategóriájú szállások esetén 0,0546, alacsonyabb kategóriájú szállások esetében 0,39808 az arány.¹²

A kistérségben tehát vannak turisztikai attrakciók, de a kérdés az, hogy ezeknek mekkora a látogatóvonzó képessége, érdemes-e költeni a reklámozására? Fürjes Pál elmondta, hogy problémát jelent a turizmusfejlesztés szempontjából, hogy kicsi a szálláshelykínálat, 2009-ben 9 db kereskedelmi és 40 db magán szálláshelyet tartottak nyilván, az ezer főre jutó vendéglátóhelyek száma csupán 298 db (KSH). A kistérségi társulás elnöke szerint ez azért probléma, mert egyes rendezvényeken – pl. a helyi rally - a térség szálláshelyei megtelnek, s az emberek kénytelenek a kistérség határain kívül megszállni, máskor viszont üresen állnak, így nem indokolt újabb szálláshelyek nyitása. Felmerül a kérdés, hogy több szálláshely fellendíteni a turizmust, vagy veszteséges vállalkozásokat eredményezne?

¹² Az átlagos arányszámok a kistérség településeinek átlagát mutatja az ózdi értékek nélkül, feltehetően a kistérségi központban azok magasabbak.

3. FEJLESZTÉSI PONTOK, KITÖRÉSI LEHETŐSÉGEK

Ahogy elemzésünk mutatja és az Országos Területfejlesztési Konceptióban is szerepel, az Ózdi kistérség az ország legelmaradottabb perifériális térségei közé tartozik. Hátrányai - ahogy a 12. ábra is mutatja – mind társadalmi, mind gazdasági, mind az elérhetőség dimenziójában is jelentkeznek.

12. ábra: Elmaradott térségek és perifériák (2005)

Forrás: VÁTI, 2005

Az ilyen térségek fejlesztésénél, felzárkóztatásánál az életképes gazdasági, társadalmi elemeket kell megerősíteni, illetve létrehozni, tehát a relatív versenyképesség javítása az elsődleges cél. Ebben a fejezetben ezeket a lehetőségeket vesszük sorra.

3.1 Az eddigi elemzések legfontosabb következtetései

Mielőtt még a kitérnénk az általunk ajánlott fejlesztési lehetőségekre, érdemesnek tartjuk végigvenni, hogy melyek is a helyzetelemzésben leírt eredmények legfontosabb következtetései és összefüggései.

A munkaerőpiaccal és foglalkoztatással kapcsolatban végzett vizsgálatainkból egyértelműen látszik, hogy a rendkívül alacsony foglalkoztatottsági ráta komoly bélyeget nyom a települések jövedelmi helyzetére, mely befolyásolja a vállalkozások alapításának lehetőségét és egyben szinten tartja a kevés és kevés embert foglalkoztató vállalkozások

számát. A magas elvándorlási arány mindezek következményeként és okaként is jelentkezik, mivel a jellemző alacsony iskolázottsági szintet tovább rontja, hogy a magasabb végzettségűek kevésbé elmaradott térségben kívánják elkezdni karrierjüket, ezzel sem segítve elő a térségben az új programok, vállalkozások megalapulását. Az alacsony iskolázottsági szint azonban nem csak a felsőfokú végzettségűek arányában szembetűnő, hiszen a középiskolát, sőt még az általános iskolát befejezettek aránya is bőven elmarad az országos átlagtól, annak ellenére, hogy az oktatási infrastruktúra mérete megfelelő, a kapacitások nagyjából lefedik a iskolás korú fiatalok létszámát.

A rossz egészségi állapot, de mindenekelőtt a magas gyerekszám az önkormányzatok jövedelmi helyzetét rontja, az országos átlagnál jóval magasabb arányú segélyek és támogatások kifizetése miatt. Az utóbbi tendencia különösen igaz a kifejezetten magas arányú cigány lakosságra, melynek jelenléte az erősödő társadalmi szegregáció és kirekesztettség miatt társadalmi problémákat is szül. Ezen túl általános jelenség, hogy a nehézipari vállalatok leépülése óta sok ember egyáltalán nem, vagy csak idegymunkákat talált, így már a második generáció szembesül a bebetonozott munkanélküliségi helyzettel és emiatt az egyedüli bevétel-forrásként szolgáló segélyektől való függéssel.

A társadalom értékrendje tehát degradálódott, a munkanélküliség alapvetően meghatározza az emberek életmódját, és ez hatással van az életről való gondolkodásra, az élettervezés hiányára, így akár az iskolai teljesítményre is.

Látható, hogy a térség humántőkéje, a munkaerőkínálat nem megfelelő, ami a munkaerőkereslet bővítését is akadályozza, mely a finanszírozási problémákon túl az új vállalatok megjelenésének gátat szab. A Ózdi Acélművek összezsugorodását követően az újonnan érkező nagyvállalatok (GE, Saia Burgess) nem voltak képesek felszívni a feleslegesen maradt munkaerőt, így csökkent a helyi vállalkozások alapításához szükséges fizetőképes munkaerő aránya. Továbbá a nagyvállalatok térségbe érkezéséhez szükséges infrastruktúra is felújításra szorulna. Bár rendelkezésre állnak hatalmas zöld- és barnamezős beruházásra alkalmas területek, az Ózdi Ipari Park is várja a nagyvállalatokat, a közlekedési helyzet egyértelmű gátként jelenik meg. A térségtől távol vannak az autópályák, autótűt és elsőrendű főút sem érinti, és az odavezető másodrendű utak minősége rossz, és településeken vezetnek keresztül. Valamint vonatközlekedés Ózd felől csupán Miskolc felé lehetséges, ami

a Budapesttől való vasúti szállítás idejét lényegesen megnöveli, és a vonatritkítások is tovább fogják rontani a személyi közlekedés helyzetét is.

A települések infrastruktúrája leromlott, amelyet az önkormányzatok a magányszemélyektől és vállalkozásoktól befolyó redukálódott jövedelem, illetve a segélyek kifizetése miatt anyagilag kiszipolyozott önkormányzatok nem tudnak helyrehozni. Ráadásul számos településen hivatalos munkáltatóként is az önkormányzat jelenik meg, vagy a közszférában a legmagasabb a foglalkoztatottság. Ebben a helyzetben bár ezek az intézmények próbálkoznak a közmunka-lehetőségek bővítésével a munkanélküliség csökkentése végett, ezek a kezdeményezések hosszú távon nem képesek a foglalkoztatottság bővítésére. Így nagyjából egyetlen lehetőségként a különböző állami és európai uniós pályázatok elnyeréséből szerezhető összegek jelentik a bevételek többségét, és ezek szolgálnak a térségi beruházások és projektek finanszírozására. Azonban, mint ahogy már korábban idéztük Laki Lászlótól, az külső támogatások felhasználása nem képes önmagában a foglalkoztatás bővítésére, hiszen is végtében segélyként funkcionálnak.

Látjuk, hogy a helyi vállalkozások felélesztését, újak bevonását a képzetlen munkaerő és a nem fizetőképes kereslet is akadályozza. Így külső forrásból származó bevételi lehetőségként, amely forrás a fejlődést elősegítheti a turizmusból származó jövedelmek maradnak. És mint ahogy azt korábban leírtuk, Ózd és környéke számos turisztikai látványossággal rendelkezik, ezek eltörpülnek az ország már tájain található vonzerejétől. Új, a táj különlegességeit kihasználó turista attrakciók kiépítésére a források korlátosak, és alapvetően a szállás-lehetőségek is hiányoznak a térségből. A helyzetet Fürjes Pál megjegyzésével foglalnánk össze: „Tipikus róka fogta csuka”.

3.2 A gazdasági fejlesztési tervek lehetséges centrumai

A dolgozat későbbi fejezeteiben ki fogunk térni a jelenleg futó fejlesztésekre, pályázatokra és jövőbeli fejlesztési lehetőségekre is. De vajon az ország leghátrányosabb helyzetű kistérségei, köztük az Ózdi Kistérség, fel vannak készülve az Uniós pályázatokból befolyó összegek foglalkoztatás-bővítésben, gazdaságfejlesztésben való alkalmazására? Többek között erre a kérdésre keresi a választ Laki László A rendszerváltás, a krízishelyzetű kistérségek és az Európai Unió című tanulmányában is. Sajnos az ő válasza nem pozitív, véleménye szerint az uniós „pénzek felhasználása nem segíti elő a krízis felszámolását, amit az itt élő

marginalizálódott népesség hordoz – márpedig ez az ő részvételük nélkül nem megvalósítható –, akkor ezeket jó esetben is csupán olyan segélyeknek minősíthetjük, amelyek a már kialakult helyzetet konzerválják.” (Laki, 2008, 142. o.)

Természetesen nem csupán Európai Uniós támogatásokból vannak tervbe véve az elkövetkező évek fejlesztési tervei, számos fejlesztési ötlet saját erőre és az abból származó keresletélénkítésre támaszkodik. Mi is elsősorban ilyen irányú projektekben gondolkodunk. Azonban ahhoz, hogy lássuk, hogy pontosan mely települések milyen háttérrel rendelkeznek, milyen irányban szükséges elindulni a programok kidolgozásához, és melyek azok a települések, amelyek esetleges fellendülés esetén nagyobb eséllyel válhatnak a többi gazdaságát is magával felhúzó központokká, készítettük az alábbi táblázatot.

Települések, 2010	Népesség	Munkanélküliségi ráta	Segélyekben* részesülők aránya	Cigányság aránya	1000 főre jutó vállalkozások száma	A kiemelt infrastrukturális tényezők** közül megtalálható (db) (2008)	Másodrendű főút mentén fekszik	Vonatközelkedés érinti
Arló	3656	34%	17%	30%	21	3	igen	
Bánréve	1302	13%	3%	1%	72	3	igen	igen
Borsodbóta	866	n.a.	7%	10%	27	3		
Borsodnádásd	3037	20%	5%	7%	4	1	igen	
Borsodszentgyörgy	1122	19%	7%	5%	34	3		
Bükk-mogyorósd	136	17%	3%	n.a.	n.a.	n.a.		
Csernely	827	29%	10%	10%	n.a.	n.a.		
Csokvamány	849	24%	9%	1%	n.a.	n.a.		
Domaháza	827	26%	6%	22%	22	2		
Dubicsány	293	14%	5%	n.a.	31	3	igen	igen
Farkaslyuk	1739	23%	7%	22%	21	2		
Gömör-szőlős	74	18%	5%	n.a.	41	2		
Hangony	1482	27%	2%	13%	25	3		
Hét	494	12%	14%	0%	20	3		
Járdánháza	1790	26%	7%	19%	29	2	igen	
Kelemér	527	35%	8%	15%	8	2		
Királd	855	20%	5%	n.a.	13	2		
Kissikátor	326	15%	3%	n.a.	34	2		

Lénárdaróc	295	13%	2%	5%	37	3		
Nekézseny	744	15%	3%	1%	24	3		
Ózd	34395	19%	8%	7%	70	4	igen	igen
Putnok	6743	21%	8%	9%	34	3	igen	igen
Sajómercse	220	36%	9%	0%	27	2		
Sajónémeti	521	27%	12%	28%	10	3		igen
Sajópüspöki	513	23%	9%	3%	19	3	igen	
Sajóvelezd	820	25%	10%	18%	30	3		
Sáta	1048	20%	7%	3%	31	3		
Serényfalva	978	20%	5%	1%	14	3	igen	
Uppony	309	14%	4%	1%	39	2		
Országos átlag		12%	4%	2%	162			

* szélessávú internet, mindhárom mobilhálózat, helyközi autóbusz megálló, közművesített ipari park

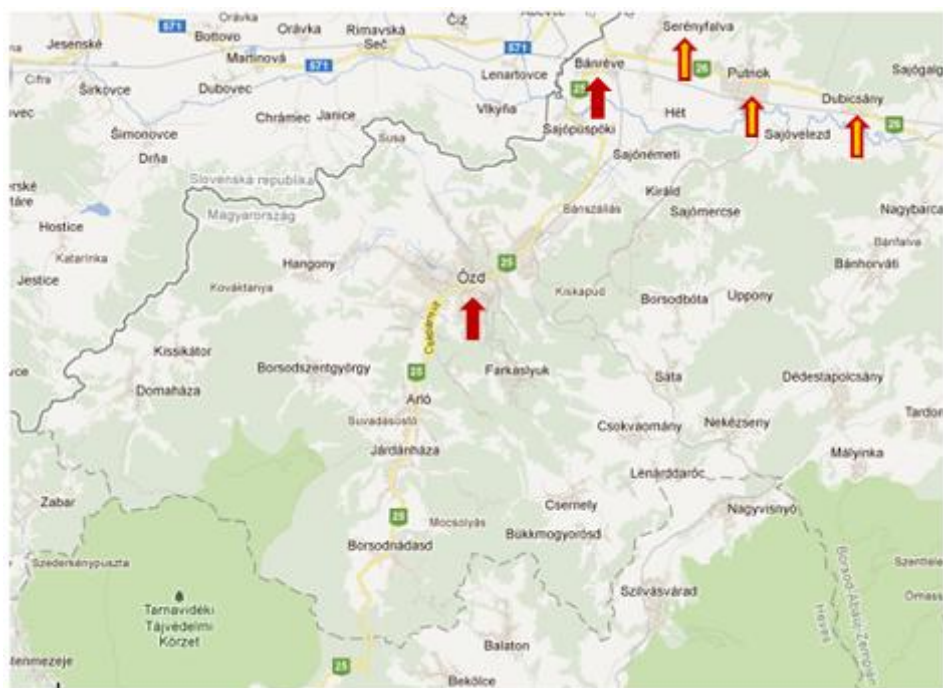
** munkanélküli és szociális

3. táblázat: Az egyes települések fontosabb mutatói, 2010

KSH, HVS (2008) adatai alapján saját szerkesztés

A felzárkózást segítő programok természetesen nem csupán a GDP növelését és a gazdaság felélénkítését kell, hogy megcélazzák, éppolyan fontos a társadalmi egyenlőség és boldogság megteremtése, de mivel ez utóbbiakhoz körülményes lenne mutatószámokat rendelni, először a gazdasági fejlesztés főbb céltelepüléseit tekintjük át. Számos regionális fejlődési elmélet – polarizációs elmélet, növekedési pólus elmélet, centrum- és perifériamodellek és részben a kompetitív fejlődéselmélet – indul ki abból, vagy érinti, hogy a területi fejlődés regionális csomópontokból indul el, illetve a természetes fejlődés során központok alakulnak ki, melyek a további fejlődés pólusául szolgálhatnak (Lengyel-Rechnitzer, 2004). Ezért véljük úgy, hogy a kistérségben a gazdasági fejlesztés főbb irányának a meghatározásához, érdemes kiemelni a legperspektivikusabb településeket.

A 13. ábrán láthatóak azok a települések, amelyek a 4. táblázatban szereplő kritériumok alapján a legnagyobb – de az országos átlaghoz képest még mindig nem kifejezetten kedvező – gazdasági potenciállal rendelkeznek. Piros nyíllal az elsődleges és sárga nyíllal jelöltük a lehetséges másodlagos fejlesztési központokat.

13. ábra: Az Ózdi kistérség kedvező mutatókkal rendelkező települései

Saját szerkesztés maps.google.com alapján

A települések kiválasztásának elsődleges szempontja a kiemelt infrastruktúra, a másodrendű főút és a vonatközlekedés léte voltak. A legfőbb kritériummá válás oka, hogy ezen tényezők rövid távon csak nagyon nehezen változtathatók, viszont a gazdasági vérkeringésbe való bekerüléshez elengedhetetlenek. A település népességének nagysága – közel ezer fő, vagy több – volt a másodlagos szempont, a választás oka az első kritériumhoz hasonló. A harmadlagos szempont pedig az volt, hogy a többi mutató – a cigányság arányát leszámítva – az országos átlag értékével megegyező, vagy annál jobb legyen. Mivel az ezer főre jutó vállalkozások mutató esetében a térség minden települése bőven alulmarad az országos átlaghoz képest, ezért itt csak Bánrévét és Ózdot emeltük ki, ahol a mutató értéke meghaladja az országos érték felét. A munkanélküliségi ráta tekintetében is csupán Hét éri el az országos átlagot, viszont a település az elsődleges szempont alapján nem felel meg a kritériumnak, így azokat a településeket vizsgáltuk csak, ahol a ráta nem haladja meg a 20%-os arányt. Végeredményként egyedül Ózd és Bánréve felelt meg többé-kevésbé a feltételeknek, illetve Dubicsány, Putnok és Serényfalva értékei voltak jobbak a többi településénél. Dubicsánnal kapcsolatban azért is kritikusak maradtunk, mert nagyon alacsony a falu lélekszáma, így térségi csomóponttá nehezen válhat, de a többi mutatója kedvező, és megfelelő irányú fejlesztéspolitikával lokálisan sikereket érhetnek el.

Összességében úgy véljük, hogy a gazdasági irányú, átfogó fejlesztési terveknek elsősorban ezekre a településekre kell irányulniuk.

Megjegyezzük, hogy tekintettel az új járásrendszerre, melyben Bánréve, Dubicsány, Putnok és Serényfalva is ki fognak kerülni az Ózdi kistérségből és a Putnoki járáshoz fognak tartozni, az Ózdi járás gazdasági fejlesztésének központjának egyértelműen Ózdot lesz érdemes megcélózni.

3.3 Lehetséges kitörési pontok, fejlődési lehetőségek

3.3.1 Általános fejlesztési ötletek

Ahogy erre már korábban is utaltunk, a kistérség legnagyobb problémájának az alacsony foglalkoztatottságot érezzük, ami szorosan összefügg a vállalatok alacsony számával, amit a közlekedési infrastruktúra, a humántőke minősége és a magas munkanélküliség miatti alacsony fizetőképes kereslet befolyásol. A kezdeti fejlődéshez szükséges pénz, ami a fizetőképes kereslet növekedéséhez, vállalkozások életben maradásához, létrehozásához és újak bevonzásához, a közlekedés fejlesztéséhez lenne szükséges, az uniós támogatásokon túl a turizmusból, vagy egyéb alternatív megoldásokból származhat. Tehát a fejlesztésnek négy pillér mentén kell megvalósulnia, ezek: humántőke minőségének javítása, vállalkozások számának bővítése, közlekedési infrastruktúra javítása és a turizmus fellendítése. A célok megvalósulása végeredményként a foglalkoztatás növelésére fognak hatni.

I. A humántőke minőségének javítása

A térség humántőkéje javulhat azáltal, hogy már kisgyerek korban, majd az iskolás évek alatt mindenki folyamatos és minőségi nevelésben és oktatásban vesz részt, valamint azáltal, hogy nő a magasabb iskolai végzettségű, képzett és szakképzett munkaerő aránya.

Interjúink és személyes tapasztalataink alapján gondoljuk, hogy a térségben a kisgyerekek nem csupán tanulmányi, hanem alapvető szociális, egészségügyi, érzelmi nevelése lenne szükséges ahhoz, hogy később a munkaerőpiac egészséges, szorgalmas és megbízható részeseivé váljanak. Ennek oka többek között az, hogy sok gyerek sérült, vagy torzult értékekkel rendelkező családdal találkozik. A 2.6. fejezet oktatással kapcsolatos elemzései során írtuk, hogy a statisztikák alapján az óvodai, iskolai hálózat mérete megfelelő, viszont alacsony az érettségit szerzettk és nagyon magas a hátrányos és halmozottan

hátrányos helyzetű gyerekek aránya. Mindkét negatív tendencia ellen tudnak hatni, és a gyerekek szociális nevelésében is eredményesek a különböző egyházak, vallási felekezetek által működtetett iskolák. Az eredményességre interjúalanyaink véleménye alapján tudunk hivatkozni. Ezért fontos lenne, hogy az egyházi, alternatív vagy civil kezdeményezésű nevelési-oktatási tevékenységek zöld utat kapjanak az önkormányzatoktól és az államtól és szükség esetén támogatva is legyenek.

A felsőfokú végzettségű emberek arányának növelését elősegíthetné, ha a Miskolci Egyetem az egyik karát vagy szakát Ózdon működtetné. Az ipari és elektronikai nagyvállalatok jelenléte miatt ez a Gépészmérnöki kar, vagy annak valamely szaka lehetne. Fontos lenne, hogy a térségből származó, de máshol – akár külföldön – különböző tudományterületen diplomát szerző személyek közül minél több tevékenykedjen a térségben. A vállalkozók esetében a térség kedvező szabályozási feltételeket nyújthat, tanárok, kutatók esetében jó álláslehetőségeket biztosíthat.

Az oktatás a munkanélküliségre közvetve is tud hatni, mégpedig például olyan iskolai képzések kialakításával, amelyek kifejezetten a térség mezőgazdasági, ipari vagy egyéb igényeit elégítik ki. Ilyen lehet például erdészettel foglalkozó képzés bevezetése, vagy egy új térségi beruházás megfelelő munkaerejének kialakítása.

A munkanélküliségre közvetlenül a humántőke fejlesztése által olyan módon hathatnak az önkormányzatok és más helyi erők, hogy növelik a munkaügyi központok hatékonyságát, például úgy, hogy folyamatos kapcsolatot tartanak a helyi vállalatokkal, felméri az igényeket és az igényekhez további átképző- és továbbképző tanfolyamokat indítanak.

II. A vállalkozások számának bővítése

A térségben működő vállalatok száma növekedik, ha új, helyi vállalkozások alapulnak, vagy ha nagyvállalatok és azok egységei telepednek le a területen.

Ahogy a vállalkozásokkal foglalkozó 2.4. fejezetben említettük, a kistérségben a vállalkozások többsége olyan kiskereskedelmi üzlet, amely csupán az alapvető ruházatkodási, táplálkozási igények kielégítését szolgálja. Ezért úgy véljük, hogy új vállalkozások ezekről eltérő profilú, viszont továbbra sem magas árú termékek árusításával foglalkozhatnak. Például egy, a helyi specialitásokat kihasználó vállalkozás, mondjuk egy fafeldolgozással, erdészeti melléktevékenységeivel foglalkozó vállalkozás sikeres lehetne. Csupán Ózd

közigazgatási területén 1200 hektár állami tulajdonú erdő található, ezek zöméért az Egererdő Zrt. felel, de a térségben magas arányú a magánerdők aránya is (hvg.hu, 2011; Egererdő Zrt. honlapja). Így a helyiek egyezségeket kötnének az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalatokkal és magánszemélyekkel, hogy a feladataik egy részét elvégzik, vagy egyéb tevékenységeket, például gally-gyűjtést végeznének az erdők területén. Ilyen típusú, helyi munkaerőt foglalkoztató vállalkozások létrehozása azért is jó hatással lehetne a térségre, mert így csökkenthető lenne az illegális fakivágás aránya.

A régió környezeti adottságainak másik kihasználási forrása lehetne olyan vállalkozások indítása, amelyek a helyi klímát kedvelő gyümölcsök termelésével, feldolgozásával foglalkoznak. A szőlő-termesztés és borkészítés adottságai bár kedvezőek, de a régióban erős a konkurencia (Eger, Tokaj). Egyes szezongyümölcsök termesztése sem feltétlenül válna jövedelmezővé, tekintettel arra, hogy a Fürjes Páltól hallottak alapján, a gyümölcsfák két héttel az egri virágzás után bontják szirmaikat. Így elsősorban a hűvösebb, csapadékosabb klímát kedvelő, a hétköznapi városiak között annyira még nem elterjedt áfonya, som, egres termesztését ajánlanánk.

Az erdő-borítottság miatt ajánljuk a méhészeti tevékenységek kiszélesítését, további méh-telepek nyitását. Bár a körülményes méz-készítés nem feltétlenül jövedelmező, szerintünk, ahogy a magasabb szintű gasztronómia, a természetes élelmiszerek hangsúlyozása egyre elterjedtebbé válik az országban, a méz-fogyasztás is növekedni fog.

Új helyi vállalkozások alakulhatnak, és a régiek átalakulhatnak az Ózdon fontos ágazattá vált elektronikai ipar vállalatainak beszállítóivá, vagy ezek az M3-as autópálya mellett található többi multinacionális cég beszállítójaként is működhetnek. A helyi vállalkozások nem kifejezetten alkatrészek, hanem akár a fenntartáshoz, működéshez szükséges egyéb termékek gyártására és szállítására is szerződhetnek.

Minden típusú kisvállalkozás alapítását segíti, ha a vállalkozni kívánók egyszerűen és kedvezően juthatnak kisösszegű hitelekhez. Például az Új Széchenyi Kombinált Mikrohitel Program ebben nyújt segítséget (ujszechenyiterv.gov.hu). A térségben Borsodnádason, Ózdon és Putnokon is igénybe vették a lehetőséget, de mivel a pályázati határidőt meghosszabbították 2012 végéig, érdemesnek találnák a program szélesebb körű terjesztését, hogy még több lakos megkaphassa az induláshoz szükséges anyagi segítséget.

A korábban már említett elektronikai iparban tevékenykedő GE és Saia Burgess jelenleg a térségben a legnagyobb multinacionális vállalatok. Úgy gondoljuk, hogy általuk, vagy akár a segítségükkel, újabb egységeket nyithatnának meg, vagy további hasonló profilú cégek érkezhetnének a térségbe. Az ötlet megvalósítását az Ózdi Ipari Park és a számos zöldmezős ipartelepítésre alkalmas terület jelenléte is segíti (Ózd város honlapja). Az ipari park a letelepedni kívánó vállalatok működéséhez megfelelő infrastruktúrát és szakmai háttérrel biztosít (Ózdi Ipari Park honlapja).

Az új helyi vállalkozások, multinacionális vállalatok és a régiók helybentartása és továbbfejlődése megkívánja, hogy vállalkozóbarát szabályozókörnyezetet hozzon létre az önkormányzat. Ez elsősorban a vállalkozások számára magas szintű üzleti szolgáltatások, tanácsadás nyújtását és egyszerű és méltányos adózási rendszert jelent.

A megújuló energia-használatnak egyre növekvő jelentősége van a térségben. A részletesen tárgyalt hangonyi biomassza projekt eddigi sikerei és emiatt további települések bevonásának lehetősége érdemessé teszik további, például a biomassza-alapanyagot összegyűjtő, termelő vagy beszállító vállalkozások létrehozását.

III. A közlekedési infrastruktúra javítása

A kistérségben sem a közúti, sem a vasúti közlekedés feltételei nem megfelelőek. A közúti közlekedés javítása elengedhetetlen, bár hatalmas beruházásokat igényel. A térségben az országos vérkeringésbe bekapcsoló úttípusok közül csak másodrendű főutak találhatók. A kátyúk, burkolat-töredezettség miatt ezek javítását, lehetőség szerint több sávossá alakítását mindkét útvonal esetében szükségesnek találjuk. Új, nem közvetlenül a településeken áthaladó főútvonalak építése azonban még több előnnyel járna, hiszen így ezen települések zaj- és légszennyezettsége is csökkenne, és a jó minőségű, többsávos utak kiépítése sem ütközne a települések utcáinak szélessége szabta gátakba.

A vasúti közlekedés továbbfejlesztése elsősorban a szállítási módok közül legköltséghatékonyabb vasúti teherszállítás miatt lenne szükséges, ráadásul a Szlovákia felé futó vasútvonalak a nemzetközi gazdasági kapcsolatok felélénkítését is szolgálhatnák. Az Ózd-Miskolc vasútvonal jelenlegi formájában nehézkes és lassú, azonban a két város közötti közvetlen vonat-közlekedés megkönnyítené Ózd gazdaságának fellendülését a gyorsabb és egyszerűbb megközelíthetőség miatt. Szükségesnek tartanánk a bezárt, Putnokra futó 87-es

vasútvonal újrainvitását, és Bánréve kerülő nélküli bekötését a vasúthálózatba. Ennek oka, hogy mint kifejtettük, Putnok és Bánréve is relatív jó gazdasági potenciállal rendelkezik, és a vasút gazdaságélénkítő szerepe erőteljesen tudna érvényesülni az újonnan bekötött településeken. Bár az Eger-Putnok vasútvonalat csak három éve zárták be, félő, hogy a sínek vagy vezetékek egy része már eltűnt, minősége leromlott, így az infrastruktúra újrainvítése is szükséges lehet. Mindezen pozitív hatások ellenére a közeljövőben tervezett vasútrikvíítások azonban nem ilyen irányú fejlesztések megvalósításának irányába mutatnak.

IV. A turizmus fellendítése

A kistérségi turizmus fellendítésének alapvetően három akadályozó tényezője van, ezek a szálláslehetőségek korlátozott száma, a helyi turisztikai lehetőségek ismertségének hiánya, és ezek korlátozott kiépítettsége, a bennük rejlő lehetőségek kihasználtságának hiánya.

A szálláslehetőségek száma növelhető lenne magán szálláshelyek létesítésének ösztönzésével, azaz a helyieket arra biztatásával, hogy házuk vagy lakásuk szobáit kínálják fel a turisták számára. Ez azon túl, hogy többlet bevételi lehetőséget biztosít számukra, a szálláshelyek alacsony számából fakadó látogatási hajlandóság minimális szintjét is ellensúlyozná.

A turisztikai lehetőségek ismertsége, és a már odalátogató vendégek tájékoztatása növelhető lehetne egy Ózdi központú Tourinform iroda létrehozásával. Természetesen számos más város- és kistérség-marketing lehetőség is rendelkezésre áll, mint például népszerű turisztikával foglalkozó weboldalakon és újságokban hirdetések megjelenítése.

A térség turisztikai erősségeiről korábban már részletesen írtunk. Ezek például az erdők, tájvédelmi körzetek sokasága, a kéktúra-útvonal és a lovas- és vadászturizmus adta lehetőségek. Fürjes Pál Polgármester Úr említette, hogy a térségben a levegő minősége jó, az időjárás és a hőmérséklet kiegyensúlyozott, az ország többi részéhez képest kevésbé szeszélyes. Mindezek miatt úgy gondoljuk, hogy a terület ilyen típusú természeti adottságait kihasználó turisztikai attrakciók erősítése lenne szükséges, mint például erdei iskolák, lovastáborok, természetjáró, akár tematikus túrák szervezése. Egészségközpontok alakítása, vagy stresszoldással, kikapcsolódással vagy egészségmegőrzéssel foglalkozó programok szervezése szintén jövedelmezővé válhatna, hiszen kezdenek egyre népszerűbbek lenni az országban az ilyen irányú kikapcsolódási lehetőségek is.

Gömörszőlős, a fenntartható falu szintén vonzza a turistákat, sőt környezetgazdaságtani szempontból tekintve szintén rendkívül jó kezdeményezésnek találjuk. Gömörszőlősen az ökológiával foglalkozó oktató központon kívül, kézműves és népi hagyományokkal foglalkozó programokon vehetnek részt az odalátogatók (Ökológiai Intézet). Ezért támogatnánk, ha a térség más kisebb településein és megpróbálkoznának az önfenntartó gazdálkodással, az erre építhető turizmus megteremtésével, akár ezzel együtt bemutatva a magyar néphagyomány értékeit is.

Eger és Szilvásvár közel fekszik az Ózdi Kistérséghez, turisztikai erejük erős, ezért úgy gondoljuk, hogy a térség kooperáció-formájában közös marketinget, közös buszos vagy vasutas tematikus kirándulásokat szervezhetne Eger és Szilvásvár településekkel. A közúti és vasúti közlekedés fejlesztése természetesen pont az ilyen, turisztikai irányú fejlesztések miatt is elengedhetetlen lenne a közeljövőben.

A kistérség az északi szomszédunk felé való nyitással, közös turisztikai programok szervezésével is magához csalogathatná az utazni vágyókat. Szlovákia Ózdhoz közel eső vidékein számos gyógyfürdő található, ezért itt az Ózdi kistérségben fellelhető erdők és természeti értékek bejárásával összekötött egészségmegőrző programsorozatok lennének szervezhetők. Sőt, így külföldről érkező turisták is nagyobb számban érkeznének, és bár a külföldi vendégek arányáról statisztika nem állt rendelkezésünkre, feltételezzük, hogy eddig elenyésző volt a számuk. A Szlovákiával együtt hirdetett programok megvalósításának szintén előfeltétele lenne a közlekedési hálózat felújítása, kiszélesítése.

3.3.2. Konkrét fejlesztési ötletek

Ahogy már korábban említettük a térségben megvalósuló projektek általában Európai Unió vagy állami támogatással történő nagyberuházások, véleményünk szerint – sok kicsi sokra megy alapon – szükség van néhány önerőből, vagy alternatív forrásból finanszírozható kis projektre is. Ötleteink között elsősorban ilyenekre koncentrálunk, de megemlítünk nagyobb költségvetésű az eddigiekhez hasonló fejlesztési tervet is.

Ahogy elemzésünkéből kiderült a kistérségből származó magasabb iskolai végzettségű emberek elvándorolnak, hogy fejlettebb térségben kamatoztathassák tudásukat magasabb jövedelem, jobb életkörülmények, magasabb színvonalú szolgáltatások használatának reményében. Úgy gondoljuk, szükséges lenne elkészíteni a térség „Tudástérképét”, melyben

számba veszik azokat a kutatókat, tudományos munkatársakat, felsőfokú végzettségű embereket a különböző tudományterületekről, akik jól ismerik azt vagy kötődhetnek az Ózdi kistérséghez, ezáltal annak fejlesztésében részt tudnak venni. Az egész projekt a Magyar Tudományos Akadémia *Lendület* programjához lehetne hasonlatos, mely a magyar kutatókat hívja hazai munkára, s a folyamatot „agyvisszaszívásnak” nevezik. (MTA, 2011)

A kistérség esetében ez az agyvisszaszívás nem feltétlenül jelentené azt, hogy a magasan képzett helyi kötődéssel, ismeretekkel rendelkező emberek a térségbe költöznek – persze a legjobb az lenne, ha részei lennének az ottani mindennapi életnek. Egy fejlesztési bizottságot alkotva kéne rendszeresen összeülniük, s konferenciák keretében megtárgyalják, mik lehetnek azok az intézkedések, amik a legköltséghatékonyabb módon a legnagyobb növekedést eredményeznék a gazdaság és a foglalkoztatottság bővítése érdekében. Minél több tudományterületről minél több ember összegyűjtése eredményezné a legtöbbféle ötlet megszületését, így erre mindenképpen törekedni kell. A projekt kulcskérdése a motiváció megteremtése. Sokan lehet, hogy pénzbeli juttatás nélkül is részt vennének a bizottság ülésein, csupán azért, mert szívük a kistérséghez húz, azonban egy reális összegű juttatásra szükség lehet, aminek előteremtésére az önkormányzatok alapot hozhatnak létre, vagy valamelyik kapcsolódó alapítvány, esetleg az állam támogatását kérhetik. Az agyvisszaszívás továbbfejlesztett változataként a térségből származó művészek együttműködésével kulturális és turisztikai fejlesztések is új lendületet kaphatnak.

A sok kicsi sokra megy elv alapján a társadalmi felelősségvállalási kampányokkal rendelkező cégek CSR tevékenységeit is térségbe lehet vonzani. Ehhez a kistérségi társulásnak ki kell jelölnie egy főt vagy egy külön osztályt, aki felveszi a kapcsolatot cégekkel, s meggyőzi őket, hogy CSR kampányukat vagy egy részét a kistérség támogatására szenteljék. Mindez megtörténhet úgy, hogy megtárgyalják, hogy a vállalkozás ötletét a térségben hajtják végre. Például gyakori, hogy a felelős vállalat alkalmazottai (esetleg önkéntesekkel közösen) kifestenek egy iskolát, óvodát vagy kórházat, vagy éppen felújítanak egy játszóteret, parkosítanak egy területet, stb. A másik lehetőség, hogy a kistérségben ezért felelős személy már egy konkrét projektet ad elő a cégnek, s az vagy rábólint, vagy közösen megegyeznek a változtatásokban. A fundraising tevékenység során a vállalkozásoktól akár pénz formájában is érkezhettek a támogatások, ezeket egy külön alapba gyűjthetik vagy a cég által megfogalmazott célra használhatják fel. Így akár az agyvisszaszívás projekt is finanszírozhatóvá válik.

A vállalkozások CSR kampányaként egyszerre csak kis összegű programok megvalósulása lehetséges, azonban ha jól koordinálják a projektet, sokféle probléma megoldódhat a térségben. A teljesség igénye nélkül összegyűjtöttünk néhány lehetséges felelősségvállalási kampány részeként megvalósítható ötletet:

- „Jó tanuló program”. A kiválasztott vagy akár a térségben lévő összes általános és középiskola valamilyen szempont alapján – legtöbbször javított a jegyein az elmúlt évben, stb. – kiválasztott jó tanulóit ajándékozta, vagy élményt nyerhetnek.
- „Tiszta sor: együtt”. Szemétszedő program a roma-telepek környékén. Ezt egybe lehetne kötni közösségi programokkal, mint a 2011-ben megrendezett Szomszédünnep (Szomszédünnep.hu, 2011).
- „Csereprogramok, kirándulások, tanulmányi versenyek szervezése”. Ezen programokban való részvétel főként a hátrányos helyzetű vagy halmozottan hátrányos helyzetű családok gyermekeinek részvételével hasznos, hiszen ezek a programok motivációként szolgálhatnak a tanulásra, játékosan tehetik azt.
- „Csere-pedagógus akció”. Nem csak a gyerekeknek szóló csereprogramok lehetnek hasznosak társadalmi szempontból. A hátrányos helyzetű családokból származó gyermekek tanárai is sokat tanulhatnak és taníthatnak – pl. a roma holokausztról – ha lehetőségük van más (fejlettebb) térségekben részt venni az oktatásban és fordítva.
- „Sportversenyek” rendezése sportszergyártó, vagy –forgalmazó szponzorokkal.
- „Tematikus programok” számos vállalat saját profiljához illően választja meg társadalmilag felelős tevékenységeit, ezt kihasználva egyes vállalatok specifikus programokkal jelenhetnének meg a térségben. Például a Johnson & Johnson higiénia oktatással és termékekkel a leghátrányosabb helyzetű közösségekben.

A fundraising tevékenységhez hasonlóan, ahol cégek CSR kampányait „csábítják” a térségbe, egyetemek, főiskolák és egyéb műhelyek segítségével, nekik kiírt pályázatokkal a fiatal tehetségek innovatív ismeretei és ötletei is hozzájárulhatnak a térség fejlődéséhez. Márciusban például a Demo Galéria és a Mome Szociális Építő Labor összefogásában szerveztek egy workshopot, melynek keretében régi, mások számára feleslegessé vált kerékpáralkatrészeket gyűjtöttek össze és formatervezők, építészek, bicikliszerelők bevonásával azokból teherszállító alkalmatosságot gyártanak az ózdi Hétes telep lakóinak. Ott ugyanis egy civil kezdeményezés kapcsán biobrikett üzem épül, melyhez az alapanyagokat és

a kész briketteket ezen eszközök segítségével tudják majd szállítani. Úgy gondoljuk egyetemistaként az ember szívesen indul olyan pályázatokon, amelyeknek nem elsősorban pénznyeremény a díja, sokkal inkább értékes tapasztalatot szerezni, illetve olyan tevékenységeket végezni, amit beleírhatunk önéletrajzunkba. A főiskolások és egyetemisták megfogásával pedig számos innovatív projekt megvalósulása lehetséges.

A „Tiszta utca, rendes ház” projekt lényege, hogy az emberek odafigyeljenek saját környezetükre, a helyre ahol élnek. Kisebb településeken egy, a nagyobbakban körzetenként egy ház legyen az családi, vagy társas, újjépítésű, vagy panel megkaphatná a legszebb ház címet. Ugyanígy egész utca is jelentkezhethet a versenyre, s a zsűri kiválasztja a legtakarosabb, legrendezettebb házat vagy utcát. Fontos az értékelés során, hogy annak is legyen esélye, aki nem tud erre pénzt fordítani, a legfontosabb kritériumok tehát a tisztaság és belevetett munka kell, hogy legyenek. Az egész verseny mögött a „betört ablak” (broken windows) elv áll, miszerint a bűnözés a rendetlenség elkerülhetetlen következménye, ha egy ablakot valahol betörnek, és nem cserélik ki, akkor előbb vagy utóbb újabb törött ablak lesz található a házon, így működik a szemetelés, illegális hulladéklerakás vagy graffitik elterjedése is (Wilson-Kelling). Ahhoz, hogy a versenyben minél többen részt vegyenek nagyon fontos a megfelelő marketingtevékenység. A hátrányos helyzetű családokat pedig eszközökkel ajánlatos támogatni.

Egy kicsit az önellátás és a közösségi élet felé mozdulva rendszeresen megrendezett vándor-piacot lehetne létrehozni olyan hátrányos helyzetű személyek számára, akik nem rendelkeznek termelői vagy vállalkozói igazolvánnyal, de ha felesleges terményeiket, alkotásaikat eladhatnák, egy kis jövedelemre tehetnek szert, miközben értelmes elfoglaltságot találnak maguknak. Ehhez persze a jogi háttér leegyszerűsítése szükséges. Persze az eladókat így is szűrni kellene, annak, aki értékesíteni szeretné fölöslegét, be kell lépnie egy egyesületbe, hogy ellenőrizhető legyen ki mit árul. A piac lényege, hogy a térség településeit járva, egy fél napos közösségi programot is létrehozva ki-ki eladhassa művészeti alkotásait, vagy terményeinek feleslegét. Mindehhez az önkormányzatoknak biztosítania kell egy területet, ahol a piacot megrendezhetik, illetve támogatásképpen „nyersanyaggal” láthatja el azokat a hátrányos helyzetben élőket, akik a piac nyújtotta lehetőségek által a társadalom elfogadottabb tagjaivá lehetnek. A diverzifikált termékkínálat miatt fontos, hogy támogatásként, míg például egyesek csirkét kapnak, hogy tojást árulhassanak, addig mások vetőmagot, hogy zöldségeket kínálhassanak eladásra. A projekt előnye, hogy egy egyszeri

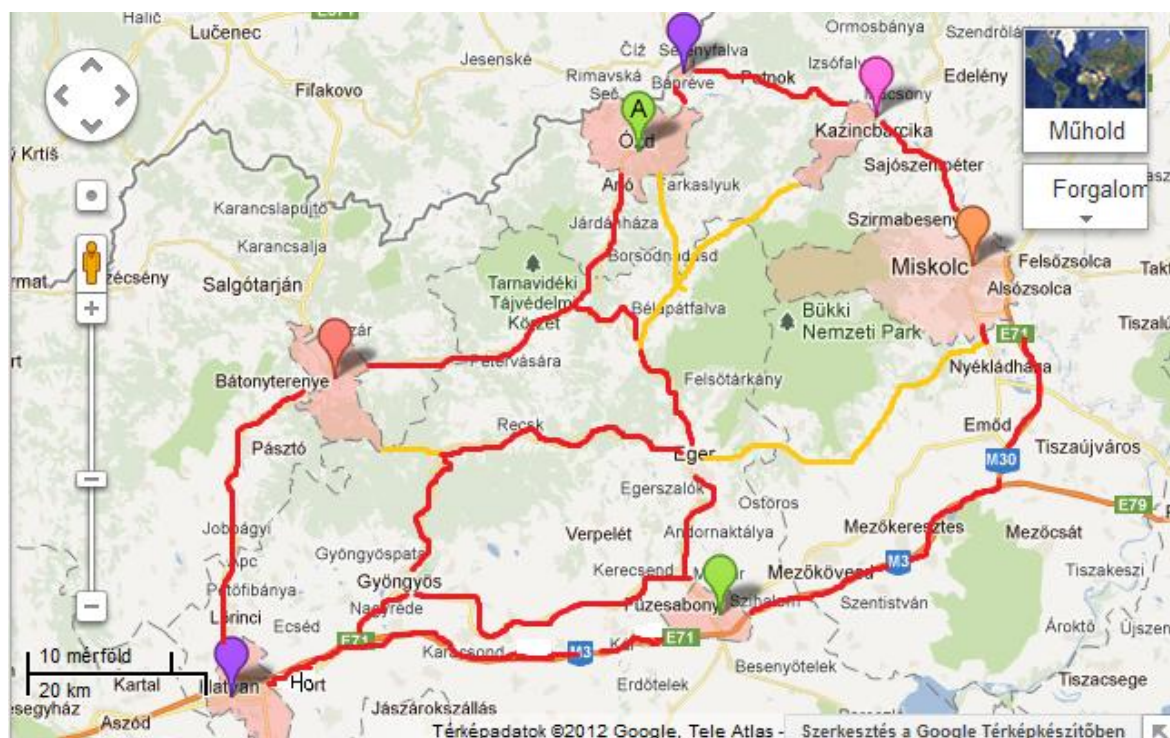
segély vagy támogatás után a közösség – akik valószínűleg olcsóbban vehetik meg ezeket a helyi termékeket – „tartja el” a hátrányos helyzetben lévő családok egy részét.

Az önellátás felé való további elmozdulással kapcsolatban egy érdekes ötletéről hallottunk a Dzsáj Bhím közösségtől. Ők Sajókazán, ahol a közösség központja is található, egy alternatív pénz bevezetését tervezik. Az alternatív pénzt millpengő formájában kívánják használni, és a helyiek a közösségért tett „jó cselekedetekkel” juthatnának hozzá. Például a buddhisták kertjében a zöldségtermesztésben segítenének, vagy a közösség iskolaépületei körül végeznének el tennivalókat. A jótevők az elvégzett munkával arányosan bizonyos összegű millpengőt kapnának, amiért cserébe a Dzsáj Bhím szolgáltatásait – például számítógépeket, mosógépet – használhatnák, adományokból összegyűjtött termékeket vásárolhatnának. Az ötlet kitalálói bíznak abban, hogy egy idő után az alternatív pénz, a cserébe megszerezhető javak miatt értékessé válna, és a helyiek a vándorpiachoz hasonlóan egymás között is elkezdenék használni segítségnyújtásért vagy a saját többlet-termékeiken való túladásért cserébe. Sajókaza a Kazincbarcikai kistérségben fekszik, és az Ózdi kistérség településeivel nagyon hasonló társadalmi-gazdasági helyzetben van. Azért tartjuk jó ötletnek az alternatív pénz bevezetését, mert így a lakosság leszakadt, szegény rétegei is lehetőséget kapnak arra, hogy olyan termékekre és szolgáltatásokra tegyenek szert, amire szerény jövedelmükből soha nem telne. A kezdeményezés hasznos és jó tevékenységekre sarkallná az embereket, viszont a hagyományos pénzpiacot és vállalkozásokat nem tudná kiszorítani.

Interjúnk során Fürjes Pál elmondta, hogy a közlekedési infrastruktúra okozta problémákra megoldás lehet, a megyehatárokat átszelő Hatvan-Füzesabony-Miskolc-Kazincbarcika-Bánréve-Ózd-Bátonyterenye-Hatvan hurok felújítása, a pálya kiszélesítése. A terület hálózatosá alakításával a hurkon lévő települések – kiemelten az Ózdi kistérség centrumtelepülései a fontos megyeszékhelyektől és nagyobb településektől - 20-30 perces elérhetőségre lesznek egymástól. A 14. ábrán a hurok és egy lehetséges hálózat képe látszik.

Az ábrán a már meglévő és egyes részein javításra szoruló, illetve kiszélesítendő utakat pirossal, a hálózatosodást elősegítő, egyelőre nem létező utakat sárgával jelöltük. Egy ilyen beruházás elsősorban a hurok északi településeinek kedvez, hiszen azok bekapcsolódhatnak az ország közlekedésének vérkeringésébe, ezáltal a korábban említett problémák pedig enyhülhetnek. Kérdés azonban a projekttel kapcsolatban, hogy egy ilyen nagy volumenű beruházáshoz ki teszi le a pénzt az asztalra. A projekt három megyét is érint, de nem egyenlő

mértékben, így amíg a kérdésben megegyezés születik, annyi idő alatt rengeteg más hasznos projekt be is fejeződhet.

14. ábra: A közlekedési hurok és egy lehetséges hálózatosítás

Saját szerkesztés a maps.google.com alapján

3.4. Jelenlegi és jövőbeli projektek elemzése

A térség fejlesztési politikájának előzményei kapcsán a 2.1-es alfejezetben már említésre került a tavalyi évben elkészített Rombauer-terv. A Magyar Növekedési Terv részeként létrejött középtávú cselekvési terv egy 19 projektből álló gazdasági-társadalmi felzárkózást elősegítő háromoldalú együttműködést vetít elő, aminek végrehajtásában az állam és a piaci szféra is érdekelt lehet. (kormany.hu (2), 2011)

Az ózdi vasgyár alapítójáról elnevezett tervben kiemelt projektek közül az első helyen az Ipari Örökségvédelmi Program szerepel, ami a volt vasgyár ma elhagyatott területét töltené fel újra élettel: foglalkoztatottakkal és látogatókkal. Elhelyezkedése, infrastrukturális ellátottsága, valamint országos védettséget élvező épületállománya miatt ez a terület a kistérség központjának legértékesebb ingatlan-együttese, de felújítására csak a program

megvalósulása esetén van lehetőség. A vasgyár projekt által megvalósítani kívánt új funkciói a következők lennének (Rombauer-terv):

- Magyar Nemzeti Digitális Archívum (MaNDA): Digitalizálási és logisztikai központ kialakítása a Nemzeti Kulturális Digitális Dokumentációs Klaszterrel (NKDDK) együttműködve. Nemzeti közkincsek, egyházi és magángyűjtemények és kiemelt kulturális értékek digitalizálása és tárolása, valamint ezzel kapcsolatos interaktív kiállítótér és térinformációs központ. Multifunkciós Oktatási és Kulturális Szolgáltató, Tanácsadó Módszertani Központ létrehozása a digitális oktatási feladatok ellátására, úgy, mint a nemzeti oktatási és kulturális térinformációs adatbázisban lévő tartalmak digitális tananyagként történő összeállítása és szerkesztése, a digitális tananyagok felhasználásával kapcsolatos módszertani oktatási – pedagógiai képzési, továbbképzési, illetve átképzési feladatok megvalósítása, stb. A MaNDA projekt látványképeit a 4. számú melléklet tartalmazza.
- „Kulturális GPS” alkalmazás létrehozása és fejlesztése okos telefonokra. Az alkalmazás letöltésével és használatával a felhasználó könnyedén megtalálhatja a körülötte lévő látványosságokat, kulturális intézményeket.
- Szabadtéri színpad, közösségi terek létrehozása.
- Interaktív bemutatóterem a kohászat történetéről, az ipari örökségről
- Konferenciatermek, szálláslehetőség

A beruházás pénzügyi alapját Európai Unió támogatásokból kívánják finanszírozni, a fejlesztés tervezett forrásigénye TIOP, TÁMOP és kiemelt kormányprogram forráskeretek felhasználásával valósul meg. A projekt elemei és az igényelt támogatás a következőképpen alakul: Nemzeti Kulturális Dokumentációs Logisztikai Központ létrehozására 8930 millió, Nemzeti Kulturális Térinformációs Rendszer létrehozására (Kulturális GPS) 2100 millió, kiemelt projektek hátrányos helyzetűek foglalkoztatásának javítása érdekében 2200 millió és turisztikai célú fejlesztésekre 1400 millió forint. A fejlesztés megvalósulása esetén 700 új tartós munkahely megteremtésére és a kivitelezés során (2012-2015) 200-300 fő foglalkoztatására számítanak. (Rombauer-terv, 2011 és átdolgozások, 2012)

A kulturális és ipari örökségvédelmi projekt egyrészről egy nagyon jó beruházás, hiszen egy digitalizálási és logisztikai központ létrehozására szükség van, az NKDDK is ezért alakult, s a mostani logisztikai létesítmények elavultak, a raktározás feltételei nem

megfelelők¹³, s azzal, hogy ez Ózdon valósulhat meg, átformálhatja az egész térségről alkotott képet, megtelepedne a városban a szolgáltató és kutató funkció, több magasan képzett munkaerőt kívánó munkahely létesülhetne. Mindenképpen beindulna a kistérség vérkeringése, s a tökevonzás, valamint a tervek arról is beszámolnak, hogy a beruházás energiaracionalizálási és környezetvédelmi szempontokat is szem előtt tart. Másrésztől kérdéses, hogy a közel-jövő – a térség számára - legfontosabb projektjének pozitív-e a mérlege, vagyis inkább „hozza” vagy „viszi” a pénzt? Mennyire fog fizetőképes keresletre találni az interaktív kiállítótér, szálláshelyek és konferenciatermek, valamint a szabadtéri színpad?

A Rombauer-terv másik igen fontos része a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, fontosnak tartja a térség elérhetőségének javítását, hogy megteremtsék a külső feltételeket a gazdaságélénkítő fejlesztésekhez. Ezzel kapcsolatban öt projektet írtak le részletesen:

- Kelemér-Gömörszőlős útfelújítás. A 200 millió forint összköltségűnek tervezett beruházás fontosságát azzal indokolják, hogy a térség egyik turisztikai látogatóhelye Gömörszőlős jelenleg egy keskeny, rossz minőségű és balesetveszélyes úton közelíthető meg a Bánrévénél kettéágazó 26. számú főút 26101. számú, Kelemért is érintő szakaszán. Az út csapadékos időjárás esetén a vízfolyások miatt járhatatlan, ezért megemelése ajánlott. A projektet ÉMOP (3. prioritás) pályázat útján kívánják finanszírozni, melyben 180 millió forint támogatást igényelnek, s a kivitelezést még az idei évben befejeznék.
- 25. számú főút Sajópuspöki és Bánréve elkerülő szakasz. A beruházás outputjai: 4 km két számjegyű főút, 1 db Sajó-híd, 2 db ártéri híd, 2 db vasúti felüljáró megépítése. A projekt eredményeképpen megoldódna a beruházásokat tervező befektetők által megfogalmazott legjelentősebb probléma a térség rossz megközelíthetősége, a közúthálózat nem megfelelő állapota, valamint az érintett településeken csökkenne az átmenő forgalom. A fejlesztés megvalósítása elősegítené a városban a munkahelyteremtő beruházások letelepedését. A tervek szerint a megyeszékhelyhez való eljutás távolsága és ideje mintegy 20%-kal, az M30-as autópályához való eljutás távolsága 30%-kal, az aggteleki turisztikai körzet távolsága 15%-kal csökkenne. A

¹³ A jelenlegi raktározási feladatokat a Magyar Nemzeti Filmarchívum látja el, ahol sok anyag pincékben, párás környezetben van, ami akár kárt is okozhat bennük. Forrás: Fürjes Pál

beruházáshoz már 2005-ben elkészültek az építési engedélyezési tervek, de a megvalósításra a mai napig nem került sor. A Rombauer-tervben foglaltak szerint a projekt 6,6 milliárd forintos összköltségét teljes mértékben támogatásból fedeznék a Közlekedés Operatív Program keretében. A projekt – becslések szerint – körül-belül 400 új munkahely teremtésére és ugyanennyi megtartására lenne alkalmas.

- 25. számú főút Borsodnádásd-Szentdomonkos összekötőszakasz megépítése. A 10 milliárd forintos beruházással az eljutás gyorsabbá és biztonságosabbá válik Budapest felől. A 25. számú másodrendű főút Szentdomonkos és Borsodnádásd közötti szakasza egy szerpentin, melynek állapota nem megfelelő: az útpálya az utóbbi időben többször beszakadt, megcsúszott, így annak kiváltása szükséges. Ez egy völgyekben haladó új út megépítésében valósulhat meg, melynek nyomvonalán egy 650 méter hosszú alagút építése is szükséges, így a gépjárműforgalom biztonságosabb, az eljutás ideje rövidebb lesz és az emelkedő szakaszok megszűnésével üzemanyag-megtakarítás, környezetterhelés-csökkenés érhető el. A tervezett megvalósítás 2012-2014, ez alatt a két év alatt 300 munkahely teremthető, majd ugyanennyi megtartására lehet lehetőség.
- Határmenti közúti kapcsolatok helyreállítása. A térség mindig is szoros kapcsolatban volt a felvidéki településekkel, ahogy jelenleg is az oktatásban, kereskedelemben és a szolgáltatások területén. A Rombauer-tervebn célként szerepel egy gazdaságilag erős interregionális térség születése.
- Vasútközlekedés fejlesztése¹⁴

Ahogy már korábban többször is említettük a közlekedési infrastruktúra nagyban meghatározza egy térség tökevonzó képességét. Az Ózdi kistérség középtávú cselekvési tervében megfogalmazott közlekedésfejlesztési beruházások nagyban elősegíthetik a térség elérhetőségét, s noha közvetlen anyagi hasznuk nincs, a gazdaság felélénkítéséhez elengedhetetlenek. A Sajópüspöki-Bánréve elkerülő út megépítése azért is nagyon fontos, mert azon a szakaszon lévő Sajó-hídon 20 tonnás súlykorlátozás van érvényben, így nagyobb tehergépjárművek is el tudnak majd jutni Miskolc felől Ózdra (Fűrjes Pál). Az új járásrendszer kialakításával tulajdonképpen csak a 25. számú főút Borsodnádásd-Szentdomonkos összekötő szakasz megépítése történne csak az Ózdi járás területén, de

¹⁴ A vasúti járatritkítások miatt ezzel dolgozatunkban nem foglalkozunk.

elérhetőségének javítása miatt a többi beruházás is nagyban hozzájárulna gazdasági fellendüléséhez.

Az ipari örökségvédelmi program és a 25. és 26. számú utakkal kapcsolatos beruházás után a legtöbb foglalkoztatottat a külső tőke bevonás ösztönzésére irányuló projekt igényli. A 700 millió forintos összköltségű beruházás az ipari területek előkészítésével kívánja a térségbe vonzani a külső befektetőket, beruházókat. A terv számításai szerint 42 hektár közművesített ipari területen, 30 betelepülő vállalkozás 450 új munkahelyet terem majd. A projekt fontos része az oktatás, illetve a marketing, azon belül is a PR és a reklám, hogy minél több potenciális vállalkozás telepedhessen meg a kialakított, előkészített területeken.

A kistérség középtávú cselekvési tervében kiemelten szerepel egy leghátrányosabb helyzetben lévők munkaerő-piaci reintegrációját elősegítő program is, a „Munka + Tanulás” modell-program, melyet konzorcium keretében kívánnak megvalósítani a Türr István Képző és Kutató Intézet, a BAZ megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központ, Ózd Város Önkormányzata valamint önkormányzati intézmények, gazdasági társaságok és civil szervezetek. A projekt célcsoportját a szakképesítéssel nem rendelkező, alacsony iskolai végzettséggel, alacsony jövedelemmel – vagy jövedelemmel egyáltalán nem – rendelkező szociálisan rossz körülmények között élő munkanélküli fiatalok (akik sokszor már gyermekkel is rendelkeznek). A projekt során megtörténik a munka és a tanulás – a munkába történő integráció két legfontosabb elemének – egységes rendszerbe történő integrációja, illetve olyan kiegészítő programok, amik elősegítik a társadalmi normák elfogadását, a közösségi életben való teljes értékű megjelenést, az életminőség javítását. Az indikátorok és eredmények között szerepel 325 fő szakmai képzése és foglalkoztatása a következő tevékenységek keretében:

- Az ózdi patakmeder tisztítása, kotrása, tereprendezés, valamint belterületi csapadékvíz elvezető árkok helyreállítása és karbantartása.
- A mezőgazdasági utak karbantartása és az útmenti árkok rendezése.
- Illegális hulladéklerakó területek felszámolása, Ózd tiszta környezetének megőrzése.
- Téli közfoglalkoztatás.
- Üvegház építése konyhakerti növények termesztéséhez bontott anyagból
- Biomassza alapú energiatermeléshez terület előkészítése

- Öntözési célokat és árvízi veszélyhelyzetek elhárítását is szolgáló, meglévő zápor-tározó felújítása és karbantartása.

Az 583,5 millió forint összköltségű projekt megvalósítása 2011. és 2012 közötti időszakra esik és három fő szakaszból áll: előkészítés, képzés, foglalkoztatás. (Rombauer-terv, 2011 és átdolgozások, 2012)

Egy ilyen projekt azért lehet nagyon sikeres, mert kombinálja a képzést és a foglalkoztatást és olyanokra koncentrál, akiknek motivátlansága, devianciája, gyenge tanulmányi eredményei miatt nehéz a hagyományos képzésekbe történő bevonása. Ezek közül az emberek közül sokan nem ismerték meg, hogy milyen ha ők vagy egy családtagjuk dolgozik, így munkaerőpiaci integrációjukhoz a külső segítségre mindenképp szükség van.

A fejlesztés politika előzményeit tárgyaló fejezetben kiemeltünk egy általunk meghatározónak tartott beruházást, a hangonyi biomassza fűtőmű projektet. A Rombauer-tervben szintén kiemelt projektként szerepelnek energiahatékonysági és egyéb környezetvédelemmel kapcsolatos fejlesztési ötletek.

- Erdőtelepítési, fásítási, erdőgondozási projekt önkormányzati tulajdonban lévő területeken. Az egy éves, 169,8 millió forintos összköltségű projekt kapcsán 149 új munkahely teremthető. A program során a kihasználatlan önkormányzati tulajdonban lévő, mezőgazdasági művelésre alkalmatlan körül-belül 100 hektáros területen fásszárú energiaültetvények telepítésére kerül sor. A megvalósítás során felvett alkalmazottak a halmozottan hátrányos helyzetű lakosságcsoporthoz – különösképpen a romák – közül kerülnek ki. Az energiaültetvény egy részét saját hasznosításra, fűtésre használják fel, másik részéből faaprítékot, brikettet, pelletet állítanak elő és azt értékesítik.
- Városi távfűtés korszerűsítése megújuló energia felhasználásával kombinálva – intézményi fűtőmű mintaprojekt. Biomassza alapú távfűtés megvalósítása az ózdi Petőfi Sándor általános iskola és Óvoda, valamint a Bólyai Farkas Szakközépiskola területén. A 304 millió forint összköltségű, 261 millió forint igényelt támogatású projekt a „Zöld város” koncepció egyik mintaeleme. a beruházás során beépítésre kerül 150 m² napkollektor (a szerényebb hőigényű nyári hónapokban történő használatra – használati melegvíz előállításra), 1,2 MW teljesítményű faapríték

tüzelésű kazán és a puffertároló. A terv számításai szerint évi 40 millió forint költségmegtakarítás jelentkezik a városnál, mivel a jelenleg működő hálózati ág rendkívül magas hőveszteséggel üzemel. A beruházás széndioxid kvóta megtakarítást is eredményez, melyet értékesítve a város bevételt szerez.

- Városi távfűtés korszerűsítése megújuló energia felhasználásával kombinálva. Az előzőekben bemutatott mintaprojekthez képest ez a beruházás nagyobb volumenű, összesen 800 millió forintba kerül. A projekt során az Ózdi Távhőtermelő- és Szolgáltató Kft gázfelhasználásának 30%-át váltják ki faapríték tüzeléssel két darab négy megawatt teljesítményű kazán beépítésével. A beruházás 5537 lakást, 176 intézményt és 222 vállalkozást érint, akiknél a fűtés távhőellátással megoldott. A projekt megvalósítását két éves időtartamra tervezik.
- Borsodnádasi ÖKO park projekt. A projekt eredeti címe: Mátéhegyi Ökopark és Sportcentrum. A beruházás annyiban tér el az előzőektől, hogy ennek fő célja nem a környezetvédelem vagy energiaracionalizálás, hanem a turisztikai szolgáltatások fejlesztése. A pályázat célja egy hegyikerékpáros pályarendszer kiépítése, ami alkalmas lenne hazai és nemzetközi versenyek megrendezésére freeride, cross country és north shore szakágban. Ezen kívül szálláshelyek, erdei iskola oktatóbázis és hagyományörző tevékenységek, termékek bemutatása program kerül kialakításra úgy, hogy szem előtt tartják a természet értékeit, a az azt legkevésbé terhelő megoldásokat alkalmazzák.
- Upponyi tárolós vízi erőmű létesítése. A projekt összesen 20 000 ember energiaellátását érinti, valamint 30 munkahelyet teremt. A konzorcium keretében megvalósuló 14 milliárd forintos megújuló energia beruházás felét kívánják támogatásból finanszírozni. Megvalósíthatósági tanulmány elkészítése szükséges. (Rombauer-terv, 2011 és átdolgozások, 2012)

A felsorolt energiahatékonysági és környezetvédelemmel kapcsolatos programok eredményeképpen nem csak a kistérség egyes épületeinél lesz kisebb a közüzemi számla, valamint tisztább a levegő, hanem több száz halmozottan hátrányos helyzetű, jelenleg a munkaerőpiac periferiáján elhelyezkedő ember munkához juthat. Az erdőtelepítési projekt kapcsán tartósan foglalkoztatni lehet egy eddig munkanélküli csoportot. A közintézményi fűtőmű mintaprojekt a hátrányos helyzetű csoportokat olyan szempontból érinti, hogy a két intézményben jelentős számban tanulnak hátrányos helyzetű diákok. Számukra az új fűtési rendszer közvetlen haszonnal nem jár, azonban az intézmények és a fenntartó város számára

jelentős költségmegtakarítás érhető el. A projektek kapcsán azt is szeretnénk kiemelni, hogy a biomassa alapú fűtés csak akkor számít megújuló energia alapú beruházásnak, ha a szükséges alapanyagokat fenntartható módon termesztik.

A fentieken kívül a Rombauer-terv intézmény-kialakítási, turizmusélnékviteli és közüzemi hálózat fejlesztési projekteket emel ki, illetve megemlíti településenként az önkormányzati közintézmények felújításával, csapadékvíz elvezetési rendszerek kialakításával, korszerűsítésével, ivóvízhálózat kiépítésével és korszerűsítésével, vállalkozásfejlesztéssel, közúti közlekedéssel, turizmusfejlesztéssel, településfejlesztéssel kapcsolatos tervezett intézkedéseket.

A jelenleg futó és Rombauer-terven kívüli projektek közül interjúnk során Fürjes Pál kiemelte az ózdi szociális földprogramot. A pályázat célja „a mezőgazdasági termelésre alkalmas környezetben élő, azonban mezőgazdasági termelésre alkalmas feltételekkel nem, vagy azzal nem elégséges mértékben rendelkező és azt hatékonyan kihasználni nem tudó, szociálisan hátrányos helyzetű emberek megélhetését segíteni, életminőségét javítani, önálló egzisztenciateremtési esélyeit növelni” (Javaslat..., 2011). Ózd városa soha nem a mezőgazdaságról volt híres és nem is ettől várják a foglalkoztatási gondok enyhítését, de, ahogy az Ózd Város Önkormányzata Képviselőtestületének 2011. szeptember 15-én tartott testületi ülés jegyzőkönyvében is szerepel „az a néhány tucat ember, aki ebben a programban részt fog venni hasznos, értelmes elfoglaltsághoz és jövedelemhez fog jutni”. A kapcsolódó önkormányzati rendelet szerint az önkormányzat a munkához ingyenesen használatba ad egy négy hektáros területet, a munkaeszközöket, szaporító anyagokat, növényvédő szereket, valamint szaktanácsadásban, képzésben részesíti a résztvevőket (Jegyzőkönyv..., 2011).

A program során a termelés alapja a pöszméte¹⁵ és a ribizli termesztése lesz, de dísznövények nevelését is tervezik. A kedvezményezett 15 ember a terület két kilométeres körzetéből, és legalább nyolcszáz négyzetméteres saját kerttel rendelkezők közül kerül ki, s szociális, illetve jövedelempótló juttatásban részesül. Előbbi kritériumokra azért van szükség, mert korábbi programok azért hiúsultak meg, mivel a résztvevők ahelyett, hogy földművelésbe kezdtek volna, elfogyasztották a vetőmagot, s így az, hogy rendelkeznek saját kerttel, és belátható távolságon belül laknak szűrőt biztosíthat a kiválasztáskor. A kijelölt

¹⁵ más néven: egres, pizske, öszméte

terület felét a kiválasztott 15 ember közösen műveli majd, s a terményeket Ózd intézményei használják fel, másik felét pedig kiparcellázzák egymás közt és maguk értékesíthetik, valamint munkájukért a kormányrendeletben megállapított minimálbért is megkapják. (Agromonitor.hu, 2011)

Ahogy már korábban említettük, az ilyen kicsi, néhány főt foglalkoztató programok is sokat jelenthetnek a foglalkoztatás előmozdításának folyamatában. Azok az emberek, akik már egy második-harmadik generációs munkanélküli család tagjaként nőnek fel a program segítségével olyan tudást és kezdőtőkét kaphatnak, amivel később saját kertjükben is sikeresen folytathatják a termelést. Úgy gondoljuk a térség domboldalai a szőlőtermesztésre és borkészítésre is megfelelőek lehetnek, időjárási stabilitása (Fűrjes Pál, interjú) miatt kiszámítható, tervezhető lenne a termés, így a termelők konstans minőséget tudnának nyújtani.

4. KONKLÚZIÓ

Ha az ország fejlett térségeiben élők ellátogatnának az Ózdi kistérségbe, megtapasztalhatnák azokat a megdöbbentő különbségeket, amik miatt mondhatjuk, hogy léteznek leghátrányosabb helyzetű kistérségek. A többgenerációs munkanélküliség, a mélyszegénység, a szegregátumok sokkoló állapota, a rendben tartott falusi porták alacsony száma mind-mind szembetűnő, és a változás halaszthatatlan szükségességét mutatja. Mi, bár tudjuk, hogy tudásunk még korlátozott ahhoz, hogy hathatós segítséget tudjunk nyújtani a térség fejlesztésében, dolgozatunkban mégis próbát teszünk arra, hogy elemzéseink és ötleteink továbbfejlesztése egyszer hozzájárulhat a fő döntéshozók fejlesztési terveinek kialakításához.

Az Észak-Magyarországi régió hegyes-völgyes területein fekvő kistérség földrajzi és

történelmi sajátosságai nehezen kiheverhető nyomokat hagytak a terület társadalmán és gazdaságán. A XIX. században fejlődésnek indult nehézipar közel 150 éven keresztül gazdagságot és magas életszínvonalat hozott az itt élőknek és az ide települő tömegeknek. A bányák kimerülése, a nehézipar hatékonyságának és gazdaságosságának csökkenése és az egész világra jellemző szektorális váltás következtében a térség addigi fejlődésének kulcsa értéktelenné vált.

3. kép: Ózdon tett látogatásunk, Kohász-szobor, Ózd, 2012

Saját szerkesztés

Elemzéseink alapján az Ózdi kistérség legnagyobb gazdasági, társadalmi problémája a foglalkoztatás rendkívül alacsony szintje. A magas munkanélküliségi ráta mellett jellemző, hogy sokan idénymunka vagy feketemunka keretében tudnak dolgozni, így nem meglepő, hogy sokan emiatt el is hagyják a térséget. Az elvándorlás aránya pedig pont a magasabb iskolai végzettségű rétegeket érinti leginkább. A lakosság nagy része alacsony iskolázottsági szinttel és rossz egészségi állapottal rendelkezik. Az országos átlagnál jóval magasabb az önkormányzati segélyek kifizetésének aránya, s emellé az ezer főre utó vállalkozások rendkívül alacsony száma miatt az iparüzési adóból származó minimális bevétel párosul. A

lakosságon belül a cigány kisebbség száma jóval meghaladja az országos átlagot. Sajnos a roma etnikum tagjainak többségére sokszorosán jellemző a szegregáció nem csak az iskolában, hanem a lakóhelyükön is, így rájuk különösképpen igaz, hogy a társadalom periferiáján élnek. A kistérségben a turisztikai attrakciók színvonal nem éri el a környező térségek szintjét (pl.: Aggtelek, Szilvásvár), így a turizmus jelenlegi formájában nem segíti a térség gazdasági fejlődését, ráadásul a szálláshelyek száma is korlátozott. A térség elérhetősége sem megfelelő – sem közúti, sem vasúti közlekedés esetében – sőt a gazdasági fejlődés akadályaként jelenik meg.

A fentiek és a korábbi elemzések alapján a hipotéziseinkkel kapcsolatban az alábbi következtetésekre jutottunk:

H1: A hipotézist elvetjük, ugyanis a foglalkoztatottság alacsony aránya az elmaradottság következménye és nem oka. Az alacsony fejlettségi szint okai: ipari szerkezetváltás hiánya, tervezetlensége és lassúsága, stb.

H2: A hipotézist elfogadjuk, a fejlett humántőke képes lenne a térségbe vonzani új vállalkozásokat, ami a foglalkoztatottság és a jövedelmek növekedéséhez is vezetne.

A dolgozatban az elemzéseken túl részletesen vizsgáltuk a jelenlegi és a tervezett fejlesztési projekteket is. A kistérség középtávú jövőjét legnagyobb mértékben befolyásoló Rombauer-terv – általunk kiemelt – projektjei véleményünk szerint jó irányba viszik a térség gazdaságát a fejlesztés és felzárkóztatás útján, valamint megoldást nyújtanak néhány társadalmi probléma enyhítésére is. Észrevételeink közé tartozik azonban az is, hogy a fejlesztési ötletek nagy része igencsak Ózd központú, s ezzel a térségen belüli amúgy is túl nagy súlya tovább fokozódik. Energiaracionalizálási programok, ahogy Hangony példája is mutatja kis településeken is sikeresek lehetnek, így érdemes végiggondolni, hogy melyek azok a települések, ahol viszonylag gyors megtérüléssel be lehet vezetni a megújuló energia alapú fűtés, használati meleg víz ellátást az önkormányzati tulajdonban lévő intézményekben, vagy távfűtő rendszerekben. Ugyanígy a „Munka + Tanulás” program keretein belül ugyan nincs kikötve, hogy ózdiak vehetnek részt rajta, de az elvégzendő munkák között szinte csak a város szépítésével, karbantartásával foglalkoznak, pedig a kistérség 28 másik településén is lehetne tennivalót találni. A Szociális földprogramot Ózd Város Önkormányzata indította, így

az természetes, hogy kedvezményezettjei a városból kerülnek ki, azonban ajánlatos lenne a kistérségi társuláson belül – pl. az átdolgozott Rombauer-tervben – ajánlani a programot a többi önkormányzatnál is.

Az eddigi és a tervezett fejlesztések kapcsán az is szembetűnő, hogy az ezért felelős személyek szinte kizárólag csak nagyberuházásokban gondolkodnak. Igaz ezeknek van politikai súlya, ilyenekkel lehet kampányolni a választások idején, s kétségtelenül szükség is van rájuk, de mindenképpen úgy gondoljuk, hogy sok kisebb, akár önerőből, akár alternatív forrásból megvalósított projekt megfelelően egészíti ki az ilyen nagyobbak hatásait. A cégek CSR kampányainak a térségbe vonzásával például minimális költséggel elérhetők kisebb fejlesztési projektek, s az, hogy ezt milyen hosszú távon képesek menedzselni, már csak a kistérségi társuláson múlik.

Összességében elmondható, hogy a térség sokrétű és mélyen gyökerező problémákkal küzd, azonban precíz és szigorúan kialakított feltételek mentén haladva megalkotható egy olyan fejlesztési politika, ami megteremtheti a kistérség felzárkózásának esélyét Magyarország fejlettebb régióihoz. Lényeges, hogy a tervezett projektek ne rugaszkodjanak el túlságosan a reális lehetőségektől és ne próbáljanak meg olyan sémát ráhúzni az ottani problémákra, amik a térségben nem működőképesek. Szükség van tehát az innovatív gondolkodásra és a települések összefogására, hogy a jó ötletek a legjobb helyen valósulhassanak meg.

A dolgozat kitekintéseként, a kutatómunka folytatásaként érdemes lenne összehasonlítani a kistérség gazdasági és társadalmi állapotát, hajdanán hasonló helyzetben lévő nehéziparra épülő területekkel. Hogyan voltak képesek s németországi Ruhr-vidékhez hasonló, az ipari szerkezetváltás következtében gazdaságilag összeomlott térségek újra lábra állni? Milyen fejlesztéspolitikát alkalmaztak, és mi az amiben az Ózdi kistérség alapvetően eltér ezektől a területekről, ami miatt ugyanaz a politika nem alkalmazható? A kérdések elgondolkodtatóak, feltétlenül további kutatásokat érdemelnének, de dolgozatunkban a tartalmi és terjedelmi korlátok miatt ezekre most nem térünk ki.

5. IRODALOMJEGYZÉK

1990. évi C. törvény a helyi adókról,
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99000100.TV, letöltés ideje: 2012-03-21

Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Keleméri Mohos-tavak TT,
<http://anp.nemzetipark.gov.hu/kelemeri-mohos-tavak-termeszetvedelmi-terulet>; és Kelemér-Serényfalva Természetvédelmi Terület, <http://anp.nemzetipark.gov.hu/kelemer-serenyfalva-termeszetvedelmi-terulet>, letöltés ideje: 2012-03-18

Agromonitor.hu (2011): *Szigorú feltételeket szab az önkormányzat az ózdi szociális földprogramban résztvevőknek*, <http://www.agromonitor.hu/index.php/foldpiac/66-foldpiac/4914-szigoru-felteteleket-szab-az-oenkormanyzat-az-ozdi-szocialis-foeldprogramban-resztvevőknek>, letöltés ideje: 2012-03-23

Bernát Tivadar, Zoltán Zoltán (2003): *Hátrányos helyzetű mezőgazdasági körzetek és a piacgazdaság*, AGROINFROM Kiadó és Nyomda Kft, Budapest

Borsod Volán (2012): Helyi járatok, Ózd, http://www.borsodvolan.hu/vh_ozd, letöltés ideje: 2012-03-18.

Cartographia Kft. (2001): *Világatlasz – Bővített kiadás*. Cartographia Kft. Budapest

Cégvezetés (1999): *Sokk után a vas- és acélipar – Verseny hendikeppel*,
<http://cegvezetes.hu/1999/11/sokk-utan-a-vas--es-acelipar/>, letöltés ideje: 2012-03-17

Dr. Ámbédvár Gimnázium honlapja: <http://www.dzsajbhim.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-18

Egererdő Erdészeti Zrt. honlapja: <http://www.egererdo.hu/>, letöltés ideje: 2012.03.22.

Elvira (2012) Vasúti menetrend, <http://elvira.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-18

Észak-Magyarországi Operatív Program (2007) 2007-2013, CCI szám: 2007HU161PO006,
www.nfu.hu/download/1765/EMOP_20070705.pdf, letöltés ideje: 2012-03-19

EX ANTE Tanácsadó Iroda, EX-ACT Project Tanácsadó Iroda (2009): *Az Ózdi kistérség foglalkoztatási stratégiája 2010-2015*, <http://ozdkisterseg.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-03

EX ANTE Tanácsadó Iroda, , EX-ACT Project Tanácsadó Iroda (2009): *Az Ózdi kistérség gazdaságfejlesztési stratégiája 2010-2020*, <http://ozdkisterseg.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-03

EX ANTE Tanácsadó Iroda,, EX-ACT Project Tanácsadó Iroda (2009): *Az Ózdi kistérség közlekedésfejlesztési stratégiája 2010-2015*, <http://ozdkisterseg.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-03

EX ANTE Tanácsadó Iroda, , EX-ACT Project Tanácsadó Iroda (2009): *Az Ózdi kistérség szociális és egészségügyi stratégiája, 2010-2015*, <http://ozdkisterseg.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-03

EX ANTE Tanácsadó Iroda, , EX-ACT Project Tanácsadó Iroda (2009): *Az Ózdi kistérség oktatási-képzési stratégiája 2010-2015*, <http://ozdkisterseg.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-03

EX ANTE Tanácsadó Iroda (2009): *Az Ózdi kistérség turizmusfejlesztési stratégiája 2010-2015*, <http://ozdkisterseg.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-03

G. Fekete Éva (2003): Nagy létszámú roma közösségekkel..., in: *Cigányok a Szociális Földprogramban* (2003), Szerk.: Szoboszlai Zsolt, Gondolat Kiadó, Budapest

General Electric honlapja: <http://www.ge.com/>, letöltés ideje: 2012-03-10

Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány: *Gömörszőlős, egy fenntartható falu*, <http://www.ecolinst.hu/index.php/a-goemoerszlsi-program>, letöltés ideje: 2012-03-18

Halmai Péter (2007): *Az Európai Unió agrárrendszere*. Mezőgazda Kiadó, Budapest.

Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák (HVS) (2008): Arló, Borsodnádásd, Bánréve, Borsodbóta, Borsodszentgyörgy, Domaháza, Dubicsány, Farkaslyuk, Gömörszőlős, Hangony, Hét, Járdánháza, Kelemér, Királd, Kissikátor, Lénárdaróc, Nekézseny, Putnok, Sajómercse, Sajónémeti, Sajópüspöki, Sajóvelezd, Sáta, Serényfalva, Uppony.

Hogyor Veronika (2011): A jövedelmi térszerkezet változása, HÉTFA Kutatóintézet, Pannon.Elemző Iroda, http://fejlettseg.hu/?tart=szoveg&id=1&lang=hu&menu_id=1; letöltés ideje: 2012-03-17

HVG.hu (2011): *Versenyben a fatolvajokkal*,
http://hvg.hu/velemen/20110120_farkaslyuk_erdok_favagasl, letöltés ideje: 2012-03-22.

Index (2012): *Négyszáznál több vonat állhat le*,
<http://index.hu/gazdasag/magyar/2012/03/09/mav/>, letöltés ideje: 2012-03-17

INDÓHÁZ online – Andrassew Dávid Igor (2012): *Nem pótolják buszokkal a vonatokat*,
<http://iho.hu/hir/nem-potoljak-buszokkal-a-vonatokat-120314>, letöltés ideje: 2012-03-18

Járások.com (2012): *Járások Borsod-Abaúj-Zemplén megyében: 15 járás lesz 2013-tól Borsodban*, <http://jarasok.com/jarasok-borsod-abauj-zemplen-megye/jarasok-borsod-abauj-zemplen-megyeben-15-jaras-lesz-2013-tol-borsodban.html>, letöltés ideje: 2012-03-20

Jász Krisztina (2003): Társadalmi kirekesztettség..., in: *Cigányok a Szociális Földprogramban* (2003), Szerk.: Szoboszlai Zsolt, Gondolat Kiadó, Budapest

Javaslat pályázat benyújtására szociális földprogram működtetése érdekében, Ózd, 2011
http://www.ozd.hu/content/cont_4e2e89c1c8fa90.84092431/14_napirend_javaslat_szoc_foldp_rogram_mukodtetese.pdf, letöltés ideje: 2012-03-22

Jegyzőkönyv Ózd Város Önkormányzata Képviselő-testületének 2011. szeptember 15-én a Városháza tanácskozótermében megtartott testületi ülésről (2011),
http://www.ozd.hu/content/cont_4d7753ac1094c6.96773133/szeptember_15.pdf, letöltés ideje: 2012-03-22.

Kézenfogva Alapítvány (1): Gyermekvédelmi ellátások ellátások,
<http://kezenfogva.hu/Adatbazis/ellatasok/55.html>, letöltés ideje: 2012-03-17

Kézenfogva Alapítvány (2): Szociális ellátások,
<http://kezenfogva.hu/Adatbazis/ellatasok/27.html>, ideje: 2012-03-17

Kormány.hu (1)-Kormányportál (2011), <http://www.kormany.hu/hu/hirek/259-kepviselo-mondott-igent-az-onkormanyzati-rendszer-meguujitasara>, letöltés ideje: 2012-03-03

Kormány.hu (2)-Kormányportál (2011),
<http://www.kormany.hu/download/f/d7/60000/MAGYAR%20NOVEKED%C3%89SI%20TERV%20konzult%C3%A1ci%C3%B3.pdf>, letöltés ideje: 2012-03-21

Központi statisztikai Hivatal, <http://www.ksh.hu>, letöltés ideje: 2012-03-10

Központi Statisztikai Hivatal, T-STAR adatbázis,
<http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=T>, letöltés ideje: 2012-03-03

KTI (2012): *Trendek, Grafikus adatbázisok – Helsinki folyosó*,
<http://www.kti.hu/index.php?mact=Album,m5,default,1&m5albumid=127&m5page=2&m5returnid=503>, letöltés ideje: 2012-03-17

Kukely György: *A vaskohászat átalakulása, és ennek következményei*,
http://geogr.elte.hu/TGF/TGF_Cikkek/kukely5.pdf, letöltés ideje: 2012-03-17

Laki László (2008): A rendszerváltás, a krízishelyzetű kistérségek és az Európai Unió, in: A területfejlesztés útjai az Európai Unióban, Politikai Tudományok Intézete, 2008

Lengyel Imre, Rechnitzer János (2004): *Regionális gazdaságtan*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest

Lengyel Imre (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés: Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák*, Akadémia Kiadó, Budapest

Magyar Közlöny, 2011 évi 162. szám

mfor.hu (2010): Megszűnik a rendelkezésre állási támogatás, jön a bérpótló juttatás,
http://www.mfor.hu/cikkek/Atalakulo_a_kozfoglalkoztatasi_megszunik_a_rendelkezesre_allasi_tamogatasi_jon_a_berpotlo_juttatas.html, letöltés ideje: 2012-03-17

MÁV Zrt., MÁV-START Zrt., GySEV Zrt., ÁEV, BH Zrt., BKV Zrt (2008): *Közforgalmú Menetrend*, Magyar Államvasutak Zrt. Pályavasúti Üzletág Forgalmi Főosztály, Budapest, LXXV. évfolyam, 101. szám

MTA (2011): *Még több Lendület: több kiváló tudós, több pénz, több ígéretes kutatás*, http://mta.hu/mta_hirei/meg-tobb-lendulet-tobb-kivalo-tudos-tobb-penz-tobb-igeretes-kutatas-127562/, letöltés ideje: 2012-03-24

NATURA 2000, Különleges Madárvédelmi Területek, <http://www.natura.2000.hu/index.php?p=terkepek&nyelv=hun> és Különleges Természetmegőrzési Területek, <http://www.natura.2000.hu/index.php?p=termegorze&nyelv=hun>, letöltés ideje: 2012-03-18

Nemes Gusztáv (2000): *A vidékfejlesztés szereplői Magyarországon. Intézmények, megközelítések, erőforrások*. KTK/IE Műhelytanulmányok 2000/10.

Nemes Gusztáv (2003): *Videkfejlesztés és előcsatlakozási felkészülés Magyarországon. A SAPARD-program hatásai és mellékhatásai*. Közgazdasági Szemle, I. évf. 2003. január

NFÜ (1) - Nemzeti Fejlesztési Ügynökség: Ózdi Kistérség, www.nfu.hu/download/30941/Ózdi%20kistérség.pdf, letöltés ideje: 2012-02-25.

NFÜ (2) - Nemzeti Fejlesztési Ügynökség: Leghátrányosabb helyzetű kistérségek felzárkóztatási programja, <http://www.nfu.hu/lhh>, letöltés ideje: 2012-03-10.

Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat honlapja, www.afsz.hu, letöltés ideje: 2012-03-17

Obádovics - Soto Hernández (2008): *Munkanélküliség Magyarországon*. A falu, 2008. 23. évf. 3. szám

Országos elismerés – Harmadik helyezést szerzett az 5000 fő alatti települések Biomassza Bajnokságán Hangony (2011), <http://www.ozd.hu/news.php?id=40>, letöltés ideje: 2012-03-15

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs rendszer, Váti, <https://teir.vati.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-03

OTK (2005): Az Országgyűlés 97/2005.(XII.25.) OGY határozata az Országos Területfejlesztési Koncepcióról, http://www.nfu.hu/orszagos_teruletfejlesztési_koncepcio, letöltés ideje: 2012-03-17

OTrT (2008): 2003. évi XXVI. törvény az Országos Területrendezési Tervről,
http://www.vati.hu/files/articleUploads/7552/hatalyos_2003_xxvitv.pdf, letöltés ideje: 2012-03-18

Osztolýkán Tekla (2011): *A biomassza-hasznosítás hazai lehetőségei Hangony község példáján*. Szakdolgozat, ELTE-TTK Földrajz- és Földtudományi Intézet
<http://ktf.elte.hu/downloads/szakdolgozatok/OsztolýkanTekla%20-%20szakdolgozat%20-%20A%20biomassza-hasznositas.pdf>, letöltés ideje: 2012-03-15

Ózd város honlapja: www.ozd.hu, letöltés ideje: 2012-03-05.

Ózdi Acélművek Kft. honlapja: <http://www.oamkft.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-10

Ózdi Ipari Park honlapja: <http://www.ozdipark.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-05.

Ózdi Kistérségi Társulás honlapja: <http://ozdkisterseg.hu/>, letöltés ideje: 2012-02-25

Ózdi Művelődési Intézmények: Az Ózdi Kistérség Szakképző intézményei,
www.ozdolvaso.hu, letöltés ideje: 2012-03-10

Pálmai Ilka (2011): *Vidékfejlesztés fiatal szemmel, avagy az ifjúság helyben tartása Észak-Borsodban*. Szakdolgozat, BCE Kertészettudományi Kar, Menedzsment és Marketing Tanszék, <http://szd.lib.uni-corvinus.hu/3718/>, letöltés ideje: 2012-03-10

Preisz Gyula: *Vadásztársaságok, erdőgazdaságok*, <http://www.vadaszat.net/vt/vt.html>,
letöltés ideje: 2012-03-18

Réthelyi Zsolt, Túry Gábor (2003): *A közlekedési hálózatok és a térségi fejlettség összefüggéseire vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalom áttekintése, és ennek alapján a hálózati hatékonyság és versenyképesség megfogalmazása, értelmezése*.
<http://www.vki.hu/~tfleisch/~haver/szakirodalom/haver-RETHELYI-TURY-031121.pdf>,
letöltés ideje: 2012-03-10.

Romacentrum.hu: Kutatás az ózdi régió cigány népessége körében,
<http://www.romacentrum.hu/dokumentok/kutatas-az-ozdi-regio-cigany-nepessege-koreben>,
letöltés ideje: 2012-03-18

Rombauer-terv (2011)

http://www.ozd.hu/content/cont_4decd266199261.19542486/rombauer_terv_lowres.pdf,

letöltés ideje: 2012-03-06, valamint a terv legújabb, még nem publikált átdolgozásai, melyeket Vas István küldött 2012. március 12-én.

Saia-Burges honlapja, <http://www.sb-controls.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-10

Sajó-menti TISZK honlapja: <http://www.sajotiszk.hu>, letöltés ideje: 2012-03-18.

Süli-Zakar István (2003): *A terület- és településfejlesztés alapjai*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest

Szoboszlai Zsolt (2003): *Cigányok a szociális földprogramban*, Gondolat Kiadó, Budapest

Szomszédunnepek.hu (2011): *De mi is ez a Szomszédünnepek?*,

http://www.szomszedunnepek.hu/a_szomszedunnepeket.html, letöltés ideje: 2012-03-25

TKKI, Miskolci Igazgatóság honlapja: <http://www.erak.hu/>, letöltés ideje: 2012-03-18.

Tourinform, <http://tourinform.hu/tourinform-irodak>, letöltés ideje: 2012-03-19

Turistautak.hu,

<http://turistautak.hu/maps.php?id=magyarorszag&image=raster&lat=48.056667&lon=20.517073&zoom=8&arrow=0&shading=1>, letöltés ideje: 2012-03-18

Új Széchenyi Terv honlapja (2012): 4-ről 10 millió Ft-ra nő...,

http://ujszechenyiterv.gov.hu/4_rol_10_millio_forinra_no_a_vissza_nem_teritendo_tamogatasa_az_uj_szechenyi_terv_legnepszerubb_palyazatan, letöltés ideje: 2012.03.23.

UMVP (2007): *A LEADER története*, <http://www.umvp.eu/?q=leader/a-leader-tortenete>,

letöltés ideje: 2012-03-17

ÚtAdat - az Országos Közúti Adatbankban összegyűjtött publikus adatai, <http://utadat.hu/>,

letöltés ideje: 2012-03-17

Utikönyvem.hu: Tájvédelmi körzetek,

http://wiki.utikonyvem.hu/hu/index.php?title=Kateg%C3%B3ria:T%C3%A1j%C3%A9delmi_k%C3%B6rzet, letöltés ideje: 2012-03-18

Vasútvonalak (2012), <http://www.vasutallomasok.hu/vonalak.php>, letöltés ideje: 2012-03-18

VÁTI (2005): *Külső és belső perifériák, elmaradott térségek felzárkóztatása*,

<http://www.vati.hu/static/otk/int/otk200553.pdf>, letöltés ideje: 2012-03-17

VMI: Vadgazdálkodási tájak, http://www.vmi.szie.hu/adattar/pdf/korz_sz.pdf, letöltés ideje: 2012-03-18

Volán Menetrend (2012), http://ujmenetrend.cdata.hu/uj_menetrend/volan/, letöltés ideje: 2012-03-18

Wilson, James Q. – Kelling, George L.: *Broken Windows – The police and neighborhood safety*, http://www.manhattan-institute.org/pdf/atlantic_monthly-broken_windows.pdf, letöltés ideje: 2012-03-25

6 EGYÉB FORRÁSOK

Interjú Fürjes Pállal, az Ózdi Kistérségi Társulás elnökével, Ózd polgármesterével, valamint Vas Istvánnal, az Ózdi Önkormányzat Oktatási, Kulturális és Sport Bizottságának külső tagjával.

Interjú Nagy Ignáccal, a Dr. Ámbédkar Gimnázium és a Tanoda program tanárával.

7. MELLÉKLETEK

I. melléklet: A kistérségben megvalósult legfontosabb projektek

Cél kategória	Projektek száma	Támogatás (eFt)	Költség (eFt)
Műszaki infrastruktúra	44	3 003 199	5 509 760
Gazdaságfejlesztés	106	433 266	2 435 860
Települési életminőség	31	332 516	531 157
Humán infrastruktúra	23	110 797	420 169
Egyéb, nem besorolható	9	74 225	160 202
Emberi erőforrások fejlesztése	6	32 420	123 810
Kulturális örökség védelme	4	30 721	38 401
Tervezés	8	8 230	13 024
Környezetvédelem, környezetvédelmi infrastruktúra	2	7 600	10 247
Turizmus fejlesztés	1	600	938
Összesen	234	4 033 574	9 243 568

4. táblázat: Hazai Támogatások 2004-2009 évben

Forrás: TEIR, Váti

Operatív program	Projektek száma	Támogatás (eFt)	Költség (eFt)
Regionális Fejlesztés Operatív Program	5	1 148 937	1 264 455
Humán Erőforrás Operatív Program	17	714 120	642 996
Gazdasági Versenyképesség Operatív Program	39	407 284	799 695
Agrár és vidékfejlesztés Operatív Program	9	98 322	209 195
Összesen	70	2 368 663	3 016 341

5. táblázat: Európai Unió támogatások NFT1 2004-2007 évben

Forrás: TEIR, Váti

Pályázó neve	Projekt célja (év)	Megvalósítás helye	Támogatás (eFt)	Költség (eFt)
Ózd Város Önkormányzata	Ózd városában nívós település-központ kialakítása: városi-közösségi funkciók erősítése és bővítése a "Vasvár 56." épületé-nek felújításával, gazdasági funkciók fejlesztése vállalkozók bevonásával, valamint a belváros közterületeinek rendezése (2010)	Ózd	680 816	856 668
Borsodnádásd Város Önkormányzata	"A minőségi nevelés-oktatás megteremtéséhez szükséges feltételek biztosítása Borsodnádásdon" (2009)	Borsodnádásd	196 791	207 148
Putnok Város Önkormányzata	"Serényi László Általános Iskola infrastruktúra és eszközfejlesztés felújítása" (2009)	Putnok	186 753	207 503
Ózd Város Önkormányzata	Szennyvízelvezetés- és tisztítás fejlesztése Ózd városban és Farkaslyuk községben (2008)	Ózd	163 816	192 725
Járdánháza Község Önkormányzata	Járdánháza Egészségházának fejlesztése (2009)	Járdánháza	156 798	165 051
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzati Idősek Otthona	Ózd, Idősek Otthona épületének korszerűsítése, akadálymentessé tétele, szolgáltatásainak fejlesztése. (2009)	Ózd	142 615	151 719
Bánréve Község Önkormányzata	XXI. Századi óvoda kialakítása Bánrévén (2009)	Bánréve	127 799	141 999
Ózd Város Önkormányzata	A kompetencia alapú oktatás bevezetése Ózd Város 6 intézményében (2009)	Ózd	95 994	95 994
HEGYHÁT-MED Nonprofit KÖZHASZNÚ Korlátolt Felelősségű Társaság	EGÉSZSÉGHÁZ LÉTREHOZÁSA CSERNELYEN ÉS BORSODBÓTÁN (2009)	Csernely	93 763	98 625
Ózd Város Önkormányzata	Ózd, Piac út-Sárli telep összekötő út és körforgalmi csomópont építése (2009)	Ózd	86 736	96 373

Borsodnádásd Város Önkormányzata	Egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés területi esélykülönbségének csökkentése Borsodnádásdon (2009)	Borsodnádásd	78 698	82 840
Borsodbótai Önkéntes Tűzoltó-, Településszépítő-, Környezetvédő - és Foglalkoztatást Elősegítő Egyesület	Első lépés az Integráció felől lépésről lépésre az Ózdi kistérségben (2009)	Borsodbóta	67601	67 601
Putnok Város Önkormányzata	A putnoki Egészségház fejlesztése (2009)	Putnok	61 357	64 593
Ózdi Vállalkozói Központ és Inkubátor Alapítvány	Az Ózd Térségi Inkubációs Központ energiahatékony fejlesztése (2009)	Ózd	56 068	70 085
Borsodszentgyörgy Község Önkormányzata	Infrastrukturális és szakmai fejlesztés Borsodszentgyörgy vegyes háziiorvosi körzetében. (2009)	Borsodszentgyörgy	53 453	56 266
SPAL Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Fémfeldolgozási tevékenység komplex technológiai fejlesztése az Ózdi Ipari Parkban (2008)	Ózd	50 732	101 464
MÉSZI-TRANS Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Technológiai fejlesztés a Mészi - Trans Kft.-nél. (2010)	Királd	50 000	100 316
Bánhidesign Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Óndioxid vezető réteg eltávolításának kifejlesztése zártrendszerű homokfúvó technológiával a napelem gyártásban. (2009)	Ózd	49 050	109 000
"Kaiser" Autójavító és Kereskedelmi Kft.	Tárolócsarnok építése és műhely átalakítás a "Kaiser" Kft.-nél (2010)	Ózd	48 990	69 996
Putnok Város Önkormányzata	Kompetencia alapú oktatás, egyenlő hozzáférés Putnok Város általános iskoláiban (2009)	Putnok	48 727	48 727
Összesen			2 496 488	2 984 693

6. táblázat: UMFT projektek 2004-2009 évben, Forrás: TEIR, Váti

II. melléklet: Településenként és segélytípusonként bontott kimutatások

Terület	Lakónépesség száma az év végén (a népszámlálás végleges adataiból továbbvezetett adat) (fő)	Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (rendelkezésre állási támogatásban részesülők adatai nélkül) (fő)	Rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesültek száma (pénzbeli és természetbeni) (fő)	Rendelkezésre állási támogatásban részesítettek átlagos száma (fő)	Lakásfenntartási támogatásban részesültek száma (pénzbeli és természetbeni) (fő)	Átmeneti segélyezésben részesültek száma (pénzbeli és természetbeni) (fő)	Súlyosan mozgáskorlátozott személyek közlekedési támogatásában részesültek száma (fő)	Időskorúak járadékában részesítettek évi átlagos száma (fő)	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek évi átlagos száma (fő)	Temetési segélyben részesültek száma (pénzbeli és természetbeni) (fő)	Összesen (fő)	Arány
Arló	3656	64		569	489	140	64	3	1113	15	2393	65%
Bánréve	1302	8	34	32	68	28	19	1	112	11	271	21%
Borsodbóta	866	5		54	121	52	22		167	5	421	49%
Borsodnádásd	3037	12		127	125	12	54	1	444	33	796	26%
Borsodszentgyörgy	1122	12		65	84	19	57		136	8	369	33%
Bükkmogyorósd	136	0		4	1	4	4		14	4	31	23%
Csernely	827	19		62	46	32	10		133	4	287	35%
Csokvaomány	849	5	4	70	13	16	54	1	113	20	287	34%
Domaháza	827	15		31	167	8	17		244	12	479	58%
Dubicsány	293	4		12	12	22	2	0	31		79	27%
Farkaslyuk	1739	18		99	144	114	7	2	618	4	988	57%
Gömörzőlős	74			4	4		5	2	4		19	26%
Hangony	1482	18	82	17	142	67	26	3	290	14	559	38%
Hét	494	3		68	57	40	13		66		244	49%
Járdánháza	1790	17		109	145	140	102		353	13	862	48%
Kelemér	527	9		33	62	4	30		152		281	53%
Királd	855	8	1	39	115	112	14	0	98	5	383	45%
Kissikátor	326	1	20	9	29	16	11		32	7	104	32%
Lénárdaróc	295	3		3	6		11	0	22		42	14%
Nekézseny	744	5		21	36	10	61	1	46	11	186	25%
Ózd	34395	330	662	2314	4036	1492	353	15	5684	276	14170	41%
Putnok	6743	126		387	343	627	82	3	1256	14	2712	40%
Sajómercse	220	2		17	17	25	12		27	4	102	46%
Sajónémeti	521	5		57	44	46	11	1	117	2	278	53%
Sajóúspöki	513	6		38	35	25	12		99	5	214	42%
Sajóvelezd	820	8	11	75	78	26	24	2	122	11	338	41%
Sáta	1048	1		72	21	18	100		173	10	394	38%
Serényfalva	978	13		34	47	21	36	3	140	22	303	31%
Uppony	309	3		10	22	16	9		18	5	80	26%
Összesen	66788	720	814	4432	6509	3132	1222	38	11824	515	29206	44%

7. táblázat: Támogatásokban és segélyekben részesültek száma településenként, 2010

Saját szerkesztés a KSH adatai alapján

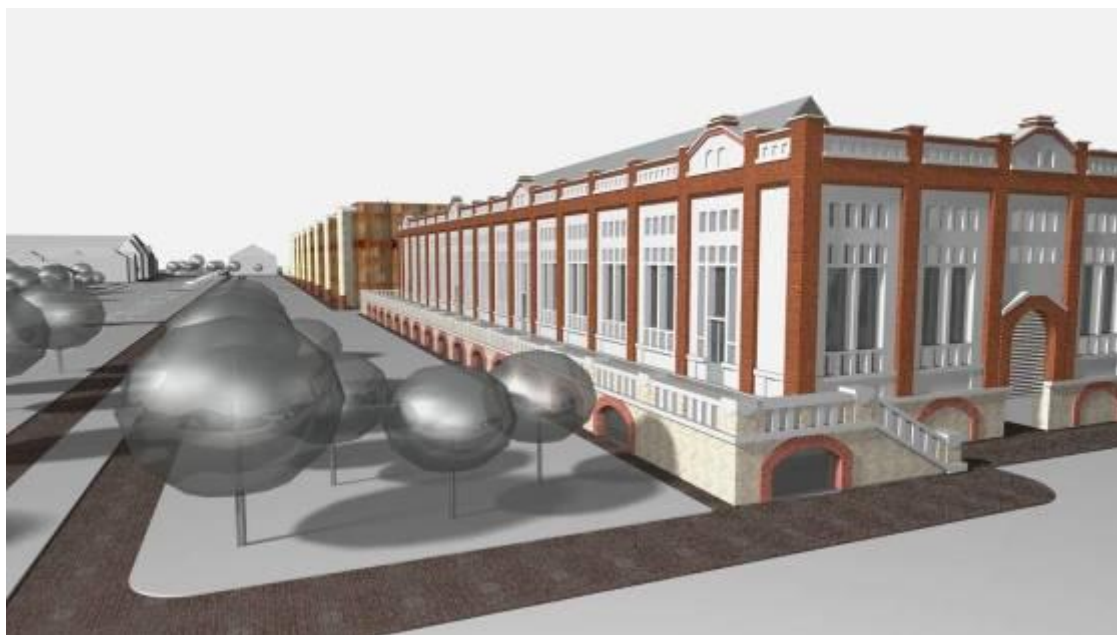
III. melléklet: Óvodai és iskolai feladatellátási helyek száma

Település	Óvodai feladat-ellátási helyek száma (db)	Általános iskolai feladat-ellátási helyek száma (db)	Gimnáziumi feladat-ellátási helyek száma (db)	Szakközép-iskolai feladat-ellátási helyek száma (db)	Szakiskolai és speciális szakiskolai feladatellátási helyek száma (db)	Felsőoktatási feladatellátási helyek száma (db)	Összesen (db)
Arló	2	1					3
Bánréve	1	1					2
Borsodbóta	1	1					2
Borsodnádásd	1	1	1				3
Borsodszent-györgy	1	1					2
Bükkmogyorósd							0
Csernely	1	1					2
Csokvaomány	1						1
Domaháza	1	1					2
Dubicsány							0
Farkaslyuk	1	1					2
Gömörszőlős							0
Hangony	1	1					2
Hét							0
Járdánháza	1	1					2
Kelemér	1	1					2
Királd	1						1
Kissikátor							0
Lénárdaróc							0
Nekézseny	1	1					2
Ózd	15	11	3	3	6	1	39
Putnok	1	2	1	1			5
Sajómercse							0
Sajónémeti	1						1
Sajópüspöki	1						1
Sajóvelezd	1						1
Sáta	1	1					2
Serényfalva	1	1					2
Uppony							0
Összesen (db)	36	27	5	4	6		78

8. táblázat: Oktatási intézmények száma, 2010

Saját szerkesztés KSH adatok alapján

IV. számú melléklet: A MaNDA projekt látványképei

Forrás: Vas István: Rombauer-terv kiegészítései